

PALVELUTARPEEN ARVIOINNIN LAINSÄÄDÄNNÖN YTIMESSÄ

Lapsen ja hänen perheensä palvelutarpeen arviointi

2022

Anu Niemi-Weckström

Katri Turunen

Henriikka Kyllönen

Tarkastanut:

Tapio Rätty

(esittelijäneuvos, eduskunnan
oikeusasiamiehen kansliasta)

Kainuun sote

JOHDANTO

Sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi on asiakaslähtöisen työskentelyn perusta ja keskeinen väline asiakkaan oikeusturvan toteutumisessa. Käsissäsi oleva materiaali keskittyy nimenomaan lapsen palvelutarpeen arviointiin (sosiaalihuoltolaki 36 § ja lastensuojelulaki 26 §) ja siihen liittyvän lain soveltamiseen käytännössä.

Materiaali on suunnattu erityisesti työntekijöille, jotka työssään tekevät palvelutarpeen arviointia. Materiaali ei ota kantaa palvelutarpeen arvioinnin toteuttamiseen rakenteellisesti hyvinvointialueella, vaan tavoitteena on antaa tukea palvelutarpeen arviointia tekeville työntekijöille kaikille yhteisen lainsäädännön tulkintaan. Työssään jokainen työntekijä vastaa oman toimintansa lainmukaisuudesta.

Lapsen palvelutarvetta arvioitaessa keskiössä on lapsi ja lapsen edun toteutuminen. Palvelutarpeen arvioinnin tekeminen on yhteistyötä lapsen, perheen, läheisverkoston sekä muiden ammattilaisten kanssa. Arvioinnin tekeminen edellyttää valmiutta ja herkkyyttä tunnistaa lapsen kokonaistilanteeseen vaikuttavia tekijöitä. Sosiaalihuollon ammattilainen on avainasemassa siinä, että tuen tarvetta selvitetään monialaisessa yhteistyössä tarkoituksenmukaisten tahojen kanssa ja palvelut sovitetaan yhteen tarvetta vastaavalla tavalla. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)

Palvelutarpeen arviointi on keskeisessä asemassa asiakkaan tarvitseman kokonaisvaltaisen tuen toimivuuden sekä vaikuttavuuden kannalta, ja siten voikin ratkaisevasti heijastua myöhemmin syntyviin sosiaalihuollon kustannuksiin. Tarkoituksenmukaisen arvioinnin tekeminen voi lyhentää asiakkuuksien kestoja ja vähentää päällekkäistä työtä, jos arvioinnit tehdään keskittyen tilanteen kannalta merkityksellisiin asioihin ja moniammatillisesti jo asiakkuuden alussa.

Tämän materiaalin ovat työstäneet Pohjoinen lastensuojelu 20-22 -hankkeen Peruspalvelukuntayhtymä Kallion, Oulunkaaren kuntayhtymän ja Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä osahankkeiden kehittämiskoordinaattorit. Materiaali on esitelty 1.9.2022 järjestetyssä Palvelutarpeen arvioinnin lainsäädännön ytimessä -tilaisuudessa. Tilaisuus ja materiaali on rakennettu alueen työntekijöiltä tulleiden kysymysten pohjalta. Tilaisuudessa lainsäädännön asiantuntijana toimi Tapio Rätty ja hän on vastannut materiaalin lainopillisesta tarkastuksesta.

1. Vireilletulo

2. Kiireellisen avun tarpeen arviointi

3. Vireilletulokäsittely

4. Palvelutarpeen arviointi

5. Palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen

6. Monialainen yhteistyö ja tiedonvaihto

7. Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet

Lähteet

Liitteet

Vireilletulo

- Sosiaalihuoltoasian vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuuden alkaminen
- Lastensuojeluasian vireilletulo
- Ilmoitusvelvollisuus
- Ennakollinen lastensuojeluilmoitus 1/2
- Ennakollinen lastensuojeluilmoitus 2/2
- Muita huomioita vireilletulosta
- Käytännön tueksi – Vireilletulotavan määritelmistä

Vireilletulo: sosiaalihuoltoasian vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuuden alkaminen

Sosiaalihuoltoasia **tulee vireille:**

- hakemuksesta tai
- kun kunnan sosiaalihuollon työntekijä on muutoin tehtävissään saanut tietää mahdollisesti sosiaalipalvelujen tarpeesta olevasta henkilöstä (sosiaalihuoltolaki 34 §)

Sosiaalihuollon **asiakkuus alkaa:**

- hakemuksesta tai
- kun muulla tavoin vireille tullutta asiaa ryhdytään käsittelemään (eli vireilletuloasiakirja vastaanotetaan) tai henkilölle annetaan sosiaalipalveluja (sosiaalihuoltolaki 34 §)

- Asia voi tulla vireille:
 1. hakemuksena sosiaalihuollon palveluihin (sosiaalihuoltolaki 34 §)
 2. yhteydenottona sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi (sosiaalihuoltolaki 35 §, lastensuojelulaki 25 a §)
 3. ilmoituksena sosiaalihuoltoon
 - Sosiaalihuoltolain mukainen ilmoitus voidaan tehdä kenestä tahansa henkilöstä, josta huoli herää. Ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta on tarkoitettu tilanteisiin, joissa apua tarvitseva henkilö ei ole antanut suostumustaan ilmoituksen tekemiseen ja henkilö on kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidosta, terveydestä tai turvallisuudesta tai lapsen etu sitä välttämättä vaatii. (Sosiaalihuoltolaki 35 §.)
 4. hakemuksena lastensuojeluun (lastensuojelulaki 26 §)
 5. lastensuojeluilmoituksella (lastensuojelulaki 25 §)
 - ilmoitusvelvollisuus
 6. ennakollisella lastensuojeluilmoituksella (lastensuojelulaki 25 c §)
- Asiakkaan tuen tarve tulee arvioida myös silloin, jos sosiaalihuollon palveluksessa oleva henkilö on saanut tietää sosiaalihuollon tarpeesta olevasta henkilöstä (sosiaalihuoltolaki 36 §).

Vireilletulo: lastensuojeluasian vireilletulo

- Lastensuojeluasian vireille tulo merkitsee lähtökohtaisesti sosiaalihuollon asiakkuuden alkamista. Lapsella ei siis ala lastensuojelun asiakkuus palvelutarpeen arvioinnin ajaksi, vaan vasta sitten, jos palvelutarpeen arvioinnin perusteella on todettu lastensuojelun tarve tai jos lastensuojeluasian vireille tulon johdosta ryhdytään kiireellisiin toimiin. (Sosiaalihuoltolaki 34 §, lastensuojelulaki 27 §.)
- Lastensuojeluasia voi tulla vireille:
 1. hakemuksesta (12 vuotta täyttäneen lapsen tai lapsen huoltajan/laillisen edustajan oma yhteydenotto) tai
 2. kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä on saanut muutoin tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. (Lastensuojelulaki 26 §.)
 - Tieto sosiaalityöntekijälle voi tulla esimerkiksi yhteydenottona tai lastensuojeluilmoituksella.
 - Huomioitava myös tilanteet, joissa työntekijä itse havaitsee, että lastensuojelun tarve on selvitettävä. Tällainen tilanne voi tulla esimerkiksi yhteistyötapaamisessa, puhelussa tai muussa työtehtävässä. Tällöin työntekijän on otettava puheeksi asiakkaan kanssa tai huolta ilmaisseen tahon kanssa ja pohdittava, millä vireilletulotavalla asia kirjataan. Työntekijä ei voi kirjata lastensuojeluilmoitusta siten, ettei huolta ilmaissut taho tiedä asiasta (ilmoitusvelvollisen subjektiivinen arvio). Työntekijä voi kirjata esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen omalla nimellään.

Vireilletulotavalla ei ole merkitystä asian etenemisen kannalta. Olennaista on lapsesta saatujen tietojen sisältö. Lastensuojeluasian vireille tuleminen ja siitä lain mukaan seuraava menettely ei siis edellytä sitä, että tieto tulisi aina esimerkiksi lastensuojeluilmoituksena. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)

Vireilletulo: ilmoitusvelvollisuus

- Jos ilmoitusvelvollinen (lastensuojelulaki 25 §) on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä, hänellä on velvollisuus ilmoittaa viipymättä ja salassapitosäännösten estämättä asiasta kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle.
 - Ilmoitusvelvollinen harkitsee tapauskohtaisesti (subjektiivinen arvio), onko kokonaisuus huomioiden ja lapsen edun kannalta merkityksellistä/välttämätöntä olla yhteydessä sosiaalihuoltoon.
 - Ilmoitusvelvollisen tulee tehdä yhteydenotto aina omalla nimellä, mutta julkisuuslain 11 §:n perusteella ilmoittajan tiedot voidaan salata asiakkaalta laissa määritellyin perustein.
- Jos huoltaja tai lapsi antaa suostumuksen ottaa yhteyttä sosiaalihuoltoon (sosiaalihuoltolaki 35 §, lastensuojelulaki 25 a §), ilmoitusvelvollisen ei tarvitse tehdä erikseen samojen syiden perusteella lastensuojeluilmoitusta, edellyttäen että:
 - 1) yhteydenotto tehdään viipymättä; ja
 - 2) yhteydenoton yhteydessä lastensuojelulain 25 §:ssä tarkoitettu ilmoitusvelvollinen henkilö ilmoittaa yhteydenottoon johtaneet syyt
- Käytännössä lastensuojeluilmoitus on tehtävä silloin, kun asiakas ei anna suostumustaan yhteydenottoon tai suostumusta ei voida pyytää asian luonteen vuoksi tai sitä ei ehditä pyytää. Ilmoitusvelvollisuuden täyttämisessä oleellista on, että tieto siirtyy riittävän nopeasti ja että lastensuojelu saa riittävät tiedot. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)

★ Huom! Lapseen kohdistuvassa väkivaltaepäilytilanteessa välitön yhteys sosiaalitoimeen ja poliisiin kertomatta huoltajille, jos rikoksesta epäilty kuuluu perheeseen tai lähipiiriin!
(lisätietoa sivuilla 16 ja 17)

Vireilletulo: ennakkollinen lastensuojeluilmoitus 1/2

- Ennakollisen lastensuojeluilmoituksen tavoitteena on varmistaa, että odottava äiti saa riittävän tuen tarjotakseen lapselleen jo raskausaikana lapsen hyvinvointia tukevat kasvuolosuhteet. Tarkoituksena on siis suojata lasta jo ennen hänen syntymää tukemalla tulevaa vanhempaa/vanhempia vahvistamalla heidän mahdollisuuksia huolehtia syntyvästä lapsesta.
- Ennakollinen lastensuojeluilmoitus on tehtävä, jos on **perusteltua syytä epäillä, että syntyvä lapsi tulee tarvitsemaan lastensuojelun tukitoimia välittömästi syntymänsä jälkeen** (lastensuojelulaki 25 c §).
 - Perusteltua tietoa ovat muun muassa tulevan äidin tai isän päihdeongelma, vakava mielenterveyden häiriö tai vapausrangaistus. Esimerkiksi pelkkä epäily päihteidenkäytöstä ei ole riittävä peruste ennakkollisen ilmoituksen tekemiseen.
 - Ilmoitusvelvollisia ovat samat tahot, jotka ovat lastensuojelulain 25 §:n mukaan velvollisia varsinaisen lastensuojeluilmoituksen tekemiseen.
 - Tieto sosiaalihuoltoon on mahdollista välittää äidin kanssa/suostumuksella myös yhteydenottona sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi.
- **Ennakollinen lastensuojeluilmoitus synnyttää sosiaalitoimelle toimintavelvoitteen jo ennen lapsen syntymää.** Vanhemmalle on velvollisuus järjestää apua ja tukea sekä välttämättömät palvelut sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista monilaisessa yhteistyössä (sosiaalihuoltolaki, esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalvelut, asuminen) sosiaalihuoltolain 12 ja 13 §:n mukaisesti.
- Lastensuojelulain mukaiset vireille tulosta laskettavat määräajat alkavat kulua, kun sosiaalityöntekijällä tai muulla lastensuojelun työntekijällä on tieto lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen syntymästä. Varsinainen lastensuojeluasiakkuus alkaa vasta lapsen syntymän jälkeen, jos lastensuojelun asiakkuuden kriteerit täyttyvät. (THL - Lastensuojelun käsikirja.)
- **Ennakollisen lastensuojeluilmoituksen käsittelyssä ja palvelutarpeen arvioinnissa huomioidaan aina myös toinen vanhempi ja perheen muut lapset.** Heille on tehtävä tarvittaessa oma palvelutarpeen arviointi ja aloitettava oma asiakkuus.

Vireilletulo: ennakkollinen lastensuojeluilmoitus 2/2

- Ennakollinen lastensuojeluilmoitus **merkitään aina äidin tietoihin ja sosiaalihuollon asiakkaana on äiti.**
 - Ennakollinen lastensuojeluilmoitus ei siis aloita lastensuojelun asiakkuutta, sillä lastensuojelussa asiakkaana on aina lapsi ja lapsi ei voi olla asiakkuudessa ennen kuin hän syntyy.
 - Ennen lapsen syntymää ennakkolliseen lastensuojeluilmoitukseen ja siihen liittyvään työskentelyyn liittyvät kirjaukset tehdään siis vanhemman sosiaalihuollon asiakirjoihin. Vasta lapsen synnyttyä on mahdollista tehdä kirjauksia lapsen tietoihin.
- Jos äiti on erityistä tukea tarvitseva henkilö, hänen palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä.
- Jos palvelutarpeen arvioinnin jälkeen ei ole tarvetta asiakkuudelle, äidin sosiaalihuollon asiakkuus päättyy.
- **Lapsen synnyttyä lapselle on tehtävä tarvittaessa oma palvelutarpeen arviointi**, vaikka äidin sosiaalihuollon asiakkuus jatkuisi. Tarvittaessa arvioidaan myös lapsen lastensuojelun tarve.
 - Lapsella voi olla esimerkiksi tarpeita, jotka eivät ole tulleet esille ennen hänen syntymää. Palvelutarpeen arvioinnin myötä selvitetään lapsen tuen tarpeet ja tarpeita vastaava tuki.
 - Olosuhteet ovat voineet muuttua lapsen synnyttyä, minkä vuoksi vanhemmalle ennen lapsen syntymää tehty palvelupalvelutarpeen arviointi ei välttämättä sisällä ajantasaista tietoa perheen tarpeista.
- Lapsen synnyttyä vanhemman ja koko perheen sosiaalihuollon tuen ja palvelujen tarve on siis selvitettävä tarvittaessa. Vaikka lapsella ei ole palvelujen tai suojelun tarvetta, vanhempi voi tarvita sosiaalihuollon tukea ja palveluja.
- Lapsen syntymän jälkeen välittömästi tarvittavat sosiaalipalvelut voidaan arvioida ja suunnitella yhteistyössä lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa. Keskeisessä roolissa on monialainen yhteistyö (esim. terveydenhuolto, aikuissosiaalityö).

Vireilletulo: muita huomioita vireilletulosta

- Sosiaalihuollon työntekijällä on velvollisuus antaa yleistä ohjausta ja neuvontaa, jota ei tarvitse kirjata asiakkaan asiakirjoihin. Ohjaus ja neuvonta ei synnytä sosiaalihuollon asiakkuutta. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)
 - Ohjauksen ja neuvonnan myötä asiakas tai muu toimija voi huomata hakemuksen, yhteydenoton tai ilmoituksen tekemisen tarpeellisuuden. Esimerkiksi asiakkaalla ei ole välttämättä tietoa mahdollisista palveluista ja hänelle kuuluvista oikeuksista. Ohjauksen ja neuvonnan yhteydessä sosiaalihuollon työntekijän on tärkeä käydä tilanteen mukaan keskustelu kirjaamisesta ja asian mahdollisesta vireillepanosta.
- Sosiaalihuollon tai lastensuojelun asia voi tulla vireille myös suullisesti asiakkaan itsensä tai muiden tahojen toimesta esimerkiksi puhelun tai neuvontaa ja ohjausta varten sovitun kotikäynnin tai verkostotapaamisen yhteydessä.
 - Hallintolain mukaan asian voi viranomaisen suostumuksella panna vireille myös suullisesti. Tällöin ammattihenkilö kirjaa esimerkiksi hakemuksen sovitusti asiakkaan sanelun perusteella. Suullisesti esitetty asia tulee hallintolain mukaan vireille, kun käsittelyn aloittamiseksi tarvittavat tiedot on kirjattu. (Hallintolaki 19 §, 20 §.)
 - Myös lastensuojeluilmoituksen voi tehdä suullisesti tai kirjallisesti. Lastensuojeluilmoitukseen voi käyttää ilmoituslomaketta, mutta sen käyttö ei ole välttämätöntä. Pääasia on, että ilmoitus tehdään viipymättä ja ilmoitusvelvollinen antaa yhteystietonsa tietojen tarkistamista varten. Hyvien käytäntöjen mukaista on, että ilmoituksen vastaanottanut vahvistaa vastaanottaneensa ilmoituksen ja esimerkiksi lukee suullisen ilmoituksen perusteella kirjaamansa ilmoituksen ilmoittajalle. (Lastensuojelun laatusuositus 2017.)

→ Kun tieto mahdollisesti erityisen tuen tai lastensuojelun tuen tarpeessa olevasta lapsesta tulee sosiaalihuoltoon, sosiaalihuollon ammattilaiset arvioivat, miten yhteydenoton/ilmoituksen perusteella toimitaan. Vastuu tilanteen arvioinnista ja sen mukaan toimimisesta on tällöin sosiaalihuollon ammattilaisilla.
- Vireille tulon ajankohdalla on useita oikeusvaikutuksia. Vireille tulon jälkeen henkilöllä on oikeus saada palvelutarpeensa arvioiduksi siten kuin 36 §:ssä säädetään. Myös oikeus päätöksen saamiseen ja ajankohta, jolloin päätös on toimeenpantava, lasketaan asian vireille tulosta (sosiaalihuoltolaki 45 §). (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)

Käytännön tueksi – vireilletulotavan määritelmistä

- ✓ *Yhteydenotosta* voi olla kysymys myös silloin, jos *työntekijä on yhteydessä sosiaalihuoltoon yhdessä lapsen kanssa tai lapsi on antanut siihen luvan*. Esimerkiksi, jos lapsi ilmaisee koulukuraattorille asioita, joiden perusteella sosiaalihuollon tuelle voisi olla tarvetta ja hyväksyy koulukuraattorin välittävän tiedon sosiaalihuoltoon. Kyseessä voi olla myös *konsultaatio tai yhteistyö*, eikä asiaa tällöin kirjata yhteydenottona. Asiasisältö ratkaisee, mistä on kysymys. (Räty ja Uuskallio 2022.)
- ✓ Sosiaalihuollon työntekijä voi osallistua esimerkiksi oppilashuollon monialaiseen asiantuntijaryhmään ja antaa yleisellä tasolla ohjausta sekä neuvontaa. Tällöin kyse on *konsultaatiosta*, jota ei kirjata vireillepanona tai tehdä kirjauksia sosiaalihuollon asiakirjoihin. Jos tilanteessa ilmenee asioita, jotka vaativat sosiaalihuollon tarkempaa arviointia (esimerkiksi palvelutarpeen arviointia), kyseessä on ”muutoin saanut tietää” -vireille tulon peruste sosiaalihuollossa. (Araneva 2021.)
- ✓ Jos esimerkiksi terveydenhuollon työntekijä on yhteydessä sosiaalitoimeen huoltajan kanssa/suostumuksella tehden yhteydenoton sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi, yhteydenoton vastaanottaja ei voi kirjata vireille tuloa lastensuojeluilmoituksena edes sillä perusteella, että asiasisältö viittaa lastensuojeluasiaan. Samoin, jos sosiaalihuoltoon saapuu lastensuojeluilmoitus (esimerkiksi sähköinen lomake), ei vastaanottaja voi muuttaa tätä yhteydenotoksi.
- ✓ *Hakemus* viittaa tilanteeseen, jossa esimerkiksi huoltaja hakee sosiaalihuollon/lastensuojelun tukea tai palvelua, kuten tukihenkilöä, tukiperhettä, kotipalvelua tai perhetyötä. Hakemuksen saapuminen edellyttää aina uuden asian avaamista. Hakemuksella asiakas panee vireille asian, joka on otettava erikseen käsittelyyn ja ratkaistava. Asiakas voi myös hakea hänelle jo annettavaa sosiaalipalvelua täydentävää palvelua uudella hakemuksella, jolloin avataan uusi asia. (Kanta-palvelujen käsikirja sosiaalihuollon toimijoille 2022, 8.2.1.)
 - Jos esimerkiksi lapsen huoltaja ilmaisee huolensa lapsen tilanteesta ja kertoo tarvitsevansa lastensuojelun tukea perheen tilanteeseen, asia mahdollista kirjata huoltajan kanssa sovitusti hakemuksena tai yhteydenottona. Huoltajan ilmaisemaa huolta ei siis tarvitse kirjata lastensuojeluilmoituksena asian vireilletulon näkökulmasta.

1. Vireilletulo

2. Kiireellisen avun tarpeen arviointi

3. Vireilletulokäsittely

4. Palvelutarpeen arviointi

5. Palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen

6. Monialainen yhteistyö ja tiedonvaihto

7. Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet

Lähteet

Liitteet

Kiireellisen avun tarpeen arviointi

- Kiireellisyyden arviointi vireilletulon yhteydessä
- Käytännön tueksi – kiireellisen tilanteen tunnistamisesta ja toimimisesta
- Kiireelliseen apuun ja tuen tarpeeseen vastaaminen
- Huomioita kiireelliseen apuun ja tuen tarpeeseen vastaamisesta
- Käytännön tueksi – lapseen kohdistuva rikosasia
- Käytännön tueksi – muita huomioita lapseen kohdistuvassa rikosasiassa

Kiireellisen avun tarpeen arviointi: kiireellisyyden arviointi vireilletulon yhteydessä

- Kun kunnallisen sosiaalihuollon palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä, hänen on huolehdittava, että henkilön **kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi** (sosiaalihuoltolaki 36 §). Kiireellisyys tarkoittaa käytännössä asian käsittelyä samana tai seuraavana arkipäivänä.
 - Jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. (Sosiaalihuoltolaki 12 §.)
- Jokaisen vireille tulon yhteydessä sosiaalihuollon ammattilaisella on velvollisuus arvioida välittömästi myös **lapsen kiireellisen avun tarve** (sosiaalihuoltolaki 36 §). (katso sivu 14: ei tarkoita vain kiireellistä sijoitusta)
 - Esimerkiksi sähköjen katkeaminen, asunnottomuus, äkillinen taloudellisen tuen tarve ruokaan tai lääkkeisiin, huoltajan sairastuminen, psyykkiseen vointiin liittyvät asiat, riitatilanne tai muu vuorovaikutussuhteisiin liittyvä äkillinen kriisi voivat edellyttää avun tarjoamista kiireellisesti.
- Lisäksi lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän **on arvioitava välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve** (lastensuojelulaki 26 §).
 - Kiireellisillä lastensuojeluasioilla tarkoitetaan niitä tilanteita, joissa lapsen suojaamisen tarve on akuutti ts. ei voida odottaa seuraavaan päivään.
 - Pääsääntöisesti kiireellisissä tilanteissa lapsi tulee tavata henkilökohtaisesti. On tärkeää selvittää myös lapsen näkemys tilanteesta sekä käydä hänen kanssaan ikätasoisesti läpi tilanteeseen vaikuttavat tekijät ja suunnitelmat.
 - Välitön vaara on arvioitava niiden tietojen perusteella, jotka ovat päätöksentekohetkellä tiedossa.
 - Jos tilanne vaatii kiireellisen sijoituksen arviointia, edellyttää virkasuhteessa olevaa sosiaalityöntekijää.
- Jos lasta tai muuta asiaan osallista ei ole voitu tavata tai muutoin hänen kanssaan olla yhteydessä, on tämä ja syy siihen syytä merkitä asiakkaan asiakirjoihin.

Käytännön tueksi – kiireellisen tilanteen tunnistamisesta ja toimimisesta

- ✓ Lastensuojeluun ei aina heti tule tietoa tapahtumista joiden perusteella voidaan arvioida, että lapsi on kiireellisen avun tarpeessa tai välittömässä vaarassa. Arvioinnin kannalta on oleellista, onko tilanne arviointihetkellä sellainen, ettei lapsi voi turvallisesti olla kotona ja tarvitsee välittömästi hoitoa ja huolenpitoa.
 - Lapsen omaan kertomukseen on suhtauduttava erityisen vakavasti. Jos yhdestä lapsesta tulee vakava yhteydenotto/ilmoitus liittyen lapsen huolenpitoon ja kasvuolosuhteisiin tai lapsi itse niistä kertoo, on todennäköistä, että kaikki perheessä asuvat lapset ovat välittömässä vaarassa.
 - ✓ On tärkeää, että työyhteisössä keskustellaan yhteisesti siitä, millaiset tilanteet vaativat pääsääntöisesti välitöntä reagointia. Mitä on huomioitava pohdittaessa esimerkiksi seuraavia kysymyksiä: Mitkä tekijät uhkaavat lapsen huolenpitoa ja perustarpeita? Mitä välittömiä turvallisuusuhkia on olemassa? Onko lapsi turvassa kotona? Milloin on lähdettävä arvioimaan tilannetta välittömästi esimerkiksi kotikäynnille? Missä tilanteissa toimittava välittömästi, jotta vaara poistuu? Millä eri keinoilla kiireellisen tuen tarpeisiin voidaan vastata erilaissa tilanteissa lapsen edun mukaisesti esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:
 - vanhemmat tai lapsi ovat päihtyneenä
 - vanhempi ei pysty huolehtimaan lapsesta, lapsi jää ilman huoltajaa
 - asumisen olosuhteissa on vakavia puutteita (esim. sähköt poikki)
 - Itsetuhoisuus, vakavat psyykkiset ongelmat, vakava sairaus
 - lapsi on kokenut väkivaltaa tai ollut läsnä väkivaltatilanteessa
 - lapsi on muulla tavoin välittömässä vaarassa
- TÄRKEÄÄ MUISTAA AINA TAPAUSKOHTAISUUS JA HUOMIOIDA ARVIOINNISSA KOKONAISUUS! **KESKIÖSSÄ LAPSEN ETU!**
- ✓ Etenkin tahdonvastaisissa lastensuojelun toimenpiteissä korostuu suhteellisuusperiaatteen toteutuminen: periaatteena on toteuttaa tehtävä mahdollisimman vähäisellä puuttumisella kuitenkin niin, että tarvittava vaikutus saadaan aikaan.

Muistilista: kiireellinen
päivystyskotikäynti – THL

Kiireellisen avun tarpeen arviointi: kiireelliseen apuun ja tuen tarpeeseen vastaaminen

- Jos tuen tarve on kiireellinen, siirrytään suoraan palvelun järjestämiseen eli tehdään palvelupäätös ja ryhdytään järjestämään asiakkaan tarvitsemat palvelut.
- **Arvioidaan ja järjestetään tarpeen mukaan sosiaalipalveluja kiireellisesti:**
 - sosiaalihuoltolaki 11 §: tuen tarpeet (jolloin sosiaalipalveluja on järjestettävä)
 - sosiaalihuoltolaki 12 §: välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon turvaaminen
 - sosiaalihuoltolaki 13 §: Lapsen terveyden ja kehityksen turvaaminen
 - *”Lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada viipymättä lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut. Palveluja on järjestettävä tarvittavassa laajuudessa niinä vuorokauden aikoina, joina niitä tarvitaan.”*
 - sosiaalihuoltolaki 14 §: tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut (esimerkiksi kotipalvelua, perhetyötä, päihdetyötä, kasvatus- ja perheneuvontaa sekä muita 11 §:n mukaisiin tarpeisiin vastaavia asiakkaan hyvinvoinnille välttämättömiä sosiaalipalveluja)
- **Arvioidaan ja tarvittaessa järjestetään kiireellisesti lastensuojelun avohuollon tukitoimia**
 - lastensuojelulaki 36 §: lastensuojelun avohuollon tukitoimet
 - lastensuojelulaki 37 b §: kiireellinen avohuollon tukitoimi:
 - *”Jos lapsi jäljempänä 40 §:ssä mainitusta syystä tarvitsee kiireellisesti apua, voidaan 7 luvun mukaisia avohuollon tukitoimia järjestää kiireellisesti edellyttäen, että tukitoimet ovat lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia ja riittäviä.”* → Eli kaikkia avohuollon tukitoimia voidaan järjestää tarpeen vaatiessa kiireellisesti.
 - Jos lapsen kiireellisen sijoituksen perusteet täyttyvät, kiireellistä avohuollon sijoitusta ei voi käyttää kiireellisen sijoituksen sijasta. Jos lapsi sijoitetaan kiireellisesti avohuollon tukitoimena, sijoitus edellyttää lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumusta. Kiireellisiä avohuollon tukitoimia ei voi siis käyttää vastentahtoisissa tilanteissa.
 - Arvioidaan kiireellisen sijoituksen kriteerien täyttyminen lastensuojelulain mukaisesti (lastensuojelulaki 38 §).

Kiireellisen avun tarpeen arviointi: huomioita kiireelliseen apuun ja tuen tarpeeseen vastaamisesta

- On tärkeää tunnistaa, että lapsella ja perheellä on vahva oikeus saada sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaista apua ja tukitoimia tarvittaessa nopeasti.
 - Palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tarpeisiin ja toivomuksiin (sosiaalihuoltolaki 8 §).
 - Se, ettei tukitoimia järjesty nopeasti, ei voi johtaa lainsäädännön näkökulmasta tilanteeseen, jossa lapsi esimerkiksi sijoitetaan.
- Organisaatioiden ohjeistuksissa ja linjauksissa on luonnollisestikin noudatettava lainsäädäntöä ja niiden tulee myös mahdollistaa työntekijän virkavastuuseen suhteutettu harkinta.
- Kiireellisiä toimenpiteitä koskeva asia on käsiteltävä ja päätös tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella viipymättä siten, ettei asiakkaan oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu (sosiaalihuoltolaki 45 §).
- Asian käsittelemisestä ja päätöksenteosta säädetään lisäksi hallintolaissa.
- Keskeistä on tehdä myös monialaista yhteistyötä.

Sosiaalipalveluja on järjestettävä:

- 1) tueksi jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen;
- 2) asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen;
- 3) taloudellisen tuen tarpeeseen;
- 4) sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi;
- 5) lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarpeeseen;
- 6) äkillisiin kriisitilanteisiin liittyvään tuen tarpeeseen;
- 7) lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi;
- 8) päihteiden ongelmakäytöstä, mielenterveysongelmasta sekä muusta sairaudesta, vammasta tai ikääntymisestä aiheutuvaan tuen tarpeeseen;
- 9) muuhun fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen tai kognitiiviseen toimintakykyyn liittyvään tuen tarpeeseen;
- 10) tuen tarpeessa olevien henkilöiden omaisten ja läheisten tukemiseksi.

(Sosiaalihuoltolaki 11 §)

Käytännön tueksi – lapseen kohdistuva rikosasia

- ✓ Lapseen kohdistuvan rikoksen (esimerkiksi väkivalta) epäilyn herätessä on otettava välittömästi yhteys sosiaalitoimeen ja poliisiin! Yhteydenotto tulee tehdä informoimatta huoltajia, jos rikoksesta epäilty kuuluu lapsen perheeseen tai lähipiiriin!
 - Katso ohjeita: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/ilmoitusvelvollisuus-lapseen-kohdistuvasta-vakivallasta/vakivaltaepailyn-heraaminen>
- ✓ Poliisia on aina mahdollista konsultoida → lapsen ollessa kyseessä suositeltavaa konsultoida hyvin matalalla kynnyksellä!
 - Muistathan, että vaikka poliisi toteaa, ettei ilmoituksen kynnys välttämättä ylity, ilmoittaja itse päättää ja harkitsee tekeekö sen. Ilmoittajan vastuu ei poistu, vaikka poliisin arvion mukaan ilmoituksen tekeminen on tarpeetonta.
- ✓ Poliisille tehtävän ilmoituksen tekee lähtökohtaisesti se taho, jolle tieto on tullut ensimmäisenä. Jos vastaanotetaan lastensuojeluilmoitus ja ilmoituksen tehnyt taho ei ole ollut yhteydessä poliisiin, ei voida ”palauttaa” velvollisuutta heille, vaan tällöin sosiaalitoimesta tehdään ilmoitus poliisille. Aina on kuitenkin mahdollista lisäksi kannustaa myös ilmoituksen tehnyttä tahoja tekemään ilmoituksen myös poliisille. Tärkeintä on, että tieto menee poliisille, eikä ilmoitus jää tekemättä.
- ✓ Lastensuojelulain 25 §:ssä on säädetty ilmoitusvelvollisille ehdoton ilmoitusvelvollisuus poliisille, kun heillä on tehtävässään saatujen tietojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu:
 - seksuaalirikos (rikoslain 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko)
 - henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta
- ✓ Vähäisemmän rikoksen osalta salassa pidettävien tietojen antamisesta säädetään asiakaslain 18 §:ssä, joka myös mahdollistaa harkinnan käyttämisen. Keskeistä on aina arvioida lapsen edun toteutuminen. Jos epäilet, että lapseen on kohdistunut rikos, on suositeltavaa aina konsultoida poliisia ja tehdä ilmoitus matalalla kynnyksellä.

Tärkeintä on, että tieto mahdollisesta lapseen kohdistuvasta rikosasiasta välitetään sekä sosiaalitoimeen että poliisiin mahdollisimman nopeasti lapsen turvallisuuden ja edun toteutumiseksi!

(Lastensuojelulaki 2007, Rikoslaki 1889, Rätty 2022b, Rätty & Uuskallio 2022)

Käytännön tueksi – muita huomioita lapseen kohdistuvassa rikosasiassa

- ✓ Lapseen kohdistuvassa rikosepäilytilanteessa on ensisijaista aina lapsen turvallisuuden varmistaminen. Huoltajien lisäksi vastuu lapsen turvallisuudesta on sosiaalitoimella. Sosiaalitoimen velvollisuus on myös tukea perhettä.
- ✓ Poliisitutkinta tai poliisin pyyntö, ettei asianosaisiin oltaisi yhteydessä, ei muuta lastensuojelun viranomaisen velvollisuutta ryhtyä niihin toimenpiteisiin, mihin lastensuojelulaki velvoittaa: selvittää välitön vaara ja toteuttaa mahdolliset kiireelliset tukitoimet.
 - Poliisin kanssa on mahdollista keskustella, mitkä syyt poliisin tutkinnan kannalta estäisivät tietojen antamisen. Harkintavastuu on kuitenkin lastensuojelussa, eikä sitä voi siirtää poliisin arvioitavaksi tai päätettäväksi. Huomioitavaa on, että lastensuojelussa asianosaisilla on tiedoksisaantioikeus ja sitä voi rajoittaa vain julkisuuslain 11 §:n 2 momentin nojalla. Poliisilla on omia keinoja turvata esitutkintaa, eikä se ole lastensuojelun velvollisuus. Yhteistyö on kuitenkin tärkeää.
 - Poliisin tutkintaa varten ei voida myöskään tehdä kiireellistä sijoitusta, venyttää sitä tai tehdä esimerkiksi yhteydenpidon rajoitusta. Nämä toimenpiteet arvioi aina lastensuojelun viranomainen lastensuojelulain mukaisesti.
- ✓ Keskeistä tiedonantoja pohtiessa on miettiä, aiheutuuko lapselle vaaraa, jos asiasta kerrotaan huoltajille. Asianosaiset voivat esimerkiksi pyrkiä vaikuttamaan lapseen eri keinoin. Tämä voi myös vaarantaa tutkinnan, mikä voi heijastua lapsen oikeuksien toteutumiseen.
 - Huomioitavaa on, että sosiaalihuollon työntekijä ei saa luovuttaa poliisiin tutkintaan liittyviä tietoja asianosaisille. Poliisi vastaa oman asian tiedottamisesta.
- ✓ Jos lapsi asuu molempien huoltajien kanssa ja rikosepäily kohdistuu toiseen huoltajaan, yleensä on perusteltua keskustella tilanteesta toimimisesta yhdessä poliisin kanssa. Tällaisissa tilanteissa on keskeistä etsiä yksilöllinen ratkaisu lapsen turvaamiseksi välittömästi. Joissain tilanteissa esimerkiksi toinen huoltaja voi toimillaan pystyä turvaamaan lapsen tilanteen.
- ✓ Jos poliisi pyytää asiakirjoja (kirjallinen pyyntö), niin luovutetaan vain ne kohdat, jotka liittyvät asiaan. Jos lapsi tutkitaan oikeuspsykiatrisella, siihen liittyvät asiakirjat ovat osa esitutkintaa ja niistä päättää vain poliisi. Huomioitavaa, että viranomainen aina itse vastaa päätöksestä, luovuttaako hän asiakirjoja.

(Räty 2022a, Räty & Uuskallio 2022)

1. Vireilletulo

2. Kiireellisen avun tarpeen arviointi

3. Vireilletulokäsittely

4. Palvelutarpeen arviointi

5. Palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen

6. Monialainen yhteistyö ja tiedonvaihto

7. Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet

Lähteet

Liitteet

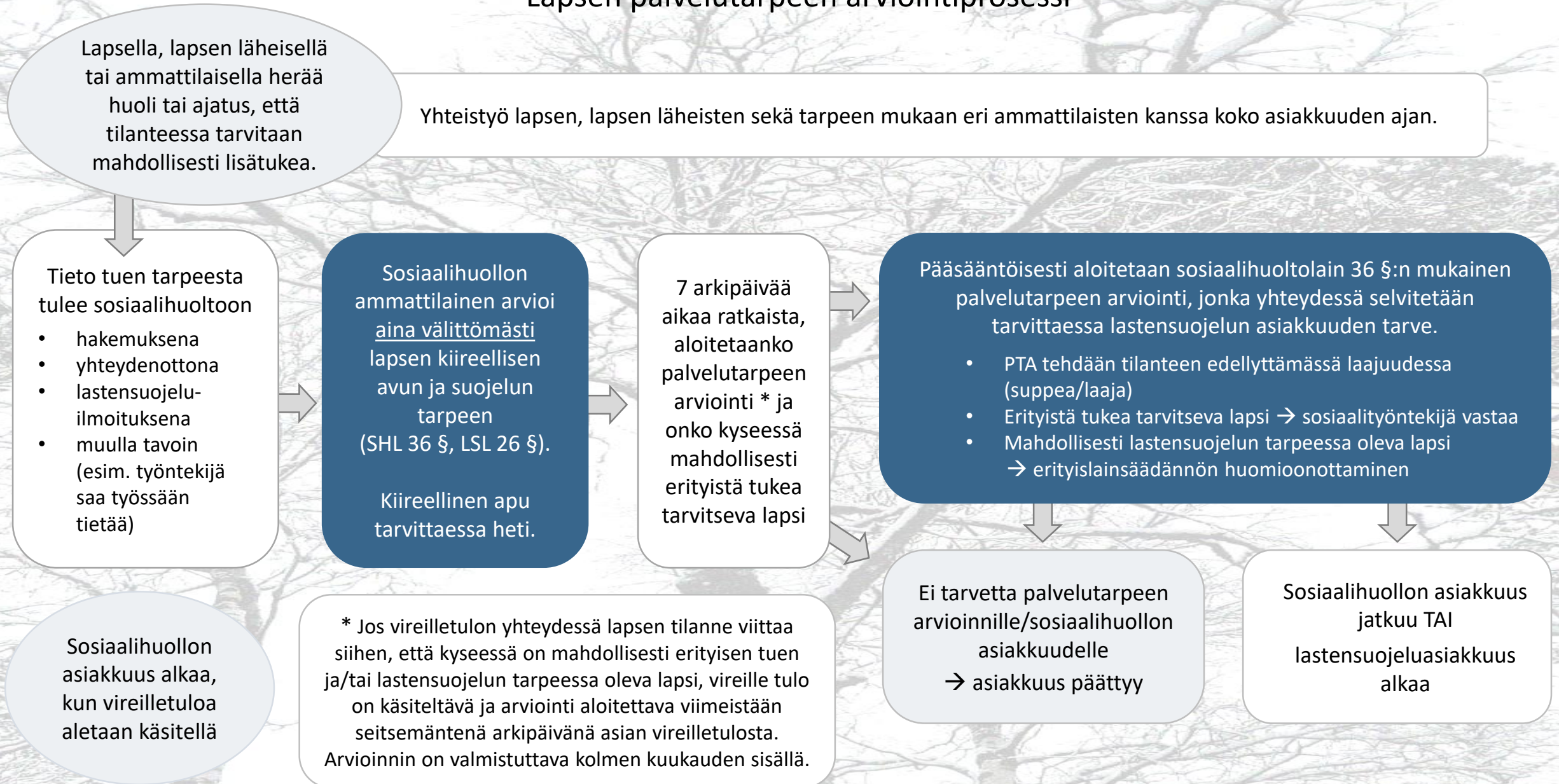
Vireilletulokäsittely

- Asian käsittely vireilletulon jälkeen
- Lapsen palvelutarpeen arviointiprosessi
- Käytännön tueksi – vireilletulon käsittelystä ja ratkaisun tekemisestä
- Käytännön tueksi – muita huomioita vireilletulokäsittelystä
- Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tunnistamisen merkityksestä
- Erityistä tukea tarvitsevan henkilön määritelmä
- Käytännön tueksi – kuinka tunnistaa erityistä tukea tarvitseva lapsi?
- Käytännön tueksi – milloin palvelutarpeen arvioinnin tekeminen voidaan jättää tekemättä?
- Ratkaisu palvelutarpeen arvioinnin aloittamisesta

Vireilletulokäsittely: asian käsittely vireilletulon jälkeen

- Jokainen vireilletulo on käsiteltävä lain edellyttämällä tavalla ilman aiheetonta viivytystä (hallintolaki 23 §).
- Jos lapsella ei ole sosiaalihuollon asiakkuutta, asian vireilletulon jälkeen on ratkaistava (kiireellisen avun tarpeen arvioinnin lisäksi), aloitetaanko lapsen tilanteessa sosiaalihuoltolain 36 §:n mukainen palvelutarpeen arviointi.
 - Palvelutarpeen arviointi aloitetaan, jollei arvioinnin tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta (lisätietoa sivulla 26). Mikäli palvelutarpeen arviointia ei aloiteta, ratkaisu on perusteltava.
- Vireilletulokäsittelyn yhteydessä arvioidaan alustavasti, onko lapsi **erityistä tukea tarvitseva** (sosiaalihuoltolaki 3 §).
 - Erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arviointi on aloitettava **viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä** asian vireille tulosta ja arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta. Määräajan laskeminen alkaa asian vireilletulon jälkeisestä arkipäivästä.
 - Erityisen tuen tarvetta tulisi arvioida myös palvelutarpeen arvioinnin aikana. Palvelutarpeen arviointi tulisi pyrkiä ohjaamaan suoraan oikeille henkilöille.
 - Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä. (Sosiaalihuoltolaki 36 §.)
- Seitsemän arkipäivän kuluessa pyritään ratkaisemaan myös se, lähdetäänkö asiassa arvioimaan mahdollista **lastensuojelun tarvetta** ja noudattamaan tältä osin myös lastensuojelulain mukaisia säännöksiä (lastensuojelulaki 26 §). Laki ei aseta tähän ehdotonta aikarajaa.
 - Jos vireilletulon yhteydessä tilanne viittaa siihen, että kyseessä on mahdollisesti lastensuojelun tarpeessa oleva lapsi, kyseessä on **lastensuojeluasian vireille tulo** ja arviointi on aloitettava **viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireilletulosta**.
 - Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve, ellei asia ole selvästi luonteeltaan sellainen, ettei lastensuojelun tukitoimia tarvita. Arvioinnin aikana voi myöhemmin syntyä tilanne, jossa lastensuojelun tarpeen selvittäminen tulee ajankohtaiseksi.
- Jos vireilletulo viittaa siihen, että kyseessä on erityistä tukea tarvitseva lapsi tai mahdollisesti lastensuojelun tarpeessa oleva lapsi, on asiaa aina ryhdyttävä käsittelemään seitsemän arkipäivän aikana vireilletulosta.

Lapsen palvelutarpeen arviointiprosessi

Käytännön tueksi – vireilletulon käsittelystä ja ratkaisun tekemisestä

- ✓ Vireilletulon käsittely edellyttää aina yhteyden (puhelimitse tai tapaamalla) vähintään huoltajaan/huoltajiin ja pääsääntöisesti myös lapseen. Vireilletuloa ei voida merkitä käsitellyksi pelkästään työntekijöiden arvion perusteella.
- ✓ Vireilletulokäsittelystä vastaava työntekijä arvioi, mitä tietoa hän tarvitsee ratkaistakseen lapsen edun mukaisesti, tarvitseeko lapsi kiireellistä apua ja tukea, aloitetaanko palvelutarpeen arviointi ja onko kyseessä mahdollisesti erityistä tukea tarvitseva lapsi.
 - Työntekijän on hyvä huomioida, että pelkän vireilletuloasiakirjan pohjalta kiireellisen avun ja tuen tarve sekä lapsen mahdollisen erityisen tuen tarve, voivat jäädä huomiotta.
- ✓ Ratkaisun tueksi voidaan olla yhteydessä myös muihin viranomais- ja yhteistyötahoihin. Sosiaalihuollon työntekijä voi olla yhteydessä esimerkiksi asian vireille laittaneeseen tahoon (huom. salassapitosäännökset).
 - Jos ilmoituksen kohteena oleva henkilö sanoo esimerkiksi ilmoituksen olevan perätön, sosiaalihuollon työntekijän on harkittava huolellisesti, onko perusteltua olla yhteydessä muihin tahoihin.
- ✓ Tarpeettomien palvelutarpeen arviointien välttämiseksi olisi tärkeää, että työntekijöillä on mahdollisuus järjestää aikaa alustavaan selvitykseen ennen seitsemän arkipäivän määräajan täyttymistä.
- ✓ Jos ratkaistaan, ettei palveluntarpeen arviointia aloiteta, asiakasta ei voida tavata ikään kuin varmuuden vuoksi vielä seitsemän arkipäivän jälkeen. Ratkaisua ei voida tehdä ennalta, jos asiaa ei tosiasiallisesti ole käsitelty asianosaisten kanssa.
- ✓ Jos seitsemän arkipäivän aikana on selvitetty asianosaisten kanssa esimerkiksi puhelimitse ja päädytty siihen, ettei kyseessä ole erityistä tukea tarvitseva lapsi tai mahdollisesti lastensuojelun tarpeessa oleva lapsi, voidaan esimerkiksi tapaaminen ja ratkaisu palvelutarpeen arvioinnin aloittamisesta tehdä seitsemän arkipäivän jälkeen (ilman aiheetonta viivytystä).

Käytännön tueksi – muita huomioita vireilletulokäsittelystä

- ✓ Kaikilla lapsilla on yhtäläinen oikeus palvelutarpeen arviointiin ja sosiaalihuollon sekä lastensuojelun tukeen riippumatta esimerkiksi lapsen vammaisuudesta, kulttuuritaustasta, sosioekonomisesta asemasta tai vanhempien huoltoriidasta.
- ✓ Jos ratkaisua arvioitaessa nousee esiin mahdollinen tuen tarve, palvelutarpeen arviointi on aloitettava (sosiaalihuoltolaki 36 §).
- ✓ Silloinkin, kun palvelutarve on jo aiemmin arvioitu, uuden asian vireille tulo voi muuttaa palvelutarvetta niin oleellisesti, että on syytä laatia uusi palvelutarpeen arviointi. Asiakas voi myös pyytää arvioimaan palvelutarpeensa uudelleen. (Kanta-palvelujen käsikirja sosiaalihuollon toimijoille 2022, 8.2.1.)
- ✓ Palvelutarpeen arvioinnin aloittaminen arvioidaan aina sisällön ja tilanteen perusteella. Esimerkiksi sillä ei ole vaikutusta, tuleeko asia vireille ilmoitusvelvolliselta.
- ✓ Mikäli sosiaalihuollon työntekijällä ei ole asian tultua vireille tiedossa asiakkaan puhelinnumeroa, arvioidaan kiireellisyys tarvittaessa kotikäynnillä. Kiireettömissä tilanteissa asiakkaaseen voi ottaa yhteyttä kirjeitse, jos puhelinnumeroa ei saada selvitettyä.
- ✓ Vireilletulokäsittelystä vastaa tarkoituksen mukainen sosiaalihuollon ammattihenkilö. Oleellista on, että asian käsittelijällä on riittävästi osaamista ratkaisun tekemiseksi. Lainsäädäntö ei ota selkeästi kantaa siihen edellytetäänkö tiettyä ammattinimikettä tai tutkintoa, mutta huomioitava on, että ratkaisun tekeminen tuo mukanaan vastuun päätöksestä.
- ✓ Sekä sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja voivat lainsäädännön näkökulmasta ratkaista, aloitetaanko lapsen palvelutarpeen arviointi.
- ✓ Arvion lastensuojelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien tarpeesta tekee sosiaalityöntekijä (lastensuojelulaki 26 §). Monissa organisaatioissa on linjattu, että lastensuojeluilmoituksen voi käsitellä vain sosiaalityöntekijä.

(Sosiaalihuoltolaki 2014, Kanta-palvelujen käsikirja sosiaalihuollon toimijoille 2022, Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 2015)

Vireilletulokäsittely: erityistä tukea tarvitsevan lapsen tunnistamisen merkityksestä

- Erityistä tukea tarvitsevalle lapsella on vahvemmat oikeudet esimerkiksi tuen ja palveluiden saamisessa, minkä vuoksi erityistä tukea tarvitsevan lapsen tunnistaminen on tärkeää.
- Erityistä tukea tarvitsevalle lapselle turvataan:
 - erityisen huomion kiinnittäminen lapsen edun toteutumiseen (sosiaalihuoltolaki 4 §)
 - omatyöntekijäksi sosiaalityöntekijä (sosiaalihuoltolaki 42 §)
 - hoidon ja huolenpidon turvaavat päätökset sosiaalihuoltolain 12 ja 13 §:n mukaisesti (sosiaalihuoltolaki 46 §)
 - yhtä vahva oikeus palvelujen ja tuen saamiseen kuin lastensuojelulaissa lastensuojelun asiakkaille (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017)
 - eri toimijoita järjestämään lapselle tarvittavan tuen ja palvelut
- Erityistä tukea tarvitsevien lasten erityisyys huomioidaan myös sosiaalihuoltolain eri pykälissä liittyen esimerkiksi palvelujen järjestämiseen, asian käsittelyyn tietyissä määrärajoissa sekä yleisesti hyvinvoinnin seuraamiseen ja tuen tarpeisiin vastaamiseen (mm. 6 §, 8 §, 10 §, 18 §, 28 § ja 36 §).
 - Eri lainsäädännöissä on myös huomioitu erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen erityisyys tukea ja palvelua järjestettäessä (esimerkiksi terveydenhuoltolaissa).
- Lainsäädäntö antaa erityisen tuen määrittelyyn raamit, mutta erityistä tukea tarvitsevan lapsen tarkempi määrittäminen ja tunnistaminen edellyttää sosiaalihuollon ammattilaisen ammatillista harkintaa yksilöllisesti jokaisen lapsen kohdalla.

Vireilletulokäsittely: erityistä tukea tarvitsevan henkilön määritelmä

Sosiaalihuoltolaki 3 §:

- Erityistä tukea tarvitsevilla henkilöllä ja asiakkaalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluja
 - kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi ja
 - jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään
- Erityistä tukea tarvitsevilla lapsella tarkoitetaan lasta, jonka
 - kasvuolosuhteet vaarantavat tai
 - eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai
 - joka itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään tai
 - joka on erityisen tuen tarpeessa edellisessä kohdassa mainituista syistä.

Olennaisinta on tunnistaa riski, että henkilö voi jäädä ilman tarvitsemiaan palveluja.

- Erityisen tuen tarpeen taustalla voi olla esimerkiksi:
 - useampi sairaus tai vamma
 - vielä diagnosoimaton oireyhtymä
 - useasta eri syystä johtuva tuen tarve
 - uupumusta aiheuttava tuen tarve ja vaikeudet päästä tarvittavien palvelujen piiriin
 - palvelujärjestelmän toimimattomuus, kuten tarvetta vastaavien ja oikea-aikaisten palvelujen puute tai riittävyys sekä palvelujen vaikuttavuus ja laatu
- Monialaisen yhteistyön toimimattomuus voi vaikuttaa henkilön erityisen tuen tarpeeseen.
- Paljon palveluja tarvitseva tai niin sanottu yhteisiasiakas ei välttämättä ole erityistä tukea tarvitseva, mutta voi olla sitä, jos palvelut ovat epätarkoituksenmukaisia, vääriä tai puutteellisia.

Käytännön tueksi – kuinka tunnistaa erityistä tukea tarvitseva lapsi?

- ✓ Erityisen tuen tarve ei ole suoraan kytköksissä lapsen oireeseen tai tiettyyn palveluun, vaan tarve kuvaa lapsen suhdetta kasvuympäristöönsä ja erilaisiin siihen vaikuttaviin ihmisiin sekä muihin tekijöihin, kuten tarkoituksenmukaisen tuen saamiseen. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tunnistamisessa olennaisinta on havaita riski, että ilman riittävää sosiaalityön asiantuntijuutta, ns. lapsen ”asianajajana” toimimista, lapsi perheineen voi jäädä ilman tarvitsemaansa tukea tai palvelua.
- ✓ Työskentelyn alkuvaiheessa voi olla haastavaa arvioida, onko lapsi erityistä tukea tarvitseva. Erityisen tuen tarvetta voidaan kartoittaa yhdessä lapsen ja hänen läheistensä sekä muun verkoston kanssa: Mikä on lapsen näkemys tilanteeseen vaikuttavista asioista? Saako perhe omasta mielestään tarvitsemansa tuen? Vastaako eri palveluiden muodostama kokonaisuus perheen tarpeeseen?
- ✓ Erityisen tuen tarpeesta voi viestiä esimerkiksi:
 - lapsen/perheen/viranomaisverkoston näkemys siitä, että tuen piiriin pääsy on haastavaa tai toteutetuilla/suunnitelluilla tutkimuksilla, arvioinneilla, palveluilla tai muulla tuella ei saada riittävää selvyyttä tai muutosta tilanteeseen
 - lapsen tai huoltajan kyvyttömyys hakea tai vastaanottaa tarvitsemaansa apua ja tukea erinäisistä syistä johtuen
 - lapsen huoltajat tarvitsevat sosiaalihuollon ammattilaisen tueksi turvaamaan lapsen ikätasoisien hoidon ja huolenpidon sekä hänen hyvinvointiaan turvaavan kasvuympäristön (huomioiden kaikki lapsen kasvuympäristöt: koti, varhaiskasvatus/koulu, vapaa-aika)
 - lapsen suojelun tarve (huomioiden lapsen kasvuympäristö kokonaisuudessaan)
- ✓ Tietyt diagnoosit eivät määritä suoraan erityisen tuen tarvetta, eivätkä ne saa johtaa automaattisesti erityistason palveluihin. Esimerkiksi vaikeavammaisuus tai ADHD-diagnoosi ei välttämättä aiheuta erityisen tuen tarvetta, jos henkilöllä ei ole vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan palveluja.

Käytännön tueksi – milloin palvelutarpeen arvioinnin tekeminen voidaan jättää tekemättä?

- ✓ Sosiaalihuollon tarpeen tultua esille asiakkaalla on oikeus palvelutarpeen arviointiin. Palvelutarpeen arviointi voidaan jättää tekemättä vain silloin, kun sen tekeminen on ilmeisen tarpeetonta. (Sosiaalihuoltolaki 36 §.) Palvelutarpeen arviointia ei välttämättä aloiteta:
 - jos vastaavanlainen palvelutarpeen arviointi on hiljattain tehty, eikä tilanne ole oleellisesti muuttunut (sisältö ratkaisee)
 - on ilmeistä, etteivät henkilöt tule tarvitsemaan sosiaalihuollon palveluja
 - kyse on tilapäisestä yksittäisen palvelun tarpeesta
(Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)
- ✓ Työyhteisössä on hyvä yhteisesti pohtia, millaisissa tilanteissa palvelutarpeen arviointi voidaan mahdollisesti jättää tekemättä.
 - Pohtia voi esimerkiksi alla olevia tilanteita, milloin näiden kohdalla riittää vireilletulon käsittely/alustava selvitys seitsemän arkipäivän aikana ja milloin aloitettaisiin palvelutarpeen arviointi:
 - 17-vuotias ja alkoholin käyttöä, ensimmäinen lastensuojeluilmoitus
 - näpistys, sotkeminen, rikkominen, jossa poliisi on käsitellyt asiaa, ei huolta muutoin
 - tavataan 7 arkipäivän aikana, huoltajalla tai lapsella ei huolta, työntekijälle ei jää huolta, voi olla muiden palvelujen piirissä tai ohjaus sinne, palvelutarpeen arvioinnilla ei saada tilanteessa lisäarvoa (palvelutarpeen arviointi tehty aiemmin, kuinka pitkä aika voi olla?)
 - Jos alustava selvitys osoittaa riittävän luotettavalla tavalla, että esimerkiksi yksityisen henkilön tekemä lastensuojeluilmoitus on ollut perusteeton ja kiusamielessä tehty, palvelutarpeen arviointi voidaan jättää tekemättä. Harkinnan tulee kuitenkin aina perustua myös muuhun kuin ilmoituksen kohteena olevilta henkilöiltä suoraan saatuun tietoon ottaen huomioon viranomaistoiminnan puolueettomuus ja objektiivisuus sekä viranomaisen velvollisuus selvittää asia riittävästi ja asianmukaisesti. (Araneva 2016, 130–131.)
 - Mitään tilannetta ei voida yksioikoisesti määritellä sellaiseksi, ettei palvelutarpeen arviointia aloiteta. Esimerkiksi huolto- ja tapaamisriitoja ei voi automaattisesti rajata palvelutarpeen arvioinnin ulkopuolelle. Juuri vanhempien keskinäiset riitaiset välit voivat olla keskeinen peruste selvittää lapsen tuen tarvetta.

Muistettava aina
tapauskohtaisuus!

(Sosiaalihuoltolaki 2014, Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, Araneva 2016)

Vireilletulokäsittely: ratkaisu palvelutarpeen arvioinnin aloittamisesta

- Ratkaisu palvelutarpeen arvioinnista on tosiasialliseen hallintotoimintaan liittyvä toimenpide, josta ei tehdä hallintopäätöstä.
- Merkintä sosiaalihuollon asiakkuuden alkamisesta ja palvelutarpeen arvioinnin aloittamisesta on tehtävä asiakirjoihin.
 - Osa asiakastietojärjestelmistä edellyttää teknisen ratkaisun tekemistä esimerkiksi määräaikojen seuraamista varten tai tietyn kirjaamisosion avautumiseksi. Ratkaisun voi toimittaa asiakkaalle.
- Palvelutarpeen arviointiin liittyvät merkinnät tulee tehdä soveltuvaan sosiaalihuollon asiakasrekisteriin niissäkin tilanteissa, joissa palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä arvioidaan myös lastensuojelulain mukaisten palveluiden ja tukitoimenpiteiden tarve.
 - Lastensuojelun asiakasrekisteriin ei voida tehdä merkintöjä ennen kuin jokin lastensuojelun asiakkuuden edellytyksistä tosiasiallisesti täyttyy lastensuojelulain 27 §:ssä säädetyllä tavalla.
- Palvelutarpeen arvioinnin vireilletulosta, aloittamisesta ja sen laajuudesta on keskusteltava viipymättä lapsen ja huoltajien kanssa. Jos lapselle on määrätty oheishuoltaja tai edunvalvoja, myös hänelle on ilmoitettava palvelutarpeen arvioinnin aloittamisesta.
- Sosiaalihuollolla ei ole lainsäädännön tuomaa velvollisuutta toimittaa vireilletuloasiakirjaa asiakkaalle oma-aloitteisesti, mutta asiakirjan toimittaminen kuuluu hyvään hallintoon ja hyvään sosiaalityöhön. Vireilletuloasiakirjan luovuttaa asiakkaan vastuutyöntekijä tai sovitusti joku muu perheen kanssa työskentelevä. Jos vireilletuloasiakirjaa ei automaattisesti toimiteta asiakkaalle, hänelle kerrotaan, että hän saa sen halutessaan. Asiakirjan lähettäminen asiakkaalle ilman siihen liittyvää keskustelua ja tiedon antoa esimerkiksi jatkotoimista ei ole hyvän hallinnon mukaista.
- Vireilletuloasiakirjan sisältöä ei voida pääsääntöisesti salata, mutta tekijä voidaan joissakin tilanteissa jättää kertomatta julkisuuslain 11 §:n nojalla. Jos vireilletuloasiakirjasta salataan tietoja esimerkiksi lapsen etuun nojaten, viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 14 §:n mukaan viranhaltijan tulee ilmoittaa salaamisen syy. Ilmoittaessaan tietojen luovuttamatta jättämisestä viranhaltijan on samalla kerrottava tiedon pyytäjälle, että hän voi saada tietojen luovuttamatta jättämisestä valituskelpoisen hallintopäätöksen ja annettava asianosaiselle ohje siitä, miten hänen on asiassa meneteltävä.

1. Vireilletulo

2. Kiireellisen avun tarpeen arviointi

3. Vireilletulokäsittely

4. Palvelutarpeen arviointi

5. Palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen

6. Monialainen yhteistyö ja tiedonvaihto

7. Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet

Lähteet

Liitteet

Palvelutarpeen arviointi

- Yleistä
- Työntekijöiden rooleista
- Käytännön tueksi – muutamia esimerkkejä työntekijöiden rooleista
- Käytännön tueksi – palvelutarpeen arvioinnin laajuus
- Laaja arviointityöskentely kootusti 1/2
- Laaja arviointityöskentely kootusti 2/2
- Palvelutarpeen arvioinnin ydin
- Käytännön tueksi – yleistä
- Käytännön tueksi – muita huomioita
- Käytännön tueksi – lastensuojelun tarpeen selvittämisen käynnistyminen palvelutarpeen arvioinnin aikana
- Lapsen kanssa työskentely
- Käytännön tueksi – lapsen etu ja tarpeet keskiössä
- Käytännön tueksi – lapsen tarpeiden kartoittamisesta
- Läheisverkoston kartoittaminen
- Käytännön tueksi – läheisverkoston kanssa työskentelystä
- Palvelutarpeen arvioinnin tekeminen ilman asiakkaan suostumusta 1/2
- Palvelutarpeen arvioinnin tekeminen ilman asiakkaan suostumusta 2/2
- Käytännön tueksi – sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen vapaaehtoisuus, esimerkkinä päihdeseulat
- Lapsen kotikunnan merkitys palvelutarpeen arvioinnin näkökulmasta

Palvelutarpeen arviointi: yleistä

- Palvelutarpeen arviointi tehdään sosiaalihuoltolain 36 §:n ja 37 §:n mukaisesti tavoitteena arvioida asiakkaan tuen tarvetta:
 - siinä laajuudessa, mitä lapsen ja perheen tilanne edellyttää
 - yhteistyössä lapsen, perheen, läheisverkoston ja muiden toimijoiden kanssa
- Palvelutarpeen arvioinnin aikana selvitetään perheen tilanne sekä tuen tarve kokonaisvaltaisesti tapaamalla vanhempia ja lasta kotona ja toimistolla sekä mahdollisesti muissa palveluissa esimerkiksi koululla, varhaiskasvatuksessa, terveydenhuollossa.
- Lisäksi lastensuojelun tarvetta selvitettäessä sosiaalityöntekijä arvioi lapsen kasvuolosuhteita sekä huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta (lastensuojelulaki 26 §). Tuen tarpeen arvioinnin lisäksi selvittävänä siis on, onko lapsi suojelun tarpeessa. Kasvuolosuhteilla tarkoitetaan lapsen eri kasvuympäristöjä, eli ydinperheen lisäksi myös esimerkiksi varhaiskasvatusta, koulua ja muita lapselle merkittäviä tahoja.
- Palvelutarpeen arvioinnissa on huomioitava asiakkaan kokonaisvaltainen tuen tarve ja tarvittaessa palveluiden yhteensovittaminen.
 - Asiakkaan palveluntarve on arvioitava tilanteen edellyttämässä laajuudessa, ei esimerkiksi yhden palvelun, palveluvalikon tai vain ”oman lain” näkökulmasta (Räty & Lehti 2022).
 - Tarvittaessa kutsutaan mukaan muita toimijoita. Mm. sosiaalihuoltolain 41 §:n perusteella sosiaalityöntekijän kutsu velvoittaa muita toimijoita monialaiseen yhteistyöhön.
- Palvelutarpeen arvioinnin on valmistuttava ilman aiheetonta viivytystä. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arvioinnin on valmistuttava kolmen kuukauden kuluessa (sosiaalihuoltolaki 36 §).

Palvelutarpeen arviointi: työntekijöiden rooleista

- Sosiaalihuoltolain mukaisesta palvelutarpeen arvioinnista vastaa palvelutarpeen arvioinnin kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammattihenkilö, jollei muualla laissa toisin säädetä (sosiaalihuoltolaki 36 §).
 - Tarkoituksenmukainen ammattihenkilö voi olla esimerkiksi sosionomi tai sosiaalityöntekijä.
 - Tarkoituksenmukainen ammattihenkilö määräytyy asiakkaan tarpeen perusteella, eli työntekijällä on oltava asiakkaan tarpeeseen vastaava ammatillinen osaaminen. Työyksikkö sinänsä ei vaikuta siihen, kuka voi toimia palvelutarpeen arvioinnista vastaavana työntekijänä.
- Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun erityistä tukea tarvitsevan henkilön palvelutarpeen tekemisestä vastaavalla viranhaltijalla on oltava sosiaalihuoltolain 3 §:n mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus (sosiaalihuoltolaki 36 §).
 - Mikäli kyseessä ei ole erityistä tukea tarvitseva lapsi, eikä selvitetä lastensuojelun tarvetta, palvelutarpeen arvioinnin voi tehdä sosiaaliohjaaja.
 - Joissain tilanteissa erityisen tuen tai lastensuojelun tarve käy ilmi vasta selvitystä tehdessä. Tällöin vastuu palvelutarpeen arvioinnista siirtyy aina sosiaalityöntekijälle. (Räty & Uuskallio 2022.)
- Arvion lastensuojelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien tarpeesta tekee sosiaalityöntekijä (lastensuojelulaki 26 §).

Käytännön tueksi – muutamia esimerkkejä työntekijöiden rooleista

- ✓ Lainsäädäntö määrittää selkeästi vastuutyöntekijän kelpoisuusvaatimukset erityistä tukea tarvitsevan lapsen tilanteessa tai arvioitaessa lastensuojelulain mukaista tukea ja palveluja (katso edellinen sivu). Muutoin palvelutarpeen arviointi voidaan toteuttaa työjohtollisten määräysten mukaisella tavalla.
 - Esimerkiksi sosiaaliohjaaja toimii vastuutyöntekijänä ja sosiaalityöntekijä työparina tai tukena on tiimi, joka tarjoaa tarvittaessa eri tilanteiden edellyttämää sosiaalityöntekijän ja moniammatillisen asiantuntemuksen osaamista.
- ✓ Tärkeää on huomioida, että esimerkiksi lastensuojelun tarve voi tulla esiin palvelutarpeen arvioinnin aikana myös ilman lastensuojeluilmoitusta.
 - Esimerkiksi sosiaaliohjaaja voi perheen kanssa työskentelyn edetessä päätyä arvioon, että lapsen lastensuojelun tarve tulee selvittää. Usein tällaisessa tilanteessa on asiakkaan ja perheen etu, että sosiaaliohjaaja ja sosiaalityöntekijä jatkavat työskentelyä työparina, vaikka vastuu arvioinnista siirtyy sosiaalityöntekijälle.
- ✓ Lainsäädäntö ei linjaa sitä, miten organisaatioiden tulee rakenteellisesti järjestää vireilletulojen käsittely tai palvelutarpeen arvioinnin toteuttaminen.
 - Lainsäädännön puolesta on mahdollista, että palvelutarpeen arvioinnit tehdään esimerkiksi omassa tiimissä ja sen valmistuttua asiakkuus siirretään muualle. Samoin on mahdollista, että palvelutarpeen arviointi sisällytetään muuhun työhön.
 - Tärkeää on, että lastensuojelun osaamista, konsultaatiota ja työparityötä on saatavilla tai mahdollista järjestää asiakkaan tilanteen edellyttämällä tavalla, jos palvelutarpeen arvioinnista vastaa työntekijä, jolla ei ole riittävää lastensuojelun osaamista.
 - Asiakkuuksien siirrossa olisi tärkeä kiinnittää huomiota asiakkaan asemaan ja pyrkiä esimerkiksi työparityöhön yli tiimirajojen.
- ✓ Lainsäädäntö ei siis ota kantaa siihen, miten näissä tilanteissa tulee toimia, vaan ratkaisuisa tulee miettiä asiakkaan kannalta edullisin/paras vaihtoehto. Viranomaisen sisäiset toimintavaltuongelmat eivät saa johtaa siihen, että asiakasta pallotellaan yksiköstä toiseen tai työntekijältä toiselle.

(Sosiaalihuoltolaki 2014, Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 2015)

Käytännön tueksi – palvelutarpeen arvioinnin laajuus

- ✓ Palvelutarpeen arviointi tehdään asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa (sosiaalihuoltolaki 36 §).
- ✓ Tavoitteena on tunnistaa lapsen ja perheen tuen tarve ja vastata siihen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.
- ✓ Oleellista on tunnistaa etenkin lapsen näkökulmasta, missä laajuudessa palvelutarpeen arviointi on hänen edun toteutumiseksi tehtävä.
 - Joskus riittävällä syvyydellä tehty laaja palvelutarpeen arviointi auttaa jo itsessään perheen tilannetta toivottuun suuntaan.
 - Joskus tiiviimpi ja suppeampi palvelutarpeen arviointi mahdollistaa oikea-aikaisen tuen ja palveluiden järjestämisen matalalla kynnyksellä.
- ✓ Suppea palvelutarpeen arviointi voi riittää esimerkiksi, kun:
 - kyse on selkeästi kohdennetusta tai tilapäisestä palvelutarpeesta (esimerkiksi lyhytaikainen kotipalvelu)
 - perheellä on muutoin riittävästi tarpeenmukaisia ja yhteensovitettuja palveluita
 - lapsi ja huoltajat ilmaisevat ja määrittelevät palvelutarpeensa ja keskustelun myötä palvelutarpeesta syntyy selkeä yhteinen näkemys
- ✓ Laajempaa palvelutarpeen arviointia voidaan tarvita esimerkiksi, kun:
 - perheellä on samanaikaisesti monia eri palveluita tai niiden tarvetta, mutta kokonaisuus ei ole selkeästi hahmottuva, koordinoitu ja yhteensovitettu
 - perhe ei ole kyennyt hyödyntämään tarjottuja palveluita tai matalan kynnyksen palvelut eivät ole olleet riittäviä
 - tilanne ja tarkoituksenmukainen tuki on epäselvä perheelle, läheisverkostolle tai perheen kanssa työskenteleville ammattilaisille
 - kyseessä on lapsen, nuoren tai perheen mahdollinen erityisen tuen tarve
 - selvitetään, onko lapsella suojelun tarve (lapsen kasvuolosuhteet mahdollisesti vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä, hyvinvointia tai kehitystä tai että lapsi itse käyttäytymisellään mahdollisesti vaarantaa terveyttään tai kehitystään)

Palvelutarpeen arviointi: laaja arviointityöskentely kootusti osa 1/2

✓ Lapselle nimetään arviointityöskentelyn ajaksi omatyöntekijä.

- Palvelutarpeen arviointia tehtäessä omatyöntekijäksi tulee osoittaa se kunnallinen työntekijä, joka palvelutarpeen perusteella on tehtävään soveltuvin henkilö (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017).
- Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä (sosiaalihuoltolaki 36 §).

✓ Työskentelyn aluksi on tärkeä selvittää, ovatko molemmat vanhemmat huoltajia ja onko lapsella mahdollisesti oheishuoltaja.

- Tämä vaikuttaa muun muassa tiedonsaantioikeuteen ja oikeuteen päättää lapsen asioista. Huoltaja on ensisijaisesti vastuussa lapsestaan ja hänellä on oikeus myös päättää lasta koskevista asioista. Kuullaan aina jokaista huoltajaa. Vanhemmalla, joka ei huoltaja, voi kuitenkin olla tiedonsaantioikeus. Asiakastietojärjestelmä ei ole luotettava lähde huoltajuuden varmistamiseen, vaan huoltajuus tulee tarkistaa Digi- ja väestötietovirastosta.

✓ Palvelutarpeen arvioinnin toteutus suunnitellaan yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa.

- Kerrotaan lapselle ja huoltajille avoimesti ja selkeästi, miksi palvelutarpeen arviointia tehdään ja mitä sillä tavoitellaan.
- Kerrotaan lapselle ja huoltajille heidän yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot palvelujen toteuttamisessa ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä heidän asiassaan.
- Suunnitellaan työskentely, tapaamiset ja mukaan kutsuttavat tahot pääpiirteittäin ja varataan heti aikoja arviointityöskentelylle. Tapaamisten määrä on tapauskohtaista.
- Sovitaan selkeä työnjako ja vastuut – puhutaan suunnitelmat auki työntekijöiden ja perheen kanssa. Lähtökohtaisesti lapsi ja huoltajat ovat aina tietoisia ja keskiössä työskentelyssä.

Palvelutarpeen arviointi: laaja arviointityöskentely kootusti osa 2/2

✓ Lapsen ja läheisten tapaaminen:

- tavataan lasta ja hänen perhettään (vinkkejä liitteissä)
- kartoitetaan lapsen läheisverkostoa (lisätietoa sivuilla 42-43)

✓ Oleellista on tehdä kotikäynti matalalla kynnyksellä, lähtökohtaisesti huoltajan suostumuksella.

- Jos selvitetään lastensuojelutarvetta, on arvioinnin kohteena aina myös kasvuolosuhteet ja palvelutarpeen arvioinnin aikana tulee tarvittaessa selvittää myös lapsen kodin fyysiset olosuhteet ja niiden merkitys lapsen kehitykselle tai terveydelle. Kodin fyysisten olosuhteiden selvittäminen edellyttää aina kotikäyntiä.
- Jos huolta on kodin olosuhteista ja tietona, että ne aiheuttavat vaaraa lapselle, sosiaalityöntekijällä on oikeus päästä asuntoon sosiaalihuoltolain (710/1982) 41 §:n mukaisen johtavan sosiaalihuollon viranhaltijan päätöksellä, vaikka huoltaja sen kieltäisi.

✓ Monialainen yhteistyö: selvitetään tilanteen edellyttämällä tavalla muiden tahojen tietoja, näkemyksiä ja roolia lapsen ja perheen elämässä sekä toteutetaan palvelutarpeen arviointi yhteistyössä.

- Selvitetään, onko lapsen tai perheen tilannetta arvioitu jo muualla ja minkä palveluiden piirissä he mahdollisesti ovat. Palvelutarpeen arvioinnissa tulee ottaa huomioon nämä arviot ja välttää toistuvaa ja päällekkäistä arviointia.
- Palvelutarpeen arviointia varten voidaan olla yhteydessä muihin toimijoihin ja pyytää heiltä tarvittaessa tietoa tai asiakirjoja. Lähtökohtaisesti tietoja hankitaan huoltajien ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumuksella, mutta tarvittaessa myös ilman asianosaisten suostumusta. (lisätietoa sivulla 64)
- Palvelutarpeen arviointi toteutetaan yleensä työparityönä tai yhteistyössä. Työparin ei tarvitse olla samassa työyhteisössä työskentelevä, vaan työpari valitaan asiakkaan tilanteen ja tarpeen mukaisesti. On tärkeää huomata, että sosiaalihuollonkin osaajia voi toimia eri työyhteisöissä, esim. koulukuraattori tai sosiaalityöntekijä terveydenhuollossa. Yhteistyössä on huomioitava aina tiedon luovutusta koskevat säännökset.

Palvelutarpeen arviointi: palvelutarpeen arvioinnin ydin

- Palvelutarpeen arviointi ei ole tekninen toimenpide, vaan tuen tarpeen arvioinnin ja suunnitelman laadinnan tulee olla prosessi, jossa asianomaiset sosiaalihuollon ammattilaisen avustuksella ja tuella arvioivat elämäntilannettaan ja selvittävät keinoja myönteisten muutosten aikaansaamiseksi (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017).
- Työskentelyssä on tärkeää pyrkiä luomaan luottamuksellinen lasta ja perhettä tukeva asiakassuhde, jolla tavoitellaan perheen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin vahvistumista. Se on asiakkaiden kuuntelemista ja heidän osallistamistaan arvioimaan tilannetta lapsen ja itsensä näkökulmasta. Työntekijä toimii tässä ikään kuin peilinä kuunnellen perheen ajatuksia ja tarjoamalla oman ammatillisuuden ja ammatillisen arvion tilanteesta perheen hyödynnettäväksi. Työntekijöiden tulee toimia sensitiivisesti, avoimesti sekä voimavara- ja ratkaisukeskeisesti.
 - Tarkoituksena pyrkiä ymmärtämään yhdessä, mistä tilanteesta on kyse ja miten asiaa olisi lapsen etu keskiössä mahdollista lähteä ratkaisemaan. Lapselle ja perheelle kerrotaan selkeästi, miten asia näyttäytyy viranomaisille ja mitä se juuri heidän tilanteessaan tarkoittaa.
 - Tavoitteena on arvioida riskien ja ongelmien merkitystä lapsen tämän hetkisessä arjessa sekä tulevaisuudessa. Tarvittaessa riskeihin myös puututaan tilanteen edellyttämällä tavalla.
 - Lisäksi huomioidaan vahvuudet ja voimavarat sekä miten lapsen hyvinvointia suojellaan ja tuetaan. Selvitettäessä lastensuojelun tarvetta, arvioidaan lapsen suojelun ja tuen tarvetta.
- Palvelutarpeen arviointi itsessään on interventio perheen elämään. Arvioinnin aikana yhdessä mietitään tilanteen syitä ja etsitään ratkaisuja tilanteen muuttumiseksi toivottuun suuntaan. Arviointityöskentely perustuu vuorovaikutukseen. Siinä ei ole tarkoituksena vain saada mahdollisimman paljon tietoa, vaan työskentelyn tulee auttaa lasta ja perhettä. Arviointityöskentely voi itsessään auttaa ja voimaannuttaa/helpottaa asiakasta (esim. lapsi tulee kuulluksi). Jo prosessin aikana perheelle voidaan järjestää tarvittavia palveluja.

Käytännön tueksi – yleistä

- Palvelutarpeen arviointi ei ole tekninen toimenpide, vaan luottamuksellisen asiakassuhteen luomista. Se on asiakkaiden kuuntelemista ja heidän osallistamistaan arvioimaan tilannetta lapsen ja itsensä näkökulmasta. Työntekijöiden tulee toimia sensitiivisesti, avoimesti sekä voimavara- ja ratkaisukeskeisesti.
- Tarkoituksena on keskustella ja auttaa kaikkia siihen osallistuvia ymmärtämään, mistä huoli on syntynyt. Lapselle ja perheelle kerrotaan ymmärrettävästi, mistä on huoli ja mitä tilanteessa tapahtuu. Työntekijä toimii tässä ikään kuin peilinä.
- Palvelutarpeen arviointi itsessään on interventio perheen elämään. Arvioinnin aikana yhdessä mietitään tilanteen syitä ja etsitään ratkaisuja (yhteinen prosessi) tilanteen muuttumiseksi toivottuun suuntaan. Se on myös kuuntelemista ja osallistamista siihen, että asiakas arvioi tilannetta lapsen ja itsensä näkökulmasta. Arviointityöskentely perustuu vuorovaikutukseen. Siinä ei ole tarkoituksena vain saada mahdollisimman paljon tietoa, vaan työskentelyn tulee auttaa asiakasta. Prosessi voi jo auttaa ja voimaannuttaa/helpottaa asiakasta (esim. lapsi tulee kuulluksi).
- Tavoitteena on arvioida riskien ja ongelmien merkitystä lapsen tämän hetkisessä arjessa sekä tulevaisuudessa.
- Lisäksi huomioidaan vahvuudet ja miten lapsen hyvinvointia suojellaan sekä tuetaan. Selvitettäessä lastensuojelun tarvetta, arvioidaan lapsen suojelun ja tuen tarvetta.
- Asiakkaan toiveet, mielipiteet ja yksilölliset tarpeet otetaan huomioon.
- Tuen tarpeen arvioinnin ja suunnitelman laadinnan tulee olla prosessi, jossa asianomaiset sosiaalihuollon ammattilaisen avustuksella ja tuella arvioivat elämäntilannettaan ja selvittävät keinoja myönteisten muutosten aikaansaamiseksi (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017). Sosiaalihuollon ammattilainen antaa ikään kuin oman ammatillisuuteen asiakkaiden hyödynnettäväksi. Keskeistä on myös työntekijän oma ammatillinen arvio tilanteesta.

(Lastensuojelulaki 2007, Sosiaalihuoltolaki 2014, THL - Lastensuojelun käsikirja)

Käytännön tueksi – muita huomioita

- ✓ Palvelutarpeen arvioinnissa on oleellista selvittää, mikä on ensisijainen tuen tarve ja mistä tuen tarve johtuu. Selvitetään esimerkiksi, että johtuuko tuen tarve vammaisuudesta vai onko lapsen kasvuolosuhteissa – kotona, varhaiskasvatuksessa, koulussa, vapaa-ajalla sekä muissa ympäristöissä – tekijöitä, jotka aiheuttavat tuen tarvetta. (Räty & Lehti 2022.)
 - Tärkeää myös pohtia tuen tarvetta siitä näkökulmasta, mitä eri tekijöitä liittyy siihen, että tuen tarve näyttäytyy esimerkiksi tietyissä tilanteissa. Mikä esimerkiksi ruokkii eri haasteita juuri kyseissä tilanteissa ja mikä tukee lasta tai perhettä tilanteesta selviytymisessä? Miten pyritään edistämään sitä, että lapsen, perheen ja verkoston voimavaratekijät vahvistuvat?
 - Pääsääntöisesti yksittäisen lapsen tuen tarpeeseen ei pystytä vastaamaan kohdistamalla tuki pelkästään lapselle, vaan tarkoituksenmukainen tuki tulee miettiä koko perheen ja verkoston näkökulmasta.
- ✓ Palvelutarpeen arviointia tehdessä perhe huomioidaan kokonaisuutena.
 - Mikäli asia tulee vireille yhden lapsen osalta, ei perheen muiden lasten tai vanhempien tilannetta sekä tuen tarvetta voida jättää selvittämättä, koska perheen tilanteessa eri asiat kytkeytyvät toisiinsa. Työntekijä arvioi, riittääkö perheenjäsenten osalta ohjaus ja neuvonta vai tehdäänkö perheenjäsenille omat yksilölliset palvelutarpeen arvioinnit.
 - Palvelutarpeen arvioinnissa on siis huomioitava kaikki perheen lapset tilanteen edellyttämällä laajuudella.
- ✓ Asiakkaan toiveet, mielipiteet ja yksilölliset tarpeet otetaan aina huomioon. Työskentelyn keskiössä pidettävä siis se, minkä lapsi ja hänen läheisensä kokevat keskeiseksi ydinasiaksi ja minkä he arvioivat tilanteessa auttavan.
- ✓ Arvioinnissa on huomioitava perheen läheisverkoston ja muiden viranomaisten mahdollisuus tukea lasta ja perhettä.
- ✓ Jos lapsesta saapuu uusi yhteydenotto/lastensuojeluilmoitus palvelutarpeen arvioinnin aikana, huomioidaan se meneillään olevassa palvelutarpeen arvioinnissa, eikä uutta ratkaisua palvelutarpeen arvioinnista tehdä.
- ✓ Yhteydenotto tai lastensuojeluilmoitus voi merkitä, että asia siirtyy lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi. Määräaikoihin ilmoitus tai yhteydenotto ei vaikuta.

Käytännön tueksi – lastensuojelun tarpeen selvittämisen käynnistyminen palvelutarpeen arvioinnin aikana

- ✓ Jos palvelutarpeen arvioinnin aikana palvelutarpeen arvioinnista vastaava työntekijä saa tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta, on alettava selvittää myös lapsen lastensuojelun tarve (lastensuojelulaki 26 §). Lapsen mahdollinen lastensuojelun tarve voi siis ilmetä missä vaiheessa asiakkuutta tahansa.
 - Jos lastensuojelun tarvetta aletaan selvittää kesken palvelutarpeen arvioinnin, asia on merkittävä lapsen asiakirjoihin. Asiakirjamerkinnoista on käytävä ilmi myös perustelut, miksi on päädytty aloittamaan lastensuojelutarpeen selvitys. Asiasta ei siis tehdä erillistä päätöstä, vaan kyseessä on ratkaisu.
 - Mikäli lastensuojelun tarvetta aletaan selvittää kesken palvelutarpeen arvioinnin, tämä ei tarkoita uuden määräajan alkamista, vaan määräaika lasketaan alkuperäisen vireilletuloajankohdan perusteella.
- ✓ Kun pohditaan, onko lapsen tilanteessa alettava selvittää mahdollista lastensuojelun tarvetta, keskeisin asia on lapsen tilanteesta saatu tieto.
 - Lastensuojelutarpeen selvittämisen käynnistyminen ei siis edellytä esimerkiksi lastensuojeluilmoitusta. Vastaavasti lastensuojeluilmoitus ei tarkoita automaattisesti, että tilanteessa aletaan selvittää lastensuojelun tarvetta, vaan sisältö ratkaisee, miten tilanteessa toimitaan.
- ✓ Lastensuojelun tarvetta aletaan arvioida, jos herää huoli siitä, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen kehitystä tai terveyttä tai lapsi itse omalla käyttäytymisellä vaarantaa terveyttään tai kehitystään tai lapsi mahdollisesti tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluita.
 - Myös tilanne, jossa esimerkiksi huoltajat tai toinen huoltaja kieltää palvelutarpeen arvioinnin tekemisen voi johtaa lastensuojelun tarpeen arviointiin, jos on epäilyä siitä, että huoltajat eivät pysty turvaamaan lapsen tuen tarvetta sekä lapsen kasvua ja kehitystä turvaavia kasvuolosuhteita.

Palvelutarpeen arviointi: lapsen kanssa työskentely

- Kaikissa sosiaalihuollon toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu, minkä arviointi edellyttää riittävää tutustumista lapseen ja hänen tilanteeseensa.
- Lapsen kanssa työskentelyssä keskeistä on pyrkiä ymmärtämään lapsen näkemyksiä ja kokemuksia. Työskentelyssä tulee kiinnittää erityistä huomiota lapsen ja nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin sekä mahdollisuuksiin vaikuttaa häntä koskeviin asioihin. Tämä edellyttää, että lapsi saa ikäänsä ja kehitystasoonsa vastaavalla tavalla riittävästi tietoa häntä koskevista asioista pystyäkseen muodostamaan ja ilmaisemaan mielipiteensä ja toiveensa. (Sosiaalihuoltolaki 32 §, lastensuojelulaki 5 §.)
 - Asiakkaalla on oikeus saada tieto häntä itseään koskevasta asiakirjasta (julkisuuslaki 2 ja 3 luvut sekä 33 §) ja hänellä on oikeus tarkistaa häntä itseään koskevat tiedot.
 - Kun on kyse kuulemisesta tai mielipiteen selvittämisestä, on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, miten ja missä se tehdään, jotta lapsella on aito mahdollisuus muodostaa ja ilmaista mielipiteensä.
- Palvelutarpeen arvioinnin aikana lapselle tulee mahdollistaa työntekijän tapaaminen henkilökohtaisesti. Lasta voi käydä huoltajan luvalla tapaamassa ja havainnoimassa myös esimerkiksi päiväkodissa tai koulussa. Lastensuojelun lainsäädäntö mahdollistaa lapsen tapaamisen myös ilman huoltajan suostumusta (lastensuojelulaki 29 §).
 - Etenkin, jos lasta tavataan ilman huoltajan suostumusta, asiakirjoihin on perusteltava selkeästi, miksi lasta tavataan ilman suostumusta, missä, milloin ja kenen toimesta.
 - Jos huoltaja ei anna hyväksyntää työntekijän ja lapsen väliselle tapaamiselle, työntekijän on pyrittävä selvittämään, miksi huoltaja vastustaa tapaamista. On mahdollista, että huoltajan näkemyksen taustalla jokin perusteltu syy, kuten huoltajan vilpitön tavoite suojella lasta. Työntekijän on arvioitava huolella, mitä huoltajan näkemykseen voi liittyä ja peilata lapsen edun näkökulmasta, onko tilanteessa selvitettävä myös lastensuojelun tarve tai onko muuta keinoa varmistua lapsen hyvinvoinnista.
- Lastensuojelussa 12 vuotta täyttänyt voi käyttää puhevaltaa huoltajansa ohella. Kuitenkin tulee muistaa, että myös sitä nuorempien mielipide ja näkemykset tulee aina selvittää.

Käytännön tueksi – lapsen etu ja tarpeet keskiössä

✓ Lapsen tarpeet työskentelyn ytimessä:

- ❖ Kuka ja millainen ihminen tämä lapsi on?
- ❖ Millaisia kokemuksia hänellä on tärkeistä ihmissuhteista, arjesta ja turvallisuudesta?
- ❖ Mitä juuri tämä lapsi tarvitsee? Mitä on lapsen käytöksen takana? Mikä selittää sitä?
- ❖ Mitä voimme tehdä vastataksemme tämän lapsen yksilöllisiin tarpeisiin?
- ❖ Mihin lapsi tarvitsee apua, tukea, helpotusta nopeasti?
- ❖ Millaista työskentelyä lapsen ja läheisten kanssa tarvitaan, jotta lapsen turvallisuus ja hyvinvointi paranevat pysyvästi?
- ❖ Minkä tahon mukaan kutsuminen edistää sitä, että juuri tämän lapsen elämän riskitekijät vähenevät ja suojaavat tekijät lisääntyvät?
- ❖ Kenen kanssa meidän tulee muodostaa tiimi lapsen ympärille, jotta voimme vastata yhdessä hänen tuen tarpeeseen? Tai jos emme itse tiedä siihen vastausta, mietitään, kenen kanssa asiaa olisi hyvä pohtia.

(Mukaillen Petrelius 2020)

- ✓ Palvelutarpeen arvioinnista vastaavan sosiaalihuollon työntekijän tulee toteuttaa lasta koskeva arviointi siten, että lapsen kokemukset hänen elämästä ja ihmissuhteista kotona sekä muissa kasvuympäristöissä tulee riittävällä tavalla huomioiduksi palveluntarvetta arvioitaessa.
- ✓ Työntekijän on hyödynnettävä lapsen ja hänen läheisten näkemysten lisäksi omaa ammatillisuuttaan ja tarpeen mukaan eri toimijoiden tukea tavoittaakseen ne asiat, joilla on merkitystä tilanteen kannalta.

Käytännön tueksi – lapsen tarpeiden kartoittamisesta

- ✓ Arvioinnin keskiössä ovat lapsen tarpeet ja lapsen edun toteutuminen. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määrittelee huoltajan tehtäviä (4 §) ja nämä ovat myös niitä, mitä tarkastellaan palvelutarpeen arvioinnissa erityisesti, kun selvitetään myös lastensuojelun tarvetta.
- ✓ Asiakkaan itsemääräämisoikeutta on kunnioitettava erityisesti, kun kyseessä on lapsi, nuori tai erityistä tukea tarvitseva henkilö.
- ✓ Lapsen asioista vastaavan työntekijän tulee tavata lasta henkilökohtaisesti riittävän usein sekä mahdollisesti eri ympäristöissä. Ympäristön valintaan on hyvä kiinnittää huomiota, jotta lapsella olisi tapaamisella turvallinen olo.
- ✓ Pientäkin lasta voi tavata ja havainnoida. Samoin, jos lapsi on esimerkiksi vammainen, voi häntä tavata ja saada lapsen näkemys hänen tavallaan, esimerkiksi kuvakommunikaatio. Jos lasta ei tavata, tulee se olla perusteltuna arvioinnissa/yhteenvedossa.
- ✓ Työskentelyssä tulee huomioida erilaiset tavat osallistaa ja havainnoida lasta.
 - Liitteisiin on koottu esimerkkejä/vinkkejä lapsen tapaamisiin ja lapsen kanssa työskentelyyn.
- ✓ Palvelutarpeen arviointia tehdessä pyritään luomaan suhde lapseen ja perheeseen, sillä arviointityöskentely perustuu paljon vuorovaikutukseen. Joskus työntekijä voi vaihtua palvelutarpeen arvioinnin tekemisen jälkeen, mikä on tärkeä kertoa asiakkaalle työskentelyn alussa. Kuitenkin työskentelyssä on tärkeä muistaa suhdeperustaisuus ja sen merkitys jokaisessa kohtaamisessa. Jokainen tapaaminen antaa mahdollisuuden esimerkiksi lapsen korjaaviin kokemuksiin tai turvallisuuden tunteen vahvistumiseen.
- ✓ Työntekijän on kiinnitettävä lapsen kanssa työskentelyssä erityistä huomiota siihen, että lapsen luottamus ei tule rikotuksi työskentelyn aikana. Lapsi on lojaali molempia vanhempia kohtaan, ja hänelle voi olla erityisen vaikea kertoa toista vanhempaa koskevia tietoja, esim. vanhemman päihteiden käytöstä, koska hän voi kokea pettävänsä tämän toisen huoltajan.

Palvelutarpeen arviointi: läheisverkoston kartoittaminen

- Läheisverkoston kartoittamisella tarkoitetaan sen selvittämistä, miten omaiset tai muut asiakkaalle läheiset henkilöt osallistuvat asiakkaan tukemiseen (sosiaalihuoltolaki 43 §). Läheisverkostoa ovat esimerkiksi vanhempi, jonka luona lapsi ei asu tai ei ole huoltaja, isovanhemmat, sukulaiset, kummit, naapurit ja muut lapselle läheiset henkilöt. Keskeistä on selvittää lapsen kokemus, ketkä ovat hänelle läheisiä henkilöitä.
- Läheisverkoston kartoittaminen toteutetaan palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä tai tarvittaessa muulloin asiakkuuden aikana (sosiaalihuoltolaki 43 §). Lähtökohtaisesti läheisverkoston kartoittaminen tehdään aina yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa.
- Kartoittamisen voi tehdä ilman asiakkaan suostumusta vain, jos:
 - 1) asiakas on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään ja turvallisuudestaan ja tieto on välttämätön palvelutarpeen selvittämiseksi; tai
 - 2) tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi (sosiaalihuoltolaki 43 §).
- Kartoittamisen yhteydessä selvitetään tarvittaessa omaisten ja läheisten mahdollinen tuen tarve (sosiaalihuoltolaki 43 §). Säädös ei velvoita läheisiä ottamaan lasta luokseen. Läheiset voivat tukea myös muutoin lapsen kasvua ja kehitystä.
- Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle, muutettaessa sijaishuoltopaikkaa tai sijoituksen lopetusvaiheessa tulee aina tehdä läheisverkoston kartoitus. Asuminen ja sijoituspaikka ratkaistaan aina lapsen edun mukaisesti. (Lastensuojelulaki 32 §.) Läheisverkoston kartoitus voidaan tehdä myös silloin, kun kyse on lapsen yhteydenpito-oikeuden edistämisestä tai sen toteuttamisesta.
- Läheisverkoston kartoittaminen ja siihen liittyneet mahdolliset ratkaisut kirjataan asiakastietojärjestelmään.

Läheisverkoston kartoittaminen kuuluu olennaisena osana sosiaalityöhön. Ylipäättään verkoston kartoittaminen ja monialainen yhteistyö voi ehkäistä tilanteiden kriisiytymisen. Tällöin voidaan mahdollisesti välttää myös raskaimmat tukitoimet ja tahdonvastainen puuttuminen lapsen elämään. Toivottavaa on, että verkoston kartoitus tehdään aina jo palveluntarvetta selvitettäessä ja asiakkuuden alkuvaiheessa.

(Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)

Käytännön tueksi – läheisverkoston kanssa työskentelystä

- ✓ Läheisverkoston kartoittamisen ydintavoite on selvittää yhdessä lapsen ja läheisten kanssa läheisverkoston mahdollisuudet tukea lasta ja vanhempia.
 - Keskeistä on huomioida se, kenet lapsi itse mieltää hänelle merkitykselliseksi läheiseksi.
 - Huomioitava myös esimerkiksi vanhempien kokemus siitä, kuka läheinen ja millä keinoin voisi olla perheen tukena.
- ✓ Esimerkiksi läheisneuvonpito on hyvä työmenetelmä läheisverkoston kartoittamiseksi (THL - Lastensuojelun käsikirja).
- ✓ Sosiaalihuoltolaki ja lastensuojelulaki mahdollistavat läheisverkoston tukemisen eri keinoin. Läheisverkoston kartoittamisen yhteydessä onkin pohdittava tarpeen mukaan myös läheisverkostolle tarjottavaa yksilöllistä tukea, jos lapsen etu sitä puoltaa.
 - Sosiaalihuoltolaki ja lastensuojelulaki mahdollistavat esimerkiksi kulukorvauksien maksamisen monenlaisissa tilanteissa, jos se on perusteltua lapsen edun näkökulmasta. Lapsen yksilöllinen tarve voi puoltaa esimerkiksi läheisen toimimista tukiperheenä, matkalippuja läheisen luona käymiseksi tai virikkeellisen hyvinvointia tai läheissuhteita vahvistavan vapaa-ajan mahdollistamista.
 - Läheisverkosto voi olla merkittävässä roolissa myös perheen jälleenyhdistämisessä sijoituksen jälkeen.
- ✓ Joskus läheisverkoston tukeminen tulee inhimillisen näkökulman lisäksi myös taloudellisesti edullisemmaksi kuin monet järeämmät toimenpiteet.
 - Läheisverkoston tuen vahvistamisen suhteen ei tule pitäytyä yksioikoisissa ratkaisuissa, vaan työntekijällä pitää olla mahdollisuus yksilöllisiin ratkaisuihin lapsen edun toteutumiseksi.
- ✓ Jos läheisverkoston kartoitusta ei tehdä, asiakirjoihin on merkittävä, miksi kartoitus on jätetty tekemättä.

Palvelutarpeen arviointi: palvelutarpeen arvioinnin tekeminen ilman asiakkaan suostumusta 1/2

- Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat lähtökohtaisesti vapaaehtoisia. Jos lapsesta ei ole minkäänlaista lastensuojelullista huolta, ei palvelutarpeen arviointia voida tehdä ilman huoltajan suostumusta.
 - Jos huoltajat ovat eronneet ja erimielisiä palvelutarpeen arvioinnista, arviointi voidaan tehdä sen huoltajan suostumuksella, jonka luona lapsi asuu.
- Jos huoltajat kieltäytyvät palvelutarpeen arvioinnista asian tultua vireille, sosiaalihuollon ammattilaisella on arvioitava huolella tilanteeseen liittyviä tekijöitä etenkin lapsen tarpeiden, oikeuksien ja edun näkökulmasta. Jotta palvelutarpeen arviointi ja lastensuojelun tarpeen selvittäminen voidaan jättää tekemättä, asian on oltava selvästi luonteeltaan sellainen, ettei lastensuojelun tukitoimia tarvita (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017).
 - Vaikka vireilletulo ei sisällä perusteita lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi, tilanne voi muuttua nopeastikin. Jos esimerkiksi vanhempia ei tavoiteta tai perhe kieltäytyy työskentelystä voi tilanne muuttua siten, että syntyy lastensuojelullinen huoli ja tällöin tulee selvittää lastensuojelun tarve. Tämä puolestaan mahdollistaa lapsen tilanteen selvittämisen ilman huoltajan suostumusta.
- Lastensuojelun tarpeen arviointia ei voi jättää tekemättä, vaikka lapsi tai vanhemmat vastustaisivat sitä. Tällaisessa tilanteessa arviointiin tarvittavia tietoja voidaan saada lapsen tilanteen tuntevilta muilta viranomaisilta tai läheisverkostolta. Vaikka lapsi, vanhemmat tai joku heistä ei halua osallistua arviointityöskentelyyn, arvioinnin tekijä pitää häneen aktiivisesti yhteyttä, pyrkii motivoimaan yhteistyöhön ja vähintäänkin ilmoittaa työskentelyn etenemisestä ja lopputuloksesta. (THL - Lastensuojelun käsikirja.)

Palvelutarpeen arviointi: palvelutarpeen arvioinnin tekeminen ilman asiakkaan suostumusta 2/2

- Jos asiakas ei anna suostumustaan tietojen pyytämiseen ja vaihtamiseen voidaan läheisverkoston kartoittaminen tehdä seuraavissa tilanteissa: asiakas on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään ja turvallisuudestaan ja tieto on välttämätön palvelutarpeen arvioimiseksi, palvelujen järjestämiseksi tai tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi (sosiaalihuoltolaki 43 §).
 - Tarvittaessa voidaan harkita tuomioistuimen luvan hakemista lapsen tutkimiseen (lastensuojelulaki 28 §). Tuomioistuimen luvan hakeminen lapsen tutkimiseen. Sosiaaliviranomainen voi hakea lupaa lääkärin tai muun asiantuntijan tutkimukseen hallinto-oikeudelta, jos se on lastensuojelutarpeen arvioinnin kannalta välttämätön. Sitä ennen on selvitettävä lapsen mielipide, jos se on mahdollista. Ennen luvan antamista myös hallinto-oikeuden on kuultava huoltajaa ja lasta.
- Asiakaskertomukseen kirjataan se, miksi esimerkiksi asianosaisen mielipidettä ei ole voitu kuulla.
- Noudatetaan tietojen antamiseen ja saamiseen liittyviä lainkohtia. (lisätietoa sivulla 64)
- Jos palvelutarpeen arvioinnin aikana tulee nimen omaan lapselle järjestettäväksi tukitoimia ja palveluja, edellyttävät ne yleensä lapsen jokaisen, eri taloudessa asuvan huoltajan kuulemista. Päätös lapsen palveluista tai tukitoimista on annettava huoltajille tiedoksi.
 - Jotkut palvelut edellyttävät kaikkien huoltajien suostumusta, esimerkiksi lapselle kohdistettu tukiperhe tai tukihenkilötyöskentely.
 - Jos huoltaja hakee itselleen sosiaalihuoltolain mukaista tukea, ei toinen huoltaja voi tätä kieltää (lapsi voi myös hyötyä huoltajan saamasta tuesta tai olla päätökseen osallinen ilman, että toisen huoltajan suostumusta tarvittaisiin, esimerkiksi perheelle tehty toimeentulotukipäätös).
 - Avohuollon sijoitus: jos jokaista huoltajaa ei voida matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi kuulla tai jos huoltajat ovat sijoittamisesta erimielisiä, voidaan lapsi sijoittaa, kun huoltaja, jonka luona lapsi asuu, siihen suostuu ja sijoitus on lapsen edun mukainen (lastensuojelulaki 37 §).

Käytännön tueksi – sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen vapaaehtoisuus, esimerkkinä päihdeseulat

- ✓ Palvelutarpeen arvioinnin aikana – kuten kaiken kaikkiaan sosiaalihuollon tai lastensuojelun avohuollon asiakkuuden aikana – lasta tai nuorta ei tule millään tavalla painostaa tai velvoittaa päihdeseulaan sosiaalihuollon toimesta. Lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet ovat mahdollisia vain lapsen ollessa kiireellisesti sijoitettu tai huostaanotettu, mutta tällöin on täyttyttävä lastensuojelulain mukaiset edellytykset.
 - Päihdeseulaan ei voida painostaa tai velvoittaa edes lapsen suostumuksella.
 - Lapsen aidosta omasta halusta voi järjestää seulojen ottamisen, mutta on arvioitava huolella, milloin voidaan olla varmoja siitä, että lapsen suostumus ja oma tahto on aito.
 - Lapsen aito oma tahto voi toteutua esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi itse hakeutuu päihdehoitoon tai haluaa itse osoittaa olevansa päihteetön (lapsella itsellään motiivi ja motivaatio seuloihin). Lapsella on myös oikeus peruuttaa suostumuksensa, mitä ei voi tulkita positiiviseksi seulaksi.
- ✓ Samoin vanhemman päihdeseulat voivat perustua vain heidän omaan suostumukseen, eli velvoittavaa ohjausta ei voi tehdä.
 - Vanhempien velvoittamisesta päihdeseulaan ei löydy lakiin liittyviä ehtoja. Jos on vahva epäily päihteidenkäytöstä ja asia on välttämätöntä selvittää, eikä vanhempi ole halukas osoittamaan riittävin keinoin päihteettömyyttään, on arvioitava esimerkiksi lastensuojelulain mukaisten kiireellisten toimenpiteiden tarve.
 - Käytännössä vanhemmille usein ehdotetaan seuloissa käyntiä esimerkiksi palvelutarpeen arvioinnin aikana. Vanhemmille on selvitettävä selkeästi seuraamukset, jos hän ei käy seuloissa ja se on tehtävä siten, ettei vanhemmille tule tunne ”uhkaamisesta” tai kiristämisestä. Viranomaisen velvollisuus on kuvata tilanteeseen vaikuttavat tekijät perustellusti (asiakaslaki 5 §).
 - Jos viranomainen näkee seulat merkittävänä, pitää päihdeseulan ottaminen mahdollistaa ja järjestää asiakkaalle inhimillisinä aikoina eli huomioida esimerkiksi työajat ja tarvittaessa maksaa seulat.
 - Silloin kuin lapsi on sijaishuollossa, vanhemmilta voidaan perustellusti yhteydenpidon edellytyksenä edellyttää seulojen antamista (tehtynä rajoittamispäätös).

(Lastensuojelulaki 2007, Asiakaslaki 2000, Räty & Uuskallio 2022)

Palvelutarpeen arviointi: lapsen kotikunnan merkitys palvelutarpeen arvioinnin näkökulmasta

- Henkilön kotikunta on se kunta, jossa hän asuu (kotikuntalaki 2 §).
- Muussa kuin kiireellisessä tapauksessa henkilöllä on oikeus saada riittävät sosiaalihuollon palvelut siltä hyvinvointialueelta, jonka alueella henkilön kotikunta on (sosiaalihuoltolaki 12 §).
- Perheen muuttaminen on huomioitava palvelutarpeen arvioinnissa.
 - Jos perhe on muuttanut toiselta paikkakunnalta, tietoja pyydetään lähtökunnasta/hyvinvointialueelta matalalla kynnyksellä.
 - Mikäli lapsi ei tosiasiallisesti asu kunnassa, joka on merkitty hänen kotikunnaksi, palvelutarpeen arviointia ei voida tehdä kyseisessä kunnassa. Kunnasta ei voida myöskään tehdä virka-apupyyntöä kuntaan, jossa lapsi tosiasiallisesti asuu.
 - Jos perhe muuttaa toiselle paikkakunnalle sosiaalihuoltolain mukaisen palvelutarpeen arvioinnin aikana, voidaan muuttokuntaan tehdä asiakkaan kanssa yhteistyössä yhteydenotto tai ilman asiakkaan suostumusta tarvittaessa lastensuojeluilmoitus.
 - Jos lapsi muuttaa toiselle paikkakunnalle lastensuojelutarpeen selvityksen aikana, muuttokuntaan on tehtävä välittömästi lastensuojelulain 25 d §:n mukainen ilmoitus. Muuttokuntaan toimitetaan myös arviointiin oleellisesti liittyvät asiakirjat. Muuttokunta on velvollinen jatkamaan lastensuojelutarpeen selvitystä.
- Lähtökohtaisesti lapsen vanhemman on ilmoitettava toiselle vanhemmalle aikomuksestaan muuttaa asuinpaikkaansa, jos muutolla on vaikutusta lapsen huollon tai tapaamisoikeuden toteutumiseen (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 5 §). Jos toinen huoltaja muuttaa lapsen kanssa ja toinen huoltaja ei anna lupaa kotikunnan muuttamiseen, kotikunta määräytyy tosiasiallisen asuinkunnan perusteella. Myös palvelutarpeen arviointi ja tarvittavat palvelut toteutetaan sen kunnan toimesta, missä lapsi asuu.
- Käytännössä tosiasiallinen asuinkunta voidaan joutua perustelemaan muuttokunnalle, mikäli Digi- ja väestötietoviraston tiedoissa lapsen kotikunta edelleen lähtökunta. Oleellisinta on, että asiakas saa tarvitsemansa palvelut. Kustannuksista voidaan joutua käymään kuntien tai hyvinvointialueiden välillä neuvotteluita, joista asiakkaalle ei tarvitse antaa tietoa.

1. Vireilletulo

2. Kiireellisen avun tarpeen arviointi

3. Vireilletulokäsittely

4. Palvelutarpeen arviointi

5. Palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen

6. Monialainen yhteistyö ja tiedonvaihto

7. Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet

Lähteet

Liitteet

Palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen

- Yleistä
- Yhteenveto palvelutarpeen arvioinnin sisällöstä
- Käytännön tueksi – huomioita yhteenvedosta
- Käytännön tueksi – huomioita sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkuuksista 1/2
- Tuen tarpeiden tasot sosiaalihuoltolaissa ja lastensuojelussa
- Lastensuojelun asiakkuus
- Käytännön tueksi – huomioita sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkuuksista 2/2
- Palvelutarpeen arvioinnin kytkeytyminen asiakassuunnitelmaan
- Huomioita asiakkuudesta

Palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen: yleistä

- Palvelutarpeen arvioinnin valmistuttua sosiaalihuollon ammattihenkilöllä tulee olla selvillä asiakkaan tuen tarve, hän osaa arvioida asiakkuuden edellytyksiä ja sitä, millä sosiaalipalveluilla tai mahdollisilla muilla palveluilla tarpeisiin pystytään vastaamaan. Palvelutarpeen arvioinnilla sosiaalihuollon ammattihenkilö myös määrittää, mihin sosiaalihuollon palveluihin tai tukeen asiakkaalla on oikeus.
 - Lapsen tilanteessa arvioinnin päättyessä on oltava perustellusti selvillä, päättyykö sosiaalihuollon asiakkuus palvelutarpeen arviointiin, jatkuuko sosiaalihuollon asiakkuus vai alkaako lapsella lastensuojelun asiakkuus.
 - Arvioitaessa lastensuojelun tarvetta, on tärkeä hahmottaa sosiaalihuollon ja lastensuojelun välisen tuen erot. Lastensuojelun asiakkuuden alkaminen perustuu aina suojelun tarpeelle. (lisätietoa sivuilla 52-55)
- Palvelutarpeen arviointi on tehtävä loppuun ilman aiheetonta viivytystä. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla määräaika on **kolme kuukautta** (sosiaalihuoltolaki 36 §).
 - Määräaika alkaa asian vireilletulopäivästä ja päättyy kolmen kuukauden päästä: mikäli palvelutarpeen arviointi on aloitettu 31. päivänä, arvioinnin on valmistuttava viimeistään 31. päivänä kolmen kuukauden kuluttua (laki säädettyjen määräaikain laskemisesta 3 §).
- Lapsi ja perhe voivat tarvita useiden toimijoiden tarjoamia palveluita tai muuta tukea. Palvelutarpeen arvioinnin aikana on oleellista selvittää, minkä tyyppisistä tarpeista on kyse, miten yhteistoimijuus toteutetaan lapsen ja perheen tarpeita vastaavasti ja mitkä tahot ovat vastuussa palvelukokonaisuuden muodostamisesta.
 - Tarvittaessa tehdään yhteydenotto muulle viranomaiselle (sosiaalihuoltolaki 40 §). (katso sivu 62)
- Tehdystä arviointityöskentelystä laaditaan yhteenveto (sosiaalihuoltolaki 37 §).
 - Laki ei määritä yhteenvedolle rakenteellisia vaatimuksia. Eri organisaatiot ja asiakastietojärjestelmät hyödyntävät erilaisia pohjia. Liitteessä 6 esimerkki kanta-palvelujen yhteenvedon rakenne.

Palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen: yhteenveto palvelutarpeen arvioinnin sisällöstä

- Palvelutarpeen arvioinnin sisältö määritellään sosiaalihuoltolain 37 §:ssä.
 - Palvelutarpeen selvittämisen perusteella arvioidaan, onko henkilöllä tuen tarvetta. Jos henkilö tarvitsee tukea, arvioidaan, onko tuen tarve luonteeltaan tilapäistä, toistuvaa tai pitkäaikaista.
 - Palvelutarpeen arviointi sisältää:
 - 1) yhteenvedon asiakkaan tilanteesta sekä sosiaalipalvelujen ja erityisen tuen tarpeesta;
 - 2) sosiaalihuollon ammattihenkilön johtopäätökset asiakkuuden edellytyksistä;
 - 3) asiakkaan mielipiteen ja näkemyksen palvelutarpeestaan, ellei palvelutarpeen arvioimiseen yhteistyössä asiakkaan kanssa ole ilmeistä estettä;
 - 4) asiakkaan ja sosiaalihuollon ammattihenkilön arvion 42 §:n mukaisen omatyöntekijän tarpeesta+ asiakkaan palvelutarpeen arviointia koskeviin asiakirjoihin kirjataan tarvittaessa asiakkaan laillisen edustajan, omaisen, läheisen tai muun henkilön käsitys asiakkaan tuen tarpeesta (laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 15 §)
 - Lisäksi lastensuojelun tarvetta selvitettäessä sosiaalityöntekijä arvioi lapsen kasvuolosuhteita sekä huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta (lastensuojelulaki 26 §).
- Arvioinnista koostetaan yhteenveto. Yhteenvetolomake ei ole kirjausten kopiointia, vaan asiat esitetään siinä lyhyesti ja pohditusti.
 - Keskeistä on tuoda esille eri näkökulmat, erityisesti lapsen.
 - Yhteenvetolomakkeessa tulee näkyä sosiaalialan ammattilaisen oma näkemys lapsen ja perheen tilanteesta.
 - Selvitys arvioinnista on annettava siten, että asiakas ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.
- Yhteenveto toimitetaan huoltajille ja pääsääntöisesti 12 vuotta täyttäneelle lapselle. Yhteenveto tulisi käsitellä yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa, ellei se ole vastoin lapsen etua. Asiakkaalle pitää mahdollistaa asiavirheiden korjaaminen.

Käytännön tueksi – huomioita yhteenvedosta

- ✓ Palvelutarpeen arvioinnin laajuus ja siitä tehtävä kirjallinen yhteenveto riippuu asiakkaan tilanteesta. Yhteenvedossa tulee aina näkyä asiakkaan näkemykset ja mielipide sekä vastuutyöntekijän arviointi perusteluineen.
- ✓ Palvelutarpeen arviointi on valmistunut vasta siinä vaiheessa, kun yhteenveto käsitelty asiakkaan kanssa tai toimitettu hänelle.
 - Hyvää menettelyä on, että yhteenveto käsitellään yhdessä asiakkaan kanssa, jolloin asiakas saa kertoa omia näkemyksiään sekä halutessaan ehdottaa yhteenvetoon korjauksia. Jos korjausehdotuksia ei toteuteta, asiakkaan ja työntekijän perustelut tulee näkyä yhteenvedossa.
 - Asiakkaalle on annettava mahdollisuus ehdottaa yhteenvetoon korjauksia/tarkennuksia (ilman asiakirjojen muutospyyntöä), vaikka yhteenveto toimitettaisiin hänelle kirjeitse.
- ✓ Yhteenveto on tärkeä käsitellä myös lapsen kanssa lapsen ikätason mukaisesti. On tärkeää huomioida, että kirjallinen yhteenveto voi sisältää tietoja, joita lapsen ei ole hyvä lukea itse tai jotka ovat vahingollisia lapselle.
- ✓ Yhteenvetoon kirjataan vain välttämättömät tiedot. Yhteishuollossa toisen huoltajan tiedoista tulee lasta koskevia tietoja, jos ne vaikuttavat lapseen. Tällöin huoltajalla on oikeus saada toista huoltajaa koskevia tietoja, jotta hän voi täyttää huoltajan tehtäviään.
 - Yhteenvetoon ei ole oleellista kirjata vanhempaa koskevia diagnooseja tai tarkkoja terveystietoja. Merkityksellisempää on kirjata terveydentilan vaikutuksesta lapseen, esimerkiksi kuinka vanhemman jaksaminen tai päihteidenkäyttö vaikuttaa lapseen ja lapsen olosuhteisiin. Poikkeuksena tilanteet, joissa tarkan tiedon saamisella on oleellinen merkitys, esimerkiksi tarttuva tauti.
 - Yhteenvetoon kuvataan vanhempien menneisyyttä, mikäli sillä on merkitystä lapsen asiassa.
- ✓ Yhteenvedon laatimisessa on oleellista pohtia, millä tavalla tiedot kirjataan. Tietoja ei voida myöskään kaunistella. Ei esimerkiksi käytetä epämääräisiä ilmaisuja ”koti oli epäsiisti”, vaan kuvataan konkreettisia havaintoja kodin siisteydestä.
- ✓ Yhteenveto toimii pohjana asiakassuunnitelman laatimisessa. Huolellisesti tehty palvelutarpeen arviointi auttaa suunnitelman tekemisessä.

Käytännön tueksi – huomioita sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkuuksista 1/2

- ✓ Palvelutarpeen arvioinnin aikana selvitetään lapsen ja perheen tuen tarvetta, ja sen perusteella määrittyy, onko lapsen sosiaalihuollon asiakkuuden jatkamiselle perusteita tai tarvitseeko lapsi lastensuojelun asiakkuutta. Asiakkuuden tarvetta arvioidaan aina asiakkaan eli lapsen näkökulmasta.
- ✓ Jotta voidaan selvittää lapsen ja perheen tosiasiallisen tuen ja palvelujen tarve sekä se, miten tarpeeseen voidaan parhaiten vastata, on tärkeää tehdä tilanteen edellyttämällä tavalla monialaista yhteistyötä. Tarkoituksenmukainen monialainen yhteistyö asiakkuuden alkuvaiheessa tukee asiakkaan tosiasiallisiin tarpeisiin vastaamista, vähentää tarpeettomia/päällekkäisiä asiakkuuksia ja palveluja sekä asiakkaan ”pallottelua” eri toimijoiden välillä. Monialainen yhteistyö tuo usein myös selkeyttä siihen, onko lapsella tarvetta sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakkuudelle.
- ✓ Merkittävä eroavaisuus on sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkuudessa liittyy vapaaehtoisuuteen. Sosiaalihuollon asiakkuus on aina vapaaehtoista, mutta lastensuojelun asiakkuus ei edellytä lapsen eikä huoltajan suostumusta. Huomioitavaa on, että lastensuojelun avohuollon tukitoimet ovat kuitenkin vapaaehtoisia.
- ✓ Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa on hyvä muistaa, että sosiaalihuoltolaki antaa monenlaisia mahdollisuuksia tukea lasta ja perhettä myös ilman lastensuojelun asiakkuutta. Palvelujärjestelmän tulee olla sellainen, että myös perustasolla voidaan järjestää tarkoituksenmukaiset peruspalvelut, eikä palvelun puute saa olla perusteena erityistason palveluihin siirtymiselle (Räty & Lehti 2022).
- ✓ Lastensuojelulaki tuo lainsäädännön näkökulmasta lisänä lähinnä sijoituksen mahdollisuuden ja lapsen kanssa työskentelyn ilman huoltajan suostumusta. On myös huomioitava, että joskus lapsen tilanne edellyttää lastensuojelun vahvaa osaamista, mikä voi myös olla perusteena lastensuojelutarpeen selvittämisen käynnistämiseksi.
- ✓ Pohdittaessa sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkuuden tarvetta voi miettiä esimerkiksi seuraavia kysymyksiä: Mikä on lapsen etu? Tarvitseeko lapsi suojelua joltakin? Mitä lisäarvoa asiakkuus tuo? Mitä lainsäädäntö mahdollistaa? Miten turvataan mahdollisimman vähäisellä puuttumisella, mutta riittävällä tavalla lapsen suotuisaa kasvua ja kehitystä?
- ✓ Seuraavissa dioissa on pyritty kuvaamaan eri asiakkuuksien välisiä eroja.

Tuen tarpeiden tasot sosiaalihuoltolaissa ja lastensuojelussa

Keskiössä aina lapsen etu!

1. Yleiset tuen tarpeet → kaikkien oikeus tarpeen perusteella:

- Esim. lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamiseen tai vanhemmuuteen ja vanhempien voimavarojen riittävyteen.
- Kaikissa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sivistystoimen palveluissa tulee kiinnittää erityistä huomioita tämän kaltaisiin tuen tarpeisiin sekä tarjota varhaista ja oikea-aikaista tukea.

3. Suojelun tarve

2. Erityisen tuen tarve

1. Yleiset tuen tarpeet

2. Erityisen tuen tarve → sosiaalihuoltolain mukainen asiakkuus:

- Erityistä tukea tarvitsevilla asiakkaalla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain 3 §:ssä henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystoimen palveluja laissa mainituista syistä johtuen. Erityistä tukea tarvitsevilla lapsella tarkoitetaan lasta, jonka kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai joka itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.

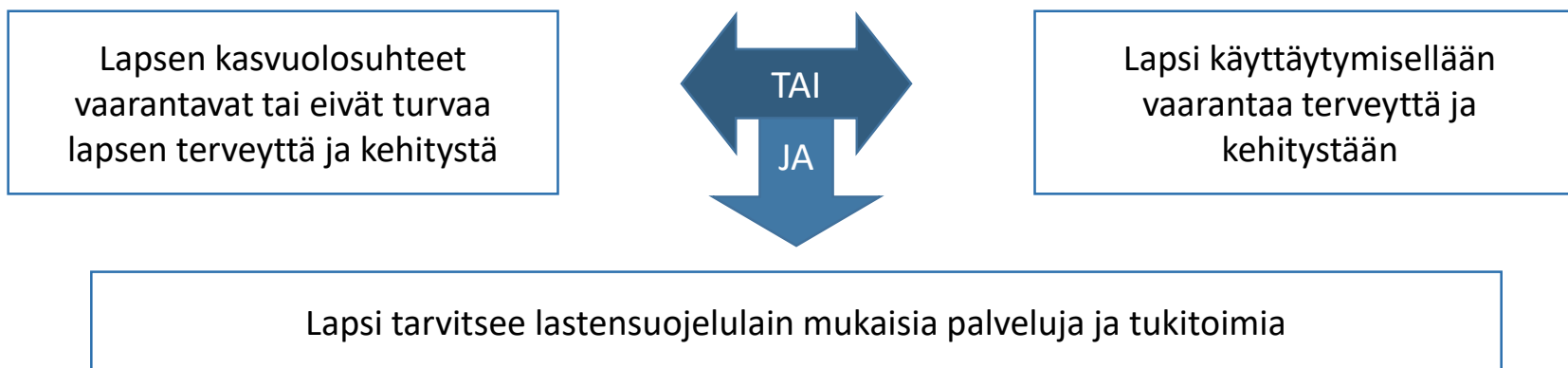
3. Suojelun tarve → lastensuojelun asiakkuus:

- Lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.
- Lisäksi lapsen tulee tarvita lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia, jolloin sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut on arvioitu riittämättömiksi.

Eli jos lapsi voi saada riittävät palvelut sosiaalihuoltolain kautta, ei lastensuojelun asiakkuutta aloiteta.

Palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen: lastensuojelun asiakkuus

- Lastensuojelun asiakkuuden alkaminen edellyttää aina, että on todettu lastensuojelun tarve. Muissa tilanteissa lasta ja perhettä tuetaan muilla yleis- ja/tai erityislakien mukaisilla palveluilla.
 - Lastensuojelulaki on erityislaki, esimerkiksi suhteessa sosiaalihuoltolakiin.
 - Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.
 - Lastensuojelun asiakkaana olevalla on oikeus myös sosiaalihuollon ja muiden lakien palveluihin. Samoin oikeus muihin palveluihin säilyy, eli eri toimialojen vastuu tarkoituksenmukaisten palveluiden järjestämisestä ei muutu lastensuojeluasiakkuuden alkaessa.
- Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin perusteella:

- Lastensuojelun asiakkuus alkaa myös silloin, kun lastensuojeluasian vireille tulon johdosta ryhdytään kiireellisiin toimiin lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi tai kun lapselle tai hänen perheelleen muutoin annetaan lastensuojelulaissa tarkoitettuja palveluja tai muuta tukea ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista.

Käytännön tueksi – huomioita sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkuuksista 2/2

- ✓ Huomioitavaa on sosiaalihuoltolain kattavuus ja velvoittavuus. Sosiaalihuoltolain mukaisesti pystytään järjestämään monenlaista tukea ja palveluja, myös kiireellisesti ja tiiviisti.
 - Palvelun tiiviys ei määritä sitä, onko kyseessä sosiaalihuollon vai lastensuojelun asiakkuus.
 - Monenlaisen ja pitkäaikaisen tuen tarve ei myöskään määritä asiakkuutta (voidaan tukea myös sosiaalihuoltolain mukaisesti tarvittaessa pitkäaikaisesti, jos sille on perusteet ja se tuo on tavoiteltu vaikuttavuus).
 - Palvelunäkökulmasta lastensuojelunasiakkuus tuo lain perusteella lisänä sijoituksen mahdollisuuden (sis. perhekuntoutuksen).
- ✓ Yhteydenottojen tai lastensuojeluilmoitusten määrä ei määritä asiakkuuden tarvetta, vaan ratkaisevaa on sisältö ja lapsen tilanne.
 - Jos yhteydenottoja tai ilmoituksia tulee useita (esimerkiksi säännöllisin väliajoin), on erityisen tärkeää tehdä palvelutarpeen arviointi riittävällä laajuudella ja monialaisessa yhteistyössä, jotta päästään selvittämään, mistä on pohjimmiltaan kyse.
- ✓ Sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakkuutta ei tulisi myöskään aloittaa kenenkään työntekijän näkökulmasta varmuuden tai seurannan vuoksi (koskee myös tilanteita, joissa jokin sosiaalihuollon ulkopuolinen taho ilmaisee toiveen asiakkuudesta). Jos asiakkuutta perustellaan seurannalla tai ”varalla ololla”, ratkaisu tulee perustua asiakkaan todelliseen tarpeeseen.
- ✓ Tarvetta vastaavaa asiakkuutta pohtiessa on hyvä muistaa myös sosiaalityön merkitys. Sosiaaliohjaajan tai sosiaalityöntekijän tekemä työ on myös palvelua. Tarvittaessa tulee pyrkiä yhteistyöllä varmistamaan riittävä osaaminen asiakkaan tarpeisiin vastaamiseksi.
 - Työntekijän oman erityisosaamisen puute ei voi olla perusteena esimerkiksi asiakkuuden siirrossa erityispalveluun, jos kyse on perustasolle kuuluvasta osaamisesta. Jos tilanne edellyttää esimerkiksi nepsy- tai päihdeosaamista, työntekijän velvollisuus on kutsua muita toimijoita yhteistyöhön. Jos tilanne vastaavasti edellyttää esimerkiksi lastensuojelun vahvaa osaamista, se voi olla peruste lastensuojeluasiakkuuden aloittamiselle.

Palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen: palvelutarpeen arvioinnin kytkeytyminen asiakassuunnitelmaan

- Jos palvelutarpeen arvioinnissa todetaan sosiaalipalvelujen tai lastensuojelun tarve, prosessissa siirrytään asiakkuuden suunnitteluun.
- Palvelutarpeen arviointia on täydennettävä asiakkaalle laadittavalla asiakassuunnitelmalla tai muulla vastaavalla suunnitelmalla, ellei suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi siksi, että palvelutarpeen on todettu olevan lyhytaikaista (tällöin siirrytään suoraan palvelun järjestämiseen). Huolellisesti laadittu palvelutarpeen arviointi vähentää sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa tarvetta erillisen asiakassuunnitelman tekemiseen.
 - Sosiaalihuollon asiakkaalle, erityistä tukea tarvitsevalle lapselle ja lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma.
- Asiakassuunnitelma on laadittava yhdessä asiakkaan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä (sosiaalihuoltolaki 36 § ja 39 §).
 - Suunnitelmaan kirjataan yhteisesti sovitut tavoitteet sekä toimet, joilla tavoitteet pyritään saavuttamaan (palvelut, asiakkaan saama tuki, asiakkaan omat toimenpiteet sekä omatyöntekijän ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen tapaamiset).
 - Suunnitelma tehdään tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä ja sen sisältö sovitetaan yhteen muiden palvelujen kanssa.
 - Suunnitelma tarkistetaan ja sitä täydennetään tarvittaessa sovituin tai lain edellyttämin aikavälein ja silloin, kun asiakkaan tuen tarpeissa tapahtuu olennaisia muutoksia.
 - Suunnitelmaa tarkistettaessa siihen kirjataan asiakkaan sekä muiden suunnitelman toteuttamiseen osallistuneiden käsitys ja työntekijän arvio siitä, miten suunnitelmassa esitetyt tavoitteet ovat toteutuneet (laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 15 §). Ei kopioida vanhoja epäoleellisia tietoja päivitettyyn suunnitelmaan. Tarvittaessa lyhytkin suunnitelma riittää.
- Asiakassuunnitelma on asiakkaan oikeusturvan kannalta merkittävä asiakirja, koska se kokoaa keskeiset tiedot, tarpeet ja sovitut suunnitelmat. Asiakassuunnitelmaan kirjatut asiat on velvollisuus hänelle tarjota. Palvelut voivat koskea myös muuta sosiaalihuoltoa, kuten päihdehuoltoa ja vammaispalvelua. Terveysten tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalihuollon palvelut ja lasten päivähoidon järjestäminen sen mukaisesti kuin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on arvioinut niiden tarpeen lapsen tai vanhemman asiakassuunnitelmassa (lastensuojelulaki 36 §).

Palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen: huomioita asiakkuudesta

- Sosiaalihuollon asiakkuus alkaa aina vireilletulosta. Lähtökohtaisesti sosiaalihuolto on asiakkaalle vapaaehtoista.
- Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun on todettu lastensuojelun tarve. Lastensuojelun asiakkuus ei edellytä asiakkaan suostumusta, mutta tukitoimet ovat vapaaehtoisia. Lastensuojelun asiakkuus voi alkaa kesken palvelutarpeen arviointia.
- Asiakkuudet voivat olla kestoaltaan hyvin eri pituisia riippuen tarpeesta. Asiakkuudella on alkamis- ja päättymispäivä, jotka kerrotaan aina asiakkaalle.
- Annettavista tukitoimista ja palveluista on tehtävä päätös.
 - Sosiaalihuoltolaki edellyttää, että yksilökohtaiset suunnitelmat on tehtävä ennen päätösten tekemistä. Sosiaalihuoltolaki ei estä tarpeenmukaisten palvelujen ja tuen järjestämistä tai asiakkaan palvelua ja tukea koskevan hakemuksen käsittelyä palveluntarpeen selvittämisen aikana tai silloin kun asiakasta koskevan suunnitelman laatiminen on vielä kesken. Esimerkiksi terveydenhuollossa laadittava hoito- ja palvelusuunnitelma tulisi tehdä ennen kuin tehdään sosiaalihuollon palvelupäätös. Myös opetustoimen palvelut voivat vaikuttaa asiakkaan palvelukokonaisuuteen. Voidaan laatia myös yhteinen suunnitelma. (Sosiaalihuoltolaki 39 §, terveydenhuoltolaki 24 §, Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)
- Asiakkuus päättyy, kun sosiaalihuollon asiakasasiakirjaan merkitään tiedoksi, että sosiaalihuollon järjestämiselle ei ole perustetta.
 - ”Asiakkuus päättyy kun palvelujen järjestämiselle ei ole laissa säädettyä perustetta. Asiakkuus päättyy, jos palvelutarpeen arvioinnin perusteella todetaan, ettei asiakkaalla ole sosiaalihuollon tarvetta. Asiakkuus päättyy myös silloin, kun todetaan, ettei palveluntarvetta enää ole. Asiakas voi myös kieltäytyä ottamasta vastaan palveluja, jolloin asiakkuus päättyy, ellei laissa ole erityissäännöstä, jonka perusteella sosiaalihuollon toimenpiteisiin voidaan ryhtyä asiakkaan tahdosta riippumatta. Asiakkuuden alkaminen ja päättymisen on tärkeää käydä keskustellen läpi asiakkaan kanssa, jolloin sekä työntekijällä että asiakkaalla on yhteneväinen käsitys tilanteesta. Asia tulee myös kirjata sosiaalihuollon asiakasasiakirjaan.” (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)
- Asiakkuutta ei ole syytä pitää voimassa varmuuden vuoksi. Asiakkuus voidaan aloittaa uudelleen, jos henkilön sosiaalihuollon tarve tulee myöhemmin uudelleen esiin ja saatetaan uusi sosiaalihuollon asia vireille.

1. Vireilletulo

2. Kiireellisen avun tarpeen arviointi

3. Vireilletulokäsittely

4. Palvelutarpeen arviointi

5. Palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen

6. Monialainen yhteistyö ja tiedonvaihto

7. Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet

Lähteet

Liitteet

Monialainen yhteistyö ja tiedonvaihto

- Lähtökohdat
- Keskeisiä lainsäädännön linjauksia monialaiseen yhteistyöhön
- Esimerkkejä monialaiseen yhteistyöhön ohjaavasta lainsäädännöstä
- Yhteydenotto muulle viranomaiselle asiakkaan tuen tarpeesta
- Käytännön tueksi – monialaisen yhteistyön merkityksistä ja mahdollisuuksista
- Tietojen luovuttaminen ja pyytäminen
- Käytännön tueksi – tietojen hankkiminen
- Käytännön tueksi – tiedon luovutuksesta
- Käytännön tueksi – asiakkaan rooli viranomaisten välisessä tietojen vaihdossa

Monialainen yhteistyö ja tiedonvaihto: lähtökohdat

- **Palvelutarpeen arviointi tehdään monialaisessa yhteistyössä.** Laissa on lukuisia säädöksiä, joissa kehoitetaan monialaiseen yhteistyöhön ja ohjeistetaan, miten tietoa eri tahojen kesken voidaan välittää. Lainsäädännön keskiössä turvata lapsen etu.
- On tärkeää olla yhteydessä henkilöön, joka on vaikuttanut sosiaalihuoltoasian tai lastensuojeluasian vireille tuloon tai jossain prosessin vaiheessa ollut yhteydessä sosiaalihuoltoon esimerkiksi tekemällä lastensuojeluilmoituksen. Yhteys ilmoittajatahoon on tärkeää mahdollisten lisätietojen saamiseksi ja tarpeen mukaan yhteistyön sopimiseksi.
 - On hyvä muistaa, että ilmoittajataholla voi olla tiedossaan asioita, jotka eivät näy yhteydenotosta/ilmoituksesta. Lisäksi ilmoittajataholla voi olla pitkältä ajalta tietoa lapsen ja perheen tilanteesta sekä läheinen suhde heihin, jolloin yhteistyön tekeminen on tärkeää jo asian selvittelyvaiheessa.

✓ Sosiaalitoimella ei ole velvollisuutta olla yhteydessä ilmoittajatahoon, mutta suositus on, että ilmoitusvelvollisen tehdessä yhteydenoton/lastensuojeluilmoituksen sosiaalitoimesta ollaan yhteydessä ilmoittajatahoon:

- vahvistetaan, että yhteydenotto on vastaanotettu ja kerrotaan asiaa hoitavan toimiston tai työntekijän nimi kerrotaan yleisesti prosessista
- kysytään, onko ilmoittajalla lisätietoa tilanteesta
- sovitaan mahdollisesti yhteinen tapaaminen asianosaisten kanssa
- tarvittaessa kerrotaan yleisesti sosiaalihuollon tai lastensuojelun prosesseista, mutta ei kerrota mm. asianosaisten kanssa työskentelystä ilman asianosaisten lupaa, ellei lapsen etu sitä ehdottomasti vaadi

(Lastensuojelun laatusuositus 2019, 79.)

Monialainen yhteistyö ja tiedonvaihto: keskeisiä lainsäädännön linjauksia monialaiseen yhteistyöhön

- **Palvelutarpeen arvioimiseksi, päätösten tekemiseksi ja sosiaalihuollon toteuttamiseksi** toimenpiteestä vastaavan sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että käytettävissä on henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista (sosiaalihuoltolaki 41 §).
 - Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen. Tekemiseen osallistuminen ei kuitenkaan tarkoita jaettua vastuuta tekemisestä, vaan asiakirjan tekemisestä vastaa se sosiaalihuollon viranomainen, joka on pyytänyt muita osallistumaan arvioinnin tai asiakassuunnitelman tekemiseen (sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017).
 - Työntekijän on oltava tarpeen mukaan yhteydessä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin sekä tarvittaessa henkilön omaisiin ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin siten kuin sosiaalihuoltolaissa tarkemmin säädetään (sosiaalihuoltolaki 41 §).
- **Lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi** tulee järjestää neuvotteluja, joihin voivat lastensuojelun työntekijän arvion perusteella tarvittaessa osallistua lapsi, vanhemmat ja huoltajat, muut lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavat tai lapsen huolenpitoon keskeisesti osallistuvat henkilöt, muut lapselle tai perheelle läheiset henkilöt sekä viranomais- ja muut yhteistyötahot (lastensuojelulaki 31 §).
- **Arvion lastensuojelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien tarpeesta** tekee sosiaalityöntekijä. Arvioinnin tekemiseksi sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa olla yhteydessä lapselle läheisiin henkilöihin sekä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin siten kuin sosiaalihuoltolain 41 §:ssä säädetään. (Lastensuojelulaki 26 §.)

Monilainen yhteistyö ja tiedonvaihto: esimerkkejä monialaiseen yhteistyöhön ohjaavasta lainsäädännöstä

Varhais- kasvatuslaki

- Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja tuottajan on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi. Yhteydenotosta sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi säädetään sosiaalihuoltolain 35 §:ssä. (7 § Monialainen yhteistyö.)
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen voivat osallistua lapsen kehitystä ja oppimista tukevat muut viranomaiset, asiantuntijat ja muut tarvittavat tahot. Jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten asiantuntemusta, on näiden osallistuttava arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä. (23 § Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.)

Oppilas- ja opiskelija- huoltolaki

- Opiskeluhuoltoa toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. (3 § Opiskeluhuollon kokonaisuus.)

Terveyden- huoltolaki

- Kunnan perusterveydenhuollon tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on oltava terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä tämän lain mukaisia terveydenhuoltopalveluja järjestäessään, sen lisäksi mitä tässä laissa muualla säädetään, sellaisessa yhteistyössä sosiaalihuollon ja lasten päivähoidon kanssa, jota tehtävien asianmukainen hoitaminen sekä potilaan hoidon ja sosiaali- ja terveyspalvelujen tarve edellyttävät.
- Jos sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi, päätösten tekeminen tai sosiaalihuollon toteuttaminen edellyttävät terveydenhuollon palveluja, on terveydenhuollosta vastaavan kunnan tai kuntayhtymän palveluksessa olevan terveydenhuollon ammattihenkilön osallistuttava sosiaalihuollon toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen. (32 § Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyö.)

Monialainen yhteistyö ja tiedonvaihto: yhteydenotto muulle viranomaiselle asiakkaan tuen tarpeesta

- Jos asiakkaan tarpeisiin ei voida vastata vain sosiaalihuollon toimin, asiakkaan palvelutarpeen arvioinnista vastaavan sosiaalihuollon ammattihenkilön, omatyöntekijän tai muun asiakkaan palveluista vastaavan työntekijän on asiakkaan suostumuksella otettava yhteyttä siihen viranomaiseen, jonka vastuulle tarvittavien toimien järjestäminen ensisijaisesti kuuluu.
- Ilmoituksen vastaanottaneen viranomaisen tulee asiakkaan suostumuksella ilmoittaa siihen yhteyttä ottaneelle viranomaiselle ilman aiheetonta viivytystä, mihin toimiin se on ilmoituksen johdosta ryhtynyt.
- Tietojen luovuttamisesta ilman asiakkaan suostumusta säädetään asiakaslaissa.
- Asiakkaan ohjaamisesta toimivaltaiseen viranomaiseen säädetään hallintolaissa (hallintolaki 8 §).

Käytännön tueksi – monialaisen yhteistyön merkityksistä ja mahdollisuuksista

- ✓ Työntekijä on merkittävässä roolissa siinä, miten monialainen yhteistyö toteutuu. Usein arvioinnin kohteena olevien lasten elämässä ongelmat ovat monimuotoisia ja haasteellisia, vastaan tulee monia erityiskysymyksiä, joten jo sen vuoksi yhteistyön tekeminen on velvoittavaa. Yksin ohjaaja tai sosiaalityöntekijä ei voi osata kaikkea, eikä tarvitsekaan.
- ✓ Lapsen ja perheen elämässä voi olla muita toimijoita, jotka tarjoavat tukea ja palveluita. Nämä on tärkeä selvittää, jotta vältetään päällekkäisiltä palveluilta. Lisäksi monialaisen yhteistyön tarkoituksena on luoda palveluista yhtenäinen kokonaisuus, jolla parhaiten tuetaan lasta ja perhettä.
- ✓ Monialaisen yhteistyön ensisijainen tavoite ei ole saada muilta tietoa, vaan rakentaa yhteistä ymmärrystä asiakkaan tilanteesta ja miten jokainen voi siinä auttaa sekä tukea omasta ammattialastaan käsin.
- ✓ Yhteistyötä voi aina tehdä asiakkaan suostumuksella ja laki mahdollistaa monialaisen yhteistyön myös siinä tilanteessa, että asiakas sitä vastustaa ja yhteistyö on lapsen edun mukaista.
- ✓ Monialainen yhteistyö ei perustu ainoastaan tietojen vaihtamiseen tai asiakirjojen pyytämiseen.
- ✓ Jos esimerkiksi koululta tehdään lastensuojeluilmoitus, missä tilanteessa he voisivat jäädä prosessin ulkopuolelle? Miksi heitä ei otettaisi mukaan palvelutarpeen arviointityöskentelyyn?
- ✓ Muiden tahojen tukitoimet ja palvelut jatkuvat palvelutarpeen arvioinnin aikana edelleen. Samoin heidän mahdollisuuksia tukea arvioidaan myös palvelutarpeen arviota tehdessä.

Monialainen yhteistyö ja tiedonvaihto: tietojen luovuttaminen ja pyytäminen

- Asiakkaan nimenomaisella suostumuksella on mahdollista luovuttaa asiaan liittyvää tietoa (asiakaslaki 16 §). Lupa voi koskea vain osaa tietoja, voi olla myös määräaikainen ja asiakkaalla on oikeus myös perua lupa. (Räty & Lehti 2022.)
- Jos asiakas ei anna suostumustaan, arvioidaan se, mitä tietoja on välttämätöntä luovuttaa ja onko siihen oikeutta jonkin lain perusteella:
 - mm. asiakaslaki 17 § ja 18 §, julkisuuslaki 26 § ja 29 §
 - keskiössä lapsen etu
- Asiakkaalle tulee antaa tietoa, mistä muualta ja mitä häntä koskevia tietoja voidaan hankkia myöskin riippumatta onko hän antanut siihen suostumustaan. Hänelle kerrotaan minkä lain nojalla tietoja voidaan hankkia tai antaa. (Räty & Lehti 2022.)
- Asiakas voi antaa potilastietojen ja sosiaalihuollon asiakastietojen luovutusluvat ja suostumukset valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen välityksellä (laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 10 §).

- Jos sosiaalihuollon järjestäjällä tai toteuttajalla on tietoja, jotka ovat välttämättömiä lapsen hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi, järjestämiseksi tai toteuttamiseksi, tieto voidaan luovuttaa salassapitosäännösten estämättä tietyin ehdoin (asiakaslaki 17 §, julkisuuslaki 26 §).
- Jos muilla tahoilla on tietoja, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi sekä viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten, ovat he velvollisia antamaan tiedot sosiaalihuollon viranomaiselle (asiakaslaki 20 §).

Keskeisintä pohtia, miten tiedon välittäminen tai välittämättä jättäminen vaikuttaa lapsen edun toteutumiseen!

Käytännön tueksi – tietojen hankkiminen

- ✓ Tietoja pyydetessä yksilöidään, miksi pyydetään ja mitä tietoja tarvitaan sekä miksi se on välttämätöntä (esimerkiksi sosiaalihuollon toteuttamiseksi).
- ✓ Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä on mahdollista kerätä tietoa eri tahoilta – esimerkiksi terveydenhuollosta tai poliisilta – lapsen tai perheen tilanteesta. Lähtökohtana on, että asiakas itse luovuttaa tiedot (asiakaslaki 12 §) ja vasta, jos asiakas kieltäytyy toimittamasta tai ei toimita tietoja, viranomainen pyytää tietoa sosiaalihuollon asiakaslain 20 §:n nojalla, eli näin ollen tietoja voidaan pyytää myös vastoin huoltajan kieltoa.
 - Säännöstä voidaan soveltaa myös kiireellisessä tilanteessa, jolloin tietoja pyydetään ilman huoltajan suostumusta. Tarkoituksena tällöin on, että pyritään turvaamaan/selvittämään lapsen tilanne tai lapsen etu sitä muutoin vaatii.
 - On tärkeä huomioida, että asiakirjoja pyytäessä työntekijä luovuttaa jo salassa pidettävää tietoa eli että asiakas on asiakkaana sosiaalihuollossa.
- ✓ Eri tahoilta pyydetyt asiakirjat ovat vain osa palvelutarpeen arviointia, ja niitä tulee pyytää yksilöllisten tarpeiden mukaisesti, ei automaationa. Asiakirjat tuovat lisätietoa lapsen tilanteesta yhteistyötahojen näkökulmasta, eivätkä ne voi muodostaa itsessään arvioinnin perustaa. Lähtökohtaisesti tietoja kannattaa hankkia yhteistyötä tekemällä, koska asiakirjoista ja lausunnoista voi jäädä puuttumaan jotain oleellisia tietoja, jotka nousisivat esille yhteisissä keskusteluissa.
- ✓ Palvelutarpeen arvioinnin tulee olla moninäkökulmaista yhdessä tutkimista asiakkaan, läheisverkoston ja muiden esimerkiksi lapsen arjessa toimivien viranomaisten kanssa. Keskiössä on selvittää lapsen, perheen ja muun verkoston näkemyksiä ja kokemuksia lapsen tilanteesta ja/tai tuen tarpeesta sekä niistä keinoista, mikä tilanteessa mahdollisesti auttaisi.

Käytännön tueksi – tiedon luovutuksesta

- ✓ Asiakaslain 20 §:n nojalla tehty pyyntö velvoittaa tietopyynnön kohdetta luovuttamaan hallussaan olevat, eli jo olemassa olevat omaa toimintaa varten syntyneet asiakirjat (Araneva 2021).
 - Olemassa olevien asiakirjojen vaihtoehtona voidaan pyytää lausuntoa tai yhteenvetoa, mutta niiden laatimiseen ei ole velvollisuutta asiakaslain 20 §:n perusteella.
 - Huostaanoton valmistelussa, huostaanotosta päätettäessä tai sijaishuoltoa järjestettäessä on oikeus saada lausunto asiakaslain 20 §:ssä mainituilta tahoilta. Pyyntö tehdään lastensuojelulain 41 §:n 3 momentin mukaisena pyyntönä.
- ✓ Tietoa ei saa luovuttaa henkilöille, jotka eivät osallistu asiakkaan asian selvittämiseen tai palvelun toteuttamiseen tai niihin liittyviin tehtäviin, tai jollei kysymys ole tietojen välttämättömästä tarkastamisesta (asiakaslaki 17 § 4 mom.). Myös asiakkaan omaiset ja läheiset ovat lähtökohtaisesti sivullisia. Samoin työyhteisön henkilöt, jos he eivät osallistu asiakkaan kanssa työskentelyyn.
- ✓ Tiedot on velvollisuus antaa, jos tietojen pyytjä perustelee tämän lain pykälällä. Luovuttaja arvioi sen, mitä tietoja luovuttaa ja missä laajuudessa.
- ✓ Sosiaalihuolto voi luovuttaa tietoja, kun mietitään lastensuojelun tarvetta, lapsen koulunkäyntiin liittyviä ratkaisuja, lapsen psyykkiseen hyvinvointiin liittyvää tukea ja hoitoa, perheen monilaisten palveluiden toteuttamista. Myös muussa lainsäädännössä on kirjattu sosiaalihuollon velvollisuudesta antaa tietoja (esim. perusopetuslaki 41 §, varhaiskasvatuslaki 41 §).
- Sosiaalityöntekijän on arvioitava: Mitä tietoja ja kenelle? Missä laajuudessa hän voi luovuttaa tietoja?
 - Tietojen luovutuksesta tehtävä aina kirjaus asiakirjamerkintöihin.
 - Vaikka suullisesti kerrotaan tietoja, se ei tarkoita automaattisesti, että samat tiedot voi luovuttaa myös kirjallisena.
 - Huomioitava, että neuvottelussa kaikilla ei ole samaa oikeutta tietoihin.
 - Jos palaveriinkin osallistuu ulkopuolisia, tiedonluovutukseen sovelletaan asiakaslain 17 §:ää.

(Asiakaslaki 2000, Araneva 2021, Lastensuojelulaki 2007, Rätty & Lehti 2022)

Käytännön tueksi – asiakkaan rooli viranomaisten välisessä tietojen vaihdossa

- ✓ Tiedonvaihtoon liittyvät asiat on tärkeä keskustella heti asiakkuuden alkamisen ja palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä sekä kirjata yhteenvetoon.
- ✓ Mikäli asiakkaan asiassa on tarpeen vaihtaa tietoja viranomaisten välillä, tietojen vaihtaminen tapahtuu lähtökohtaisesti asiakkaan suostumuksella.
 - Asiakkaalle on perusteltava ymmärrettävästi, miksi tietoja vaihdetaan sekä kerrottava, mitä tietoja vaihdetaan ja kenen viranomaisten välillä.
 - Suostumusta pyydetessä asiakkaan tulee tietää, mihin hän suostuu ja että suostumus voi olla täydellinen, rajattu (tiedot/viranomaiset) ja/tai määräaikainen. Asiakkaalle on kerrottava, että suostumuksen voi perua ja kuinka peruminen tapahtuu.
 - Asiakasta ei saa johtaa harhaan siten, että hän antaa ymmärtämättään suostumuksen sellaisten tietojen vaihtoon, joihin ei oikeasti halua antaa lupaa.
 - Suostumuksen voi antaa suullisesti, jolloin se kirjataan asiakkaan asiakirjoihin.
 - Suostumusta voidaan pyytää myös kirjallisesti. Tällöin suositeltavaa on käyttää yksilöityä lomaketta. Lomake suojaa paremmin asiakkaan oikeusturvan toteutumista, kuin suullisesti pyydetty yleinen lupa tietojen vaihtoon.
- ✓ Mikäli asiakas ei anna suostumusta tietojen vaihtoon, hänelle on kerrottava ja perusteltava, kuinka ja missä tilanteessa tietoja voidaan antaa tai luovuttaa ilman asiakkaan suostumusta.
- ✓ Tietojen luovuttaminen ja saaminen perustuu pääasiassa asiakaslakiin, julkisuuslakiin ja lastensuojelulakiin. Asiakkuus ei ole keskeinen tiedonvaihtoon vaikuttava tekijä, vaan peruste eli tietojen luovuttamisen tai pyytämisen välttämättömyys ja lapsen etu toimivat periaatteina tiedonvaihdossa asiakkuudesta riippumatta.
- ✓ Oleellista käytännön työssä on arvioida, mitä tietoja vaihdetaan viranomaisten välillä tai läheisverkostoa kartoittaessa, koska kaikille ei voida luovuttaa kaikkia tietoja.

(Räty 2022b)

1. Vireilletulo

2. Kiireellisen avun tarpeen arviointi

3. Vireilletulokäsittely

4. Palvelutarpeen arviointi

5. Palvelutarpeen arvioinnin valmistuminen

6. Monialainen yhteistyö ja tiedonvaihto

7. Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet

Lähteet

Liitteet

Ohjaavaa sääntelyä:

Suomen perustuslaki 731/1999, perusoikeudet

YK:n lasten oikeuksien sopimus

Lastensuojelulaki 417/2007

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999

Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015

Tietosuoja-laki 1050/2018

Tietosuoja-asetus

Hallintolaki 434/2003

- Asiakkaan asema ja oikeus hyvään sosiaalihuoltoon
- Osallisuus ja oikeus itseä koskeviin asioihin
- Käytännön tueksi – lapsen kielto-oikeus
- Asiakkaan oikeus saada tietoja
- Asiakkaan myötävaikutusvelvollisuus
- Työntekijän velvollisuus asiakkaan oikeuksien toteutumisessa
- Asiakkaan oikeusturvakeinot

Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet: asiakkaan asema ja oikeus hyvään sosiaalihooltoon

- Tärkeää on tunnistaa, että jos asiakkaana on lapsi ja tällöin kaikessa työskentelyssä tulee huomioida lapsen rooli ja asema. Lapsella on oikeus olla osallisena omassa asiassaan hänen ikä ja kehitystaso huomioiden.
- Sosiaalihoollon asiakkaan asema ja oikeudet määritellään laissa.
- Asiakkaalle on kerrottava ymmärrettävällä tavalla hänen yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat oikeudet ja velvollisuudet.

❖ Asiakkaalla on oikeus laadultaan hyvään sosiaalihooltoon ja kohteluun

- Sosiaalihoollon laatuun liittyy muun muassa se, miten palvelutarpeen arviointi on toteutettu ja miten sen sisältö ja toteutus vastaavat asiakkaan tarpeeseen, millaista sosiaalityötä/palvelua asiakas saa ja miten yksilölliset asiat ja olosuhteet otetaan työskentelyssä huomioon.
- Asiakkaalla on oikeus hyvään kohteluun. Asiakasta on kohdeltava tasapuolisesti, ilman syrjintää, ilman hänen ihmisarvonsa loukkaamista sekä hänen vakaumusta ja yksityisyyttään kunnioittaen.
- Asiakkaan on oikeus siihen, että sosiaalihoiltoa toteutettaessa otetaan ensisijaisesti huomioon asiakkaan etu, toivomukset, mielipide ja yksilölliset tarpeet sekä äidinkieli ja kulttuuritausta.
- Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu. Sosiaalihoollon toiminna, jotka koskevat lasta, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet: osallisuus ja oikeus itseä koskeviin asioihin

❖ Asiakkaalla on oikeus osallistua ja vaikuttaa asiansa käsittelyyn sosiaalihuollossa

- Palvelutarpeen arviointia tehdessä kunnioitetaan asiakkaan yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta.
 - Erityisesti huomioita on kiinnitettävä lasten ja nuorten sekä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen.
- Asiakkaalla on oikeus osallistua ja vaikuttaa omaan asiaansa.
 - Osallistuminen ja mielipiteen esittäminen edellyttävät, että asiakkaalla on riittävästi tietoa käsiteltävästä asiasta. Jotta asiakas voi todellisuudessa olla osallinen omassa asiassaan, on hänellä oltava riittävästi tietoa siitä, miksi ja mitä asiaa käsitellään. Asiakkaalle selvitetään palvelutarpeen arvioinnin tarkoitus, erilaiset vaihtoehdot palvelujen toteuttamisessa ja niiden vaikutukset sekä muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava siten, että asiakas ymmärtää riittävästi sen sisällön ja merkityksen.
 - Lapsen toivomukset ja mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla, erityisesti kun kyseessä on erityistä tukea tarvitseva lapsi, arvioidaan lastensuojelun tarvetta, tehdään lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tai toteutetaan lastensuojelua. Hyvin pienenkin lapsen mielipide tulee selvittää.
 - Lapsen vanhempi tai huoltaja on pääsääntöisesti lapsen edustaja häntä koskevissa asioissa ja voi käyttää lapsen puhevaltaa. Puhevalta sisältää oikeuden tehdä hakemuksia, tulla kuulluksi ennen päätöksentekoa ja hakea itsenäisesti muutosta viranomaisen tekemään päätökseen. Lapsi on lastensuojeluasiassa aina asianosainen, mutta hänen itsenäistä puhevaltansa käyttöä on eri tilanteissa rajoitettu ikärajoja koskevilla säännöksillä. Lapsen yleinen puhevalta on 15 vuotta täyttäneellä lapsella. Tämän lisäksi lastensuojeluasioissa puhevalta on 12 vuotta täyttäneellä lapsella: hän voi esittää asiassa vaatimuksia, päätöksiä tehtäessä häntä on hallintolain mukaisella tavalla kuultava, hänellä on (julkisuuslain mukaisin rajoituksin) oikeus tutustua itseään koskeviin asiapapereihin ja hänelle on annettava tieto tehdyistä päätöksistä sekä valitusmahdollisuuksista. Lapsella, joka on täyttänyt 12 vuotta on itsenäinen valitusoikeus häntä koskevista lastensuojelulain perusteella tehdyistä päätöksistä.

Käytännön tueksi – lapsen kieltä-oikeus

- ✓ Lapsi voi kieltää tietojen annon huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Tästä säädetään sosiaalihuoltolaissa, terveydenhuollon ja opiskeluhuollon lainsäädännössä.
 - ”Alaikäinen voi ottaen huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa sekä asian laatu painavasta syystä kieltää antamasta itseään koskevia tietoja lailliselle edustajalleen, jollei se ole selvästi alaikäisen edun vastaista. Jos alaikäinen tai hänen laillinen edustajansa ovat asianosaisena sosiaalihuoltoa koskevassa asiassa, laillisella edustajalla on kuitenkin oikeus tiedonsaantiin siten kuin viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:ssä säädetään.” (Asiakaslaki 11 §.)
- ✓ Sosiaalityöntekijän arvioitava kieltä-oikeuden syytä, merkitystä ja pohdittava, onko lapsen esittämä syy riittävän painava. Arvio tehdään aina tilannekohtaisesti.
 - Huomioitava lapsen ikä ja kehitystaso: mitä vanhempi lapsi ja mitä vähäisemmästä asiasta huoltajan roolin suhteen on kyse, sen perustellumpaa kiellon noudattaminen voi olla.
 - Jos sosiaalityöntekijän arvion mukaan on lapsen edun vastaista, että huoltajat eivät tiedä lasta koskevasta asiasta, kieltä-oikeus väistyy.
- ✓ Lapsen kertoma kieltä ja sen perusteena oleva painava syy tulee kirjata sosiaalihuollon asiakirjoihin. Samoin perustelut, jos arvioidaan, ettei tätä toteuteta.
- ✓ Jos alaikäinen tai hänen laillinen edustajansa ovat asianosaisena sosiaalihuoltoa koskevassa asiassa, laillisella edustajalla on kuitenkin oikeus tiedonsaantiin. Huoltaja on asianosainen esimerkiksi lastensuojeluasiassa ja tällöin tiedonsaantioikeus menee lapsen kieltä-oikeuden edelle. Esimerkiksi huoltajalle kerrotaan lastensuojeluilmoituksen sisältö.
- ✓ Jos lapsi kieltää tietojen antamisen, ei se vaikuta viranomaisten oikeuteen saada tai luovuttaa tietoja (toiselle viranomaiselle tai yksityiselle).

(Räty & Lehti 2022, Sosiaalihuoltolaki 2014 Julkisuuslaki 1999, Asiakaslaki 2000, Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 2015)

Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet: asiakkaan oikeus saada tietoja

❖ Asiakkaalla on oikeus saada tietää asioista, jotka jollain tavalla vaikuttavat hänen tilanteeseensa

- Asiakkaalla on oikeus saada selvitys oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan, toimenpidevaihtoehtoista ja niiden vaikutuksista sekä muista asiassa merkityksellisistä seikoista.
 - Asiakkaalle ja hänen lailliselle edustajalleen on annettava tieto siitä, miten hän voi käyttää tietosuojalainsäädäntöön perustuvia oikeuksiaan (asiakaslaki 13 §).
 - Lapsi painavasta syystä kieltää antamasta itseään koskevia tietoja lailliselle edustajalleen, jollei se ole selvästi lapsen edun vastaista. Huomioon on otettava lapsen ikä, kehitystaso ja asian laatu.
- Asiakas saa tutustua hänestä talletettuihin tietoihin ja pyytää virheellisten tietojen korjaamista.
 - Asiakkaalla on oikeus pyytää täydentämään, oikaisemaan tai poistamaan tietojaan (tietosuoja-asetus 16 ja 17 artikla).
 - Asiakkaalla on oikeus saada tieto hänestä itsestään viranomaisen asiakirjaan sisältyvistä tiedoista. Lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa.
 - Asiakkaalla ja hänen laillisella edustajalla on asianosaisena oikeus saada asiaa käsittelevältä tai käsitelleeltä viranomaiselta tieto muunkin kuin julkisen asiakirjan sisällöstä, joka on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn,
 - paitsi esimerkiksi asiakirjaan, josta tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua taikka lapsen etua tai muuta erittäin tärkeitä yksityisiä etua.
- Asiakkaalla on oikeus saada tietoja asianosaisaseman perusteella asiakirjasta, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn.
 - Asiakkaalle on annettava tieto siitä, mistä muualta ja mitä häntä koskevia tietoja voidaan suostumuksesta riippumatta hankkia (asiakaslaki 12 §).
 - Asiakkaalle on varattava tilaisuus tutustua muualta hankittuihin tietoihin samoin kuin tilaisuus antaa asiassa tarpeellista selvitystä (asiakaslaki 12 §).

Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet: asiakkaan myötävaikutusvelvollisuus

❖ Asiakkaalla on myötävaikutusvelvollisuus palvelutarpeen arviointia tehdessä

- Asiakkaalla tulee osaltaan edistää sosiaalihuoltoasian käsittelyä ja sosiaalihuollon järjestämistä antamalla tarvittavaa tietoa.
 - Asiakkaan ja hänen laillisen edustajansa on annettava ne tiedot, joita tarvitaan sosiaalihuollon järjestämisessä ja toteuttamisessa.
 - Jotta asiakas voi kertoa asioistaan tai olla mukana työskentelyssä, hänen on oikeus saada tietää:
 - miksi tietoja tarvitaan
 - mihin tarkoitukseen niitä käytetään
 - mihin niitä säännönmukaisesti luovutetaan
 - minkä rekisterinpitäjän henkilörekisteriin tiedot talletetaan

Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet: työntekijän velvollisuus asiakkaan oikeuksien toteutumisessa

❖ Asiakkaalla on oikeus siihen, että työntekijä huolehtii velvollisuuksistaan

- Monet asiakkaan oikeuksista ovat työntekijän velvollisuuksia. On siis työntekijän velvollisuus toimia siten, että asiakkaan oikeudet toteutuvat.
- Sosiaalihuollon viranomaisen on käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden (hallintolaki 6 §).
- Sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä, ovat salassa pidettäviä (asiakaslaki 14 §).
- Sosiaalihuollon järjestäjä, tuottaja tai palveluksessa oleva ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutakaan sosiaalihuollon tehtävissä toimiessaan tietoonsa saamaansa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus (asiakaslaki 15 §).
- Sosiaalihuollon kirjaamisesta säädetään eri laeissa. Mm. laki sosiaalihuollon asiakirjoista ja asiakaslaki ohjaavat kirjaamista.
- Sosiaalihuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia kirjaamaan sosiaalihuollon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen, seurannan ja valvonnan kannalta tarpeelliset ja riittävät tiedot määrämuotoisina asiakirjoina ja tallettamaan ne. Kirjaamisvelvollisuus alkaa, kun palvelunantaja on saanut tiedon henkilön palveluntarpeesta tai ryhtynyt toteuttamaan sosiaalipalvelua. (Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 4 §.)

Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet: asiakkaan oikeusturvakeinot

❖ Asiakkaalla on oikeus valittaa tai hakea muutosta

- Asiakkaalla on oikeus saada kirjallinen päätös sosiaalipalvelujen järjestämisestä (sosiaalihuoltolaki 45 §, asiakaslaki 6 §)
 - päätös on perusteltava ymmärrettävällä tavalla
 - päätös on tehtävä viivytyksettä heti, kun mahdollista
 - asiakkaalle on annettava tiedoksi, kuinka päätökseen on mahdollista hakea muutosta
 - asiakkaalla on oikeus hakea päätökseen muutosta
- Asiakkaalla on oikeus tehdä muistutus kohtelusta tai sosiaalihuollon laadusta sosiaalihuollon toimintayksikön vastuuhenkilölle tai sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle (asiakaslaki 23 §).
- Asiakkaalla on oikeus tehdä kantelu sosiaalihuollon valvonnasta vastaaville viranomaiselle.
 - Viranomaisen, siihen palvelussuhteessa olevan tai muun julkista hallintotehtävää hoitavan lainvastaisesta menettelystä tai velvollisuuden täyttämättä jättämisestä voi jokainen tehdä hallintokantelun toimintaa valvovalle viranomaiselle (asiakaslaki 23 a §, hallintolaki 53 a §).
- Sosiaaliasiamies antaa asiakkaalle tietoa tämän oikeuksista ja avustaa tarvittaessa (asiakaslaki 24 §)
 - neuvoa sosiaalihuollon asiakkaita heidän asemaansa ja oikeuksiinsa liittyvissä asioissa
 - avustaa asiakasta tarvittaessa muistutuksen tekemisessä
 - toimii muutenkin asiakkaan oikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi
 - seuraa asiakkaiden oikeuksien ja aseman kehitystä kunnassa ja antaa siitä vuosittain selvityksen kunnanhallitukselle

Lähteet

Aarninsalo, Pekka 2021: Positiivinen lähestymistapa nuorten ongelmiin. Päihdelääketieteen päivät 2021.

<https://bin.yhdistysavain.fi/1587734/AQ1ur3MyJe65RNH9YiLI0VJF96/Positiivinen%20l%C3%A4hestymistapa%20nuorten%20ongelmiin%20Aarninsalo.pdf>

Ahola, Pekka 2020: Turvallisuuden merkit – ratkaisukeskeinen työskentelyote lastensuojelutyössä. Lyhytterapiainstituutti. <https://www.eskoo.fi/wp-content/uploads/2020/02/turvallisuuden-merkit-ratkaisukeskeinen-tyoote-lastensuojelutyossa-tapani-ahola.pdf>

Alatalo, Marjo & Miettunen, Nanna & Liukko Eeva & Kettunen, Natalia & Normia-Ahlsten, Leena 2019: Porrasteisuus lapsiperheiden Sosiaalipalveluissa. Näkökulmia sosiaalihuoltolain toimeenpanoon ja palveluiden järjestämiseen. Työpaperi 39/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139080/URN_ISBN_978-952-302-797-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y .

Araneva, Mirjam: 2016: Lapsen suojelu – toteuttaminen ja päätöksenteko – käsikirja lapsen asioista päättävälle. Alma Talent Oy, Helsinki.

Araneva, Mirjam 2021: Sosiaalihuollon/lastensuojeluviranomaisen ja opetustoimen välinen yhteistyö ja tietosuoja Kainuu, 15.9.2021 – kysymykset ja vastaukset.

Araneva, Mirjam 2022: Tietopyynnön käsittely ja muutoksenhaku. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/hallinto/tiedon-hankkiminen-lastensuojelun-tarpeisiin-ja-sen-luovuttaminen/menettelysta-tietoja-annettaessa-tai-siita-kieltaydyttaessa-ja-muutoksenhaku#P__t_s_tietojen_luovuttamatta_j_tt_misest Viitattu 16.9.2022.

Asiakaslaki: Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000

Bronfenbrenner, Urie 1979: The Ecology of Human Development. Harvard University Press, USA.

EU:n yleinen tietosuoja-asetus 679/2016.

Ervast, Sari-Anne & Hanna Tulensalo 2006: Sosiaalityötä lapsen kanssa – Kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämisestä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 8/2006.

Hallintolaki 434/2003.

Julkisuuslaki: Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999.

Kantapalvelujen käsikirja sosiaalihuollon toimijoille 2022. Tekijät: Lehmuskoski, Antero & Suhonen, Marko & Palm, Niina & Taina, Jaana & Ailio, Erja & Korhonen, Katja & Inget, Susanna & Väyrynen, Riikka & Mäki-Korte, Raine & Virtanen, Katri & Immonen, Maila & Pinta, Riikka & Nissilä, Jaana & Hirvonen, Marjo & Vakkuri, Maija. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kanta & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2022: Lapsen ja perheen palvelutarpeen arvio. Versio 2022-09-28. <https://sosmeta.thl.fi/document-definitions/78b3d6d0-ef1b-4a93-b94c-3dcc7d999b34/definition>. Viitattu 6.10.2022.

Kotikuntalaki 201/1994.

Kotisaari, Tuuli 2018: Yhteinen arviointi ja pirulliset ongelmat lastensuojelussa - Työkaluja johtavalle sosiaalityöntekijälle. Lapsi-, nuoriso- ja perhesosiaalityön erikoistumiskoulutus. Turun yliopisto.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015.

Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 784/2021.

Laki säädettyjen määräaikain laskemisesta 150/1930.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lastensuojelun laatusuositus 2019. Tekijät: Malja, Marjo & Puustinen-Korhonen, Aila & Petrelius, Päivi & Eriksson, Pia. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019/8. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto, Helsinki. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161862>.

Liukko, Eeva 2019: Eryistä tukea tarvitseva henkilö palvelujärjestelmässä. Palvelupolut kuntoon -hankkeen seminaari 18.11.2019, Jyväskylä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2020/02/Eeva-Liukko-PAKUseminaari-181119-Jyv%C3%A4skyl%C3%A4.pdf>

Madsen, William & Gillespie, Kevin 2014: Collaborative Helping. A Strengths based Framework for Home-Based Services.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.

Paaso, Sari-Anne (toim.): 2010. Mitä lapselle kuuluu? – Opas lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Perusopetuslaki 628/1998.

Petrelus, Päivi 2020: Yhteistä työtä perheiden parhaaksi. Arviointi lasten ja perheiden tukena monitoimijaisessa työssä. SOCOM 13.11.2020. Saatavilla: https://socom.fi/wp-content/uploads/2020/11/Socom_seminaari_13112020s.pdf . Viitattu .18.8.2022.

Petrelus, Päivi 2021: Lapsikeskeinen arviointi ja menetelmät. Tulevaisuuden lastensuojelu. Socca pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus.

Rikoslaki 39/1889.

Räty, Tapio 2022a: Lastensuojelutunti 8.2.2022. Kuntaliitto. <https://www.kuntaliitto.fi/sosiaali-ja-terveysasiat/lastensuojelutunti>

Räty, Tapio 2022b: Palvelutarpeen arvioinnin lainsäädännön ytimessä -tilaisuus 1.9.2022. Pohjoinen lastensuojelu 20-22 hankkeen tilaisuus.

Räty, Tapio & Lehti, Susanna 2022: Lakia ja lastensuojelua keskustelufoorumi 19.5.2022. Pohjoinen lastensuojelu 20-22 hankkeen tilaisuus.

Räty, Tapio & Uuskallio, Assi 2022: Lakia ja lastensuojelua keskustelufoorumi 28.4.2022. Pohjoinen lastensuojelu 20-22 hankkeen tilaisuus.

Salonen Marja 2015: Välitön vaara ja kiireellisuuden arviointi lastensuojelun sosiaalityössä. Pohjois-Suomen Lasten Kaste-hanke. 11.11.2015. Viitattu 16.5.2022. [https://stm.fi/documents/1271139/1870334/Marja+Salonen_V%C3%A4lit%C3%B6n+vaara+ja+kiireellisuuden+arviointi+lastensuojelun+sosiaality%C3%B6ss%C3%A4.pdf/98078c66-39d7-4075-8861-](https://stm.fi/documents/1271139/1870334/Marja+Salonen_V%C3%A4lit%C3%B6n+vaara+ja+kiireellisuuden+arviointi+lastensuojelun+sosiaality%C3%B6ss%C3%A4.pdf/98078c66-39d7-4075-8861-314091887fcd/Marja+Salonen_V%C3%A4lit%C3%B6n+vaara+ja+kiireellisuuden+arviointi+lastensuojelun+sosiaality%C3%B6ss%C3%A4.pdf.pdf)

[314091887fcd/Marja+Salonen_V%C3%A4lit%C3%B6n+vaara+ja+kiireellisuuden+arviointi+lastensuojelun+sosiaality%C3%B6ss%C3%A4.pdf.pdf](https://stm.fi/documents/1271139/1870334/Marja+Salonen_V%C3%A4lit%C3%B6n+vaara+ja+kiireellisuuden+arviointi+lastensuojelun+sosiaality%C3%B6ss%C3%A4.pdf.pdf)

Socialstyrelsen 2019: Barns behov i centrum, BBIC. <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/barn-och-unga/barn-och-unga-i-socialtjansten/barns-behov-i-centrum/>. Viitattu 4.10.2022.

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017. Sosiaali ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Sosiaalihuoltolaki 710/1982.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015: Lastensuojelun kiireellistä sijoitusta koskevat muutokset 1.1.2016. Kuntainfo 8/2015. Sosiaali- ja terveysministeriö. https://stm.fi/documents/1271139/1427058/Kuntainfo_8_2015.pdf/ce4381e3-f413-4c06-945e-73ede882b565.

Syty-kouluttajakoulutus 2022: kouluttajina Pyhäjoki, Jukka & Yliruka, Laura. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Terveidenhuoltolaki 1326/2010.

THL – Lastensuojelun käsikirja. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

THL – Lapset, nuoret ja perheet. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet> . Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Tietosuojalaki 1050/2018.

Turnell, Andrew & Edwards, Steve 2022: Signs of Safety. <http://www.signsofsafety.net>

Varhaiskasvatuslaki 540/2018.

Liitteet

Liite 1. Palvelutarpeen arvioinnin alkuvaiheessa käsiteltäviä asioita -kortti työntekijälle

Liite 2. Palvelutarpeen arvioinnin aikana asiakkaalle selvitettävät oikeudet ja velvollisuudet -kortti työntekijälle

Liite 3. Erilaisia työmenetelmiä ja materiaaleja palvelutarpeen arvioinnin tueksi

Liite 4. Lapsen elämäntilanteen arviointimalli

Liite 5. Lapsikeskeinen tilannearvio -malli

Liite 6. Lapsen ja perheen palvelutarpeen arvio yhteenveto – osat I ja II

Liite 7. Palvelutarpeen arviointia systemisellä työotteella osat I-III

Liite 8. Yhteistoiminnallinen auttamiskartta

Liite 9. Hollantilainen ympyrä

Liite 10. Turvallisuuden merkit (Signs of Safety)

Liite 11. Kolme taloa malli

Selvitetään lapsen kokonaistilanne yleisellä tasolla: asiat käsitellään sekä lapsen että huoltajien ja henkilöiden kanssa, jotka vastaavat lapsen huolenpidosta

PALVELUTARPEEN ARVIOINNIN ALKUVAIHEESSA KÄSITELTÄVIÄ ASIOITA -KORTTI TYÖNTEKIJÄLLE

LIITE 1

Työskentelyssä huomioitavaa

- ✓ Vireilletuloasiakirjan läpikäynti
- ✓ Asiakkaalle selvitettävät oikeudet ja velvollisuudet (katso kortti)
- ✓ Tietoa mahdollisista palveluista
- ✓ Tietoa palvelutarpeen arvioinnin etenemisestä ja sisällöstä, mm. asiakkuus, sosiaalihuollon ja lastensuojelun eroavaisuudet
- ✓ Monialaisesta yhteistyöstä sopiminen
- ✓ Jatkotyöskentelystä sopiminen, mm. lapsen tapaaminen

Lapsen arki ja kasvuympäristö

- ✓ Miten lapsi kuvailee omaa arkeaan
- ✓ Miten vanhemmat kuvailevat perheen arkea
- ✓ Lapselle tärkeät asiat
- ✓ Lapsen vuorokausirytm
- ✓ Kodin säännöt
- ✓ Lapsen ruokailu
- ✓ Lapsen nukkuminen
- ✓ Varhaiskasvatus / koulunkäynti
- ✓ Lapsen harrastukset
- ✓ Lapsen vapaa-ajanvietto
- ✓ Lapsen kiinnostuksen kohteet

Lapsen hyvinvointi ja osallisuus

- ✓ Lapsen ikä ja kehitystaso
- ✓ Lapsen terveydentila
- ✓ Lapsen oma kokemus hyvinvoinnistaan
- ✓ Lapsen perushoiva- ja huolenpito
- ✓ Lapsen psyykkinen ja sosiaalinen hyvinvointi
- ✓ Lapsen mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihin
- ✓ Lapsen tunteiden ilmaisu
- ✓ Lapsen päihteidenkäyttö

Perheen olosuhteet

- ✓ Perheen koti ja asuminen
- ✓ Vanhempien terveys ja hyvinvointi
- ✓ Vanhempien työllisyys
- ✓ Perheen toimeentulo
- ✓ Vanhempien päihteiden käyttö
- ✓ Perheen voimavarat
- ✓ Perheen saama tuki
- ✓ Perheen mahdolliset huolenaiheet

Perhesuhteet ja muut sosiaaliset suhteet

- ✓ Ketä lapsen perheeseen kuuluu
- ✓ Ketä lapsen läheisverkostoon kuuluu
- ✓ Onko lapsella kavereita
- ✓ Ketä lapsi itse pitää hänelle tärkeinä henkilöinä
- ✓ Minkälainen suhde lapsella on vanhempiin, sisaruksiin ja muihin läheisiin, kavereihin

Tuen tarve ja palvelut

- ✓ Mitä tukea tai palveluja lapsella ja perheellä on ollut aiemmin tai on nyt
- ✓ Tarvitseeko lapsi ja perhe tukea
- ✓ Lapsen näkemys ja mielipide tilanteestaan sekä tuen ja palvelujen tarpeestaan
- ✓ Perheen näkemys ja mielipide tilanteesta sekä tuen ja palvelujen tarpeesta

PALVELUTARPEEN ARVIOINNIN AIKANA ASIAKKAALLE SELVITETTÄVÄT OIKEUDET JA VELVOLLISUUDET -KORTTI TYÖNTEKIJÄLLE

Palvelun laatu ja asiakkaan kohtelu

- Lapsella ja perheellä on oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun.
- Sosiaalihuollon palvelut ja lastensuojelun avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisia.
- Kun työntekijä on saanut tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta, hän on velvollinen selvittämään lastensuojelun palvelujen ja tukitoimien tarvetta.
- Lapsella ja huoltajilla on oikeus saada päätös sosiaalihuollon järjestämisestä kirjallisesti.
- Lapsella ja perheellä on oikeus saada palvelutarpeensa arvioituksi laissa määritellyssä määräajassa.

Osallisuus ja itsemääräämisoikeus

- Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta.
- Lapsella ja perheellä on oikeus saada tietää ymmärrettävällä tavalla erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset palvelujen toteuttamisessa.
- Lapsella ja perheellä on oikeus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen.
- Työntekijän on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen ja perheen toivomukset ja mielipide. Lapsen mielipide on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.
- Lapsi voi painavasta syystä kieltää antamasta itseään koskevia tietoja huoltajilleen.
- Huoltaja toimii alaikäisen lapsen laillisena edustajana.

Asiakkaan velvollisuudet

- Lapsella ja huoltajilla on velvollisuus edistää sosiaalihuoltoasian käsittelyä ja sosiaalihuollon järjestämistä antamalla tarvittavia tietoja.

Asiakasta koskevat tiedot

- Lapsella ja huoltajilla on oikeus saada tietoon heitä koskevat tiedot ja asiakirjat, jotka vaikuttavat palvelutarpeen arviointiin (huomioiden lapsen etu).
- Lapselle ja perheelle on kerrottava, että tietoja tarvitaan sekä käytetään lapsen ja perheen tilanteen kartoittamiseen, tuen tarpeen arviointiin ja palvelujen suunnitteluun.
- Työntekijällä on salassapito- ja vaitiolovelvollisuus.
- Lähtökohtaisesti tiedonvaihto tarkoituksenmukaisten tahojen kanssa toteutetaan lapsen ja/tai huoltajien suostumuksella. Ilman suostumusta tiedonvaihto on mahdollinen perustellusta syystä (esim. lapsen etu ja välttämättömyys) laissa määritellyllä tavalla.
- Lasta ja perhettä koskevat palvelutarpeen arvioinnin kannalta oleelliset tiedot kirjataan asiakastietojärjestelmään.
- Huoltajilla on oikeus pyytää tietojen oikaisemista, täydentämistä tai poistamista.

Asiakkaan oikeusturvakeinot

- Kirjalliseen päätökseen on oikeus hakea muutosta hyvinvointialueelta. Hyvinvointialueen oikaisuvaatimuksen johdosta antamaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallintotuomioistuimeen.
- Sosiaalihuollon laatuun tai kohteluun tyytymätön voi tehdä muistutuksen toimintayksikön vastuuhenkilölle tai johtavalle viranhaltijalle.
- Lainvastaisesta menettelystä tai velvollisuuden täyttämättä jättämisestä voi tehdä kantelun toimintaa valvovalle viranomaiselle.
- Hyvinvointialueen sosiaaliasiamies antaa tietoa asiakkaan oikeuksista ja avustaa tarvittaessa esimerkiksi muistutuksen tekemisessä.

Huomioidaan tilannekohtaisuus ja joustavuus. Työskentelytapoja ja menetelmien käyttöä tulee aina arvioida kunkin lapsen ja perheen tarpeista käsin.

ERILAISIA TYÖMENETELMIÄ JA MATERIAALEJA PALVELUTARPEEN ARVIOINNIN TUEKSI

LIITE 3

Lapsen, perheen ja läheisten kanssa työskentely

- ✓ Lapsen haastattelulomakkeet [alle 10-vuotiaille](#) ja [yli 10-vuotiaille](#)
- ✓ Minun päiväni
- ✓ Ajankäytön ympyrä
- ✓ Ajankäyttöneliöt
- ✓ Elämänjana/aikajana
- ✓ Erilaiset kortit (kuten nallekortit, MAHTI-tunnekortit, Vahvuuskortit, Elämän tärkeät asiat –kortit)
- ✓ Verkostokartta
- ✓ Sukupuu
- ✓ Vanhemmuuden/parisuhteen roolikartta
- ✓ [Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä](#) (ja [selkokielisenä](#))
- ✓ Tulevaisuuden muistelu
- ✓ Kolmen talon malli (liite 11)
- ✓ Yhteistoiminnallinen auttamiskartta (liite 8)
- ✓ [Lapset puheeksi® -menetelmä - MIELI ry](#)
- ✓ [Työkalupakki vammaisen lapsen näkemysten selvittämiseen – THL](#)
- ✓ [Lapsen osallisuus - THL](#)
- ✓ Työmenetelmiä lasten kanssa työskentelyyn ja arvioinnin tueksi:
 - [Tietopankki – OSAAMISTA SIJAISHUOLTOON](#)
 - [Samalle-kartalle.pdf \(amazonaws.com\)](#)

Koulunkäynnin kartoittaminen

- ✓ [Koulupoissaolojen oireet ja syyt -kartoitus – Tuuve](#)
- ✓ [Koulunkäyntikyvyn arviointiseula \(toimintakykyarvio.fi\)](#)

Päihteiden käytön ja mielenterveyden puheeksiottaminen

- ✓ Erilaisia testejä liittyen mm. mielenterveyteen ja päihteidenkäyttöön:
 - [Päihdelinkki](#)
 - [Nuortenlinkki](#)
 - [Mielenterveystalo](#)
- ✓ Mini-interventio

Oppaita, työkalupakkeja ja verkkokouluja

- ✓ [LASTENSUOJELUN TARPEEN SELVITTÄMISEN TOIMINNALLISET VÄLINEET - PDF Ilmainen lataus \(docplayer.fi\)](#)
- ✓ [Luo luottamusta - Suojele lasta \(julkari.fi\)](#)
- ✓ [Verkkokoulut - THL/](#)
- ✓ [Turva10 -perehdytys - Ensi- ja turvakotien liitto \(ensijaturvakotienliitto.fi\)](#)
- ✓ [HUKATTU OPPILAS - Miten tuetaan oppilasta, joka käy epäsäännöllisesti koulua \(pesapuu.fi\)](#)
- ✓ [Barnahus](#)

Aloitustapaaminen:

- esittäytyminen ja tutustuminen
- tiedon antaminen lastensuojelusta
- lastensuojeluilmoituksen läpikäynti
- selvitystyöskentelyn esittely ja jatkotyöskentelytarpeen arviointi
- vanhemman valmiuksien läpikäynti vanhempien kanssa
- asiakkaiden motivointi yhteiseen prosessiin
- työskentelysuunnitelman laatiminen yhdessä perheen kanssa

Teematapaamiset:

1) Lapsi / nuori ja perheen arki

- Vanhemman valmiudet:
 - suojella ja hoivata lasta
 - tehdä yhteistyötä lapsen asioissa
- Tapaamisen tavoite ja tarkoitus:
 - kartoittaa lapsen arkea ja ajankäyttöä
 - kuulla lapsen kokemuksia omasta arjestaan
 - kuulla vanhemman käsityksiä lapsensa arjesta ja ajankäytöstä

2) Lapsen / nuoren tarpeet ja vanhemmuus

- Vanhemman valmiudet:
 - tukea lapsen yksilöllistä kehitystä
 - suojella ja hoivata lasta
- Tapaamisen tavoite ja tarkoitus:
 - kartoittaa lapsen oma käsitys hänelle tärkeistä arjen asioista
 - kuulla lapsen kokemus asioista, joita hänellä on omasta mielestään riittävästi ja mitä hän kaipaasi lisää
 - kartoittaa vanhemman näkemys lapsen arjen tärkeistä asioista
 - kuulla vanhemman oma kokemus vanhemmuudesta suhteessa lapsen tarpeisiin

3) Koti ja tärkeät ihmiset

- Vanhemman valmiudet:
 - turvata lapselle läheiset ja tärkeät ihmiset
 - tehdä yhteistyötä lapsen asioissa
- Tapaamisen tavoite ja tarkoitus:
 - hahmottaa ja konkretisoida lapsen verkostoa
 - kuulla lapsen oma käsitys lähiverkostosta ja hänelle tärkeistä ihmisistä
 - kuulla vanhemman käsitys lapsen verkostosta ja suhteiden laadusta

Arviointitapaaminen:

- Vanhemman valmiudet:
 - suojella ja hoivata lasta
 - tukea lapsen yksilöllistä kehitystä
 - turvata lapselle läheiset ja tärkeät ihmissuhteet
 - tehdä yhteistyötä lapsen asioissa
- Tapaamisen tavoite ja tarkoitus:
 - tehdä yhteenvetoa työskentelystä käymällä läpi aiemmissa tapaamisissa esiin tulleet vahvuudet ja muutostarpeet
 - arvioida yhdessä vanhempien kanssa tarvitaanko lastensuojelun tukea
 - sopia mahdollisesta jatkotyöskentelystä

Yhteenvedon sisältö:

- selvityksen lähtökohdat
- ketä osallistunut
- mitä menetelmiä käytetty
- mistä muualta tietoja pyydetty
- asianosaisten näkemykset tilanteesta
- vahvuudet ja muutostarpeet
- sosiaalityöntekijän näkemys lastensuojelun tarpeesta
- asiakkuuden päättäminen tai mahdollinen jatkotyöskentely

LAPSIKESKEINEN TILANNEARVIO -MALLI

Aloitustapaaminen:

- esittäytyminen ja tutustuminen
- kartoitetaan asioita, joista lapsen elämässä/arjessa ollaan huolissaan
- asiakkuuden syyn nimeäminen
- työprosessin esittely perheelle ja sen kulusta sopiminen
- lapsen elämäntilanteen selvittämisen aloitus

Lapsen omat tapaamiset (1–3):

- tutustutaan asiakkaana olevaan lapseen
- kohdataan lapsi ja annetaan lapselle mahdollisuus tulla kuulluksi
- kuullaan lapsen omia kokemuksia ja toiveita
- annetaan lapselle tietoa lastensuojelun asiakkuudesta, auttamisen keinoista ja lapsen oikeuksista
- teemat ja muuttujat:
 - 1. koti ja läheiset: perhe, lapselle läheiset ja tärkeät ihmiset, arki kotona, perushoiva ja huolenpito
 - 2. päiväkotikoulu: päiväkodissa tai koulussa olo, oppiaineet, kaverit, opettajat/ aikuiset, kiusaamiset, läksyt, lintsaus
 - 3. vapaa-aika ja kaverit: vapaa-ajan vietto, vapaa-ajan kaverit, päihteet
 - 4. minä ja mun elämä: merkittävät tapahtumat elämässä, lapsen käsitys itsestään, lapsen vahvuudet
 - 5. tunteet: tulotunnelmat, tapahtumiin liittyvät tunteet, tunteiden käsittely

Lapsikeskeinen vanhempien tapaaminen (väh. 1):

- kuullaan vanhempien näkemyksiä lapsestaan, lapsen arjesta sekä lapsen toiveista, tarpeista, vahvuuksista ja vaikeuksista
- kuullaan vanhempien kokemuksia ja näkemyksiä vanhempiana olosta ja

- mahdollisuuksista vastata lapsen tarpeisiin
- teemat ja muuttujat:
 - 1. lapsi: mitä lapselle kuuluu, millaisena vanhemmat näkevät lapsen, lapsen menneisyys
 - 2. lapsen arki ja tarpeet
 - 3. vanhemmuus: vanhempiana olo, tunteet ja arki vanhempiana

Yhteenveto, koonti ja yhteinen arviointi:

- Kirjallinen yhteenveto
 - kirjataan näkyviin asiakkuuden syy ja selvitystyön kulku
 - kootaan yhteen asioita, joita on käyty läpi lasten ja vanhempien tapaamisissa
 - nostetaan esiin lapsen tarpeita sekä sosiaalityöntekijän huolia ja kysymyksiä niihin vastaamisesta
 - tehdään ehdotuksia mahdollisesta jatkotyöskentelystä
 - on pohjana lapsen huoltosuunnitelmalle asiakkuuden jatkuessa

Yhteenvetotapaaminen ja jatkon suunnittelu

- käydään lapsen ja vanhempien kanssa läpi kirjallinen yhteenveto ja keskustellaan siinä esille nostetuista lapsen asioista
- nostetaan esiin lapsen ja vanhempien voimavaroja
- välitetään tietoa lapsen kokemuksista, tarpeista ja toiveista
- nostetaan esiin lapsen tarpeita ja sosiaalityöntekijän havaitsemia huolia
- vastuutetaan vanhempia lapsen asioiden hoitamiseen
- yhteinen arviointi: sovitaan yhdessä asiakkuuden lopettamisesta tai jatkamisesta

LAPSEN JA PERHEEN PALVELUTARPEEN ARVIO YHTEENVETO – OSA I

Kanta-asiakirjarakenne

Asiakas

- nimi, henkilötunnus

Asian vireilletuloa koskevat tiedot

- vireilletulon tapa
- vireilletulon syyt
- vireilletulopäivä

Palvelutarpeen arviointia koskevat tiedot

- palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve
- perustelut miksi lastensuojelun tarvetta ei selvitetä
- palvelutarpeen arvioinnin aloittamispäivä
- kuvaus arvioinnin toteuttamisesta
- palvelutarpeen arviointiin osallistuneet henkilöt
- arvioinnista poisjääneet henkilöt
- asiakkaalla on oikeus erityiseen tukeen
- erityisen tuen perustelut

Aikaisemmat ja nykyiset palvelut**Lapsen tarpeet ja arki**

- lapsen arki ja kasvuympäristö
- perhesuhteet ja muut sosiaaliset suhteet
- lapsen hyvinvointi
- lapsen osallisuus

Perheen olosuhteet

- perheen tausta
- vanhempien terveys ja hyvinvointi
- vanhempien päihteiden käyttö
- asuminen
- kotoutuminen (tarvittaessa)
- työllisyys ja toimeentulo

Vanhempien valmiudet

- huolenpito ja kasvatus
- läheisten ihmissuhteiden turvaaminen ja yhteistyökyky
- lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen
- lapsen osallisuuden tukeminen

Läheisverkoston kartoittaminen

- läheisverkoston antama tuki
- läheisen tuen tarve on selvitetty

LAPSEN JA PERHEEN PALVELUTARPEEN ARVIO YHTEENVETO – OSA II

Kanta-asiakirjarakenne

Johtopäätökset ja jatkotoimet

- lapsen arvio tuen ja palvelujen tarpeesta
- vanhemman arvio tuen ja palvelujen tarpeesta
- muun läheisen arvio tuen ja palvelujen tarpeesta
- muiden yhteistyötahojen arvio tuen ja palvelujen tarpeesta
- ammattihenkilön arvio tuen tarpeesta (koodit)
 - jokapäiväisestä elämästä selviytyminen
 - Toimintakyky
 - omaisen tai läheisen tuen tarve
 - Asuminen
 - taloudellinen tuki
 - osallisuus ja syrjäytyminen
 - lähisuhde- ja perheväkivalta tai kaltoinkohtelu
 - äkillinen kriisi
 - lapsen kehitys ja hyvinvointi
 - päihteiden ongelmakäyttö
 - mielenterveyden ongelmat
 - ei tuen tarvetta
 - muu tuen tarve

Asiakkuuden jatko

- asiakkuus jatkuu / asiakkuuden päättymispäivä

Asiakkuuden jatkumisen syy

Ammattihenkilön johtopäätökset asiakkaan tilanteesta sekä sosiaalipalvelujen ja erityisen tuen tarpeesta

Lastensuojelun tarve

- sosiaalityöntekijän yhteenveto ja johtopäätökset lastensuojelun tarpeesta
- lastensuojeluasiakkuus alkaa
- lastensuojeluasiakkuuden alkamisen syy

Arvio tuen tarpeen luonteesta

Asiakkaalle laaditaan asiakassuunnitelma

Perustelut miksi asiakassuunnitelmaa ei laadita

Asiakas tarvitsee omatyöntekijän

- omatyöntekijä: nimi, tehtävänimike

Jatkosuunnitelma

Henkilöt, joille asiakirja toimitetaan

Lakiselostus

Päivämäärä

Laatija

- nimi, tehtävänimike, palveluyksikkö

Palvelutarpeen arviointia systeemisellä työotteella

Keskeistä alkuvaiheessa:

- ❖ esittäytyminen ja tutustuminen lapsen, perheen sekä työntekijän kesken
- ❖ vireilletuloasiakirjan sekä tilanteen läpikäyminen eri näkökulmista kaikki asianosaiset – myös lapsi – huomioiden
- ❖ keskustelu palvelutarpeen arvioinnin tarkoituksesta, mahdollisista toteutustavoista asiakkaan oikeuksista ja velvollisuuksista → suunnittelu ja sopiminen yhdessä: ketä muita on tärkeä ottaa mukaan työskentelyyn lapsen, perheen ja työntekijän arvion mukaan sekä miten yhteistyö toteutetaan
- ❖ keskustelu tiedonvaihdon mahdollisuuksista ja perusteista

Työskentelyvaihe:

- ❖ lapsen näkemysten ja kokemusten selvittäminen lapselle sopivalla tavalla (esimerkiksi tapaaminen, videopuhelu, viestittely, kirje)
- ❖ tapaamisia lapsen tilanteen kannalta tarpeen mukaan kotona, koulussa, päivähoitossa, terveydenhuollossa jne.
- ❖ tarkoituksenmukainen yhteistyö läheisverkoston ja muiden ammattilaisten kanssa
- ❖ keskeistä selvittää tuen tarpeita sekä vahvuuksia ja voimavaroja huomioiden lapsen tarpeet, vanhempien kyky sekä perhe ja ympäristö (liite 7: 3/3)
- ❖ tärkeää huomioida lapsen ja perheen yksilöllinen tilanne, mihin työskentely painottuu ja miten se toteutetaan (teemaesimerkkejä liitteessä 7: 2/3)

Keskeistä arviointityöskentelyn loppuvaiheessa:

- ❖ yhteisen työskentelyn ja erilaisten näkemysten (mm. juurisytyt, arviot, ratkaisuehdotukset) läpikäyminen yhdessä lapsen, perheen ja muiden tarkoituksenmukaisten tahojen kanssa (esim. läheisverkosto, ammattilaiset)
- ❖ palvelutarpeen arvioinnista vastaavan ammattilaisen näkemys ja arvio tilanteesta
- ❖ asiakkuuden jatkumisen edellytykset

Miltä sinusta tuntui kun kuultit ls-ilmoituksesta? Mitä ajatuksia sinulla on lastensuojelusta?

Millaista sinulle oli tulla tänne ensimmäiseen tapaamiseen tänään? Entä millaista teidän vanhempien oli tulla?

Mitä meidän työntekijöiden olisi hyvä tietää sinusta...? Entä teidän perheestä?

Sopiiko teille, jos kerron ensin vähän lastensuojelusta...kun alamme tehdä yhteistyötä, meillä on tapana...meille on tärkeää...Mitä te ajattelet tästä? Oliko sinulla tällaisia ajatuksia lastensuojelusta etukäteen?

Mistä asioista ajattelit eri tavalla?

Mitä toivoisit tältä tapaamiselta? Sopisiko teille, että tänään.... Sopisiko sinulle, että ensi kerralla kun tavataan...

Mitä sinulle kuuluu tänään? Mistä haluaisit jutella tänään? Meillä/minulla on ollut mielessä tällainen kysymys...

Sopisiko, että pohtisimme yhdessä näitä asioita?

(Petrelius 2021)

Esimerkkiteemoja työskentelyyn:

- **Lapsi:** elämän hyvät asiat, huolet, toiveet, taidot, tarpeet, minäkuva ja identiteetti, lapsen historia, kiintymyssuhteet, lapsen käsitys itsestään suhteessa muihin)
- **Lapselle tärkeät ja läheiset ihmiset** (perheenjäsenten väliset suhteet, läheisten ”omat” tilanteet, lapsen kokemus ihmissuhteista ja turvallisuudesta, läheisten mahdollisuus tukea lasta, perheen historia ja sen vaikutus nykyhetkeen)
- **Koti ja arjen sujuminen** (arki kotona lapsen ja läheisten näkökulmasta, arjen rytmi ja yhdessä tekeminen, itsestä huolehtiminen ikätasoisesti, vastuun kantaminen ikätasoisesti, kodin ulkopuolella liikkuminen, psyykkinen ja fyysinen turvallisuus, taloudellinen tilanne, kulttuuri ja uskonto)
- **Vanhemmuus** (kyky tavoittaa lapsen kokemukset, ymmärtää lasta ja vastata lapsen tarpeisiin, hyvän näkeminen lapsessa, perushoiva ja –huolenpito, vanhemman historia, tunnetaidot, läsnäolo ja konfliktien ratkaisukeinot, vanhempien elämäntilanne, vanhempien välinen suhde, turvalliset ja johdonmukaiset kasvatukseen, suojelu)
- **Lapsen ja vanhemman fyysinen ja psyykkinen hyvinvointi** (terveydentila, päihiteidenkäyttö, raskausaika, fyysinen ja psyykkinen turvallisuus, luottavaisuus, toiveikkaus, arjessa jaksaminen)
- **Varhaiskasvatus/koulu/opiskelu** (ymmärrys lapsen arjesta ja omista kokemuksista varhaiskasvatuksessa/koulussa, keskeiset henkilöt ja suhteet heihin, suhteet muihin lapsiin/nuoriin, mahdollinen kiusaaminen, koulunkäynnin sujuminen, mahdolliset tukitoimet, toteutunut yhteistyö, yhteistyö vanhempien kanssa, keskittymis-/oppimiskyky, tulevaisuuden suunnitelmat)
- **Vapaa-aika** (kaverit ja suhteet heihin, vapaa-ajan viettäminen, harrastukset ja suhteet siellä, kiinnostuksen kohteet, mahdollisuus toteuttaa itseään)

→ Lapsen tilannetta tarkastellaan kokonaisvaltaisesti eri näkökulmista tarpeen mukaan systeemien eri osat ja tasot huomioiden (liite 7: 3/3)

Millaista lapsen päivittäinen elämä on?
Millaisia tunteita ja ajatuksia arjen asiat ja tapahtumat herättävät?
Mihin kaikkeen olet tyytyväinen omassa elämässäsi, perheessäsi?
Mistä asioista elämässään lapsi pitää ja minkä hän toivoisi muuttuvan?
Ketkä ihmiset ovat lapselle tärkeitä? Ketkä auttavat ja tukevat lasta hänelle tärkeissä asioissa? Kuka voisi auttaa sinua niissä asioissa, joita haluaisit muuttaa?
Jos ne asiat, joista kerroit äsken, jotka sinua mietityttävät/painavat, katoaisivat ja kaikki olisi hyvin, miltä se näyttäisi? Mikä silloin olisi eri tavalla kuin nyt?
Jos tuo toive, josta kerroit kävisi toteen, mikä silloin muuttuisi? Mihin kaikkeen se vaikuttaisi?
Miten se vaikuttaisi sinun ja (x) suhteeseen?
Mitä vanhempasi/läheisesi ajattelisivat? Jos hän (lapsi, isäsi, äitisi, joku muu) olisi täällä, mitäköhän hän sanoisi?
Nyt kun olemme jutelleet sinun toiveistasi, mitä kaikkea olet jo tehnyt, mikä on vienyt kohti tätä?
Mitäköhän minä/me voisimme tehdä, että asiat menisivät tähän suuntaan?

(Mukaillen Petrelius 2021)

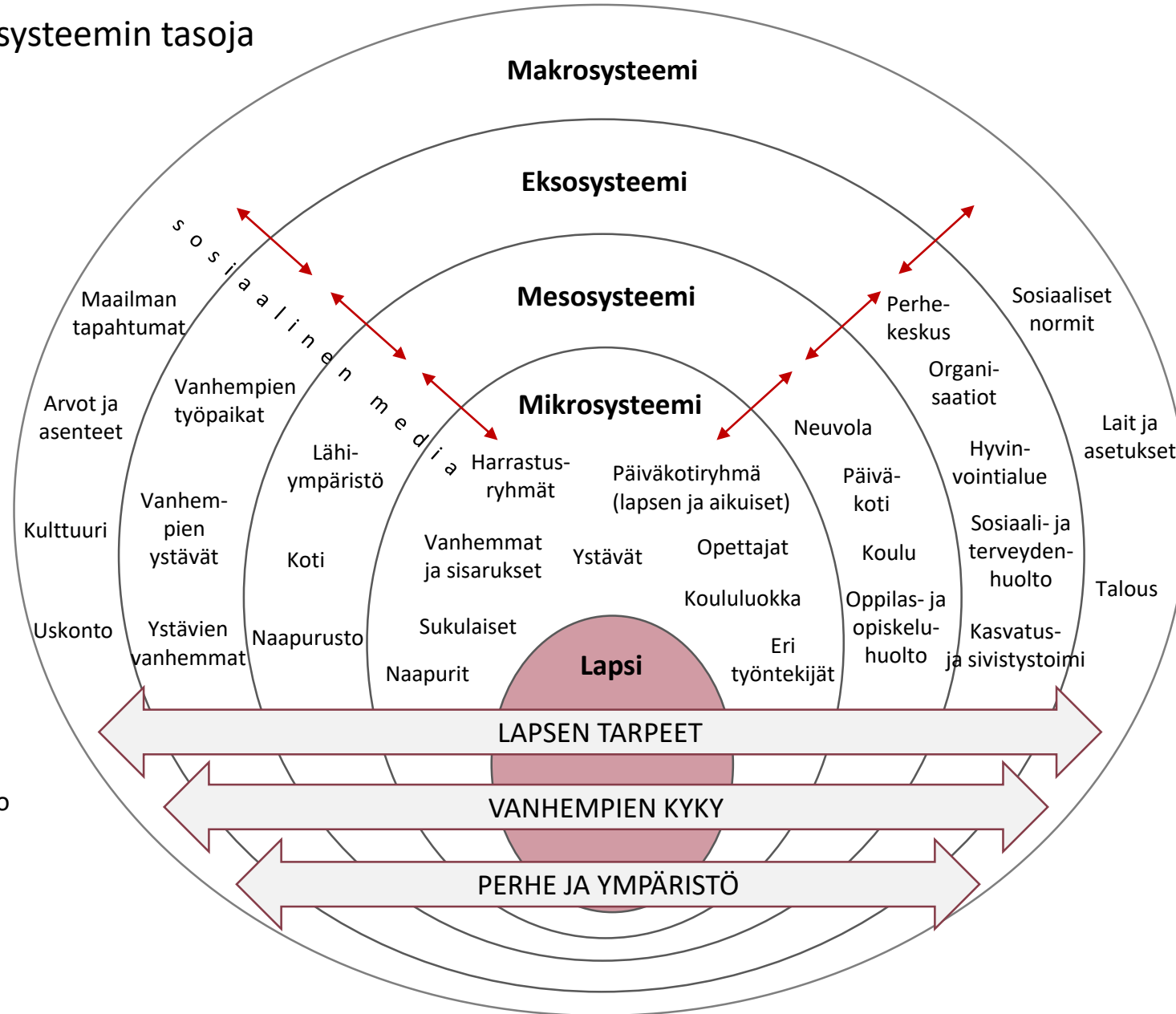
Lapseen vaikuttavia systeemin tasoja

Lapsen tarpeet:

- Terveys
- Päivähoito
- Koulu(tus) ja vapaa-aika
- Tunne-elämän ja käyttäytymisen kehitys
- Identiteetti
- Perhesuhteet
- Sosiaaliset suhteet
- Sosiaaliset taidot
- Itsenäinen selviytyminen

Vanhempien kyky:

- Perushoiva
- Turvallisuus
- Emotionaalinen läsnäolo
- Virikkeiden tarjoaminen
- Ohjaus ja rajojen asettaminen
- Arjen vakaus ja ennustettavuus

- Ruotsin arviointimalli Barnets behov i centrum (BBIC) yhdistettynä Bronfenbrennerin ekologiseen systeemiteoriaan
- Kuvio ohjaa tarkastelemaan lapsen tilannetta kokonaisvaltaisesti useista näkökulmista ja eri systeemin tasojen kautta

Perhe ja ympäristö:

- Perhetausta ja tilanne
- Perheen verkosto
- Asuminen
- Työ
- Talous
- Osallisuus
- Lähiympäristön tuki

Yhteistoiminnallinen auttamiskartta

- Yhteistoiminnallista auttamiskarttaa voi käyttää tukena esimerkiksi tuen tarvetta arvioitaessa tai asiakassuunnitelmaa pohdittaessa.
- Yhteistoiminnallisen auttamiskartan käytöstä voit lukea lisää seuraavasta linkistä: [c0f26891-798b-4d77-b694-bda9febdd011 \(thl.fi\)](https://c0f26891-798b-4d77-b694-bda9febdd011.thl.fi)

VISIO

- Millaista olisi lapsen ja perheen hyvä elämä, jossa toteutuu turvallisuus, pysyvyys/vakaus, hyvinvointi?
- Mitä toivot lapsillesi?
- Millaista haluaisit perhe-elämän olevan?

ESTEET/HAASTEET

- Mikä estää visiota toteutumasta?
- Mistä olemme huolissamme?

TUKI

- Kuka/mikä tukee sinua saavuttamaan vision?
- Mikä toimii hyvin?

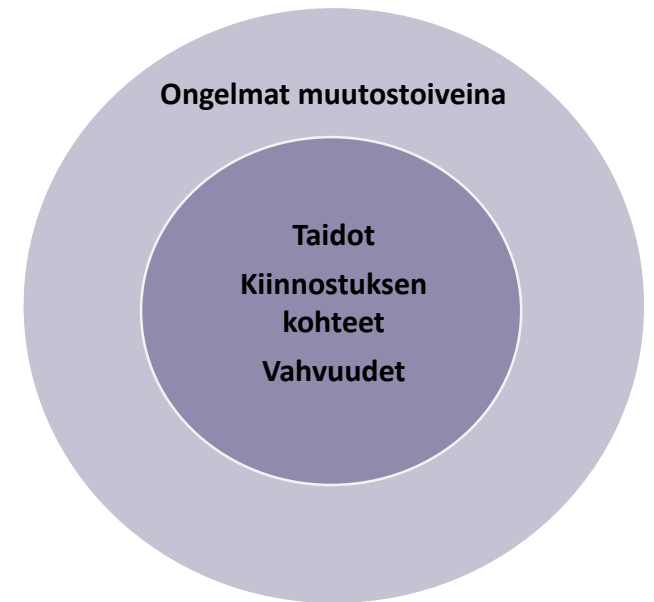
SUUNNITELMA

- Asteikolla 1-10, kuinka turvallista lapsilla on?
- Mihin tarvitaan muutosta?
- Miten tukea voi vahvistaa esteiden voittamiseksi, jotta lapsilla on turvallista, perhe-elämässä on pysyvyyttä ja lapset voivat hyvin?

Hollantilainen ympyrä

Arnoud Huibers: Solution Focused Circle Technique

- Tehdään kaksi sisäkkäistä ympyrää, esimerkiksi fläppitaululle tai pienemmälle paperille.
 - Sisempään ympyrään kirjataan taidot ja vahvuudet sekä ne asiat, jotka kiinnostavat.
 - Ulompaan ympyrään ongelmat, mutta käännettyinä muutostoiveiksi tai tavoitteiksi.
 → Muutostoiveista valitaan tärkein.
- Kun asiat ovat yhteisesti jaettuna esimerkiksi fläppitaululla, se auttaa usein keskittymään asiaan.
- Pohditaan, miten sisemmän ympyrän asiat auttavat pääsemään kohti toivottua tilannetta.
- Tärkeää kiinnittää huomiota omaan puhetapaan: pyritään puhumaan voimavarakeskeisesti ja vahvistamaan positiivista puhetta
 - Narratiivien mahdollisuudet myös tarinan uudelleen rakentamisessa ja esimerkiksi nuoren mielikuvassa itsestään, voimavaroistaan ja mahdollisuuksistaan
- Keskeistä näkökulman vaihtaminen, esimerkiksi:
 - päihteidenkäytön lopettaminen = luopuminen mielihyvän lähteestä VAI jonkin uuden alkaminen
 - ”Jotta saat tämän ongelman korjaantumaan, niin mitä taitoja siihen tarvitset?” ”Millainen ihminen olet silloin, kun sinulla on nämä taidot hallussa?”
- Täältä löytyy mm. video Hollantilaisen ympyrän (Solution Focused Circle Technique) käytöstä: [Ratkaisukeskeiset verkkovideot – Ratkaisukeskeinen online-akatemia \(sf-onlineacademy.org\)](https://sf-onlineacademy.org/)

Turvallisuuden merkit (Signs of Safety)

Turnell Andrew ja Edwards Steve

- Signs of Safety on ratkaisukeskeinen menetelmä puheeksiottamiseen, jossa keskeistä on asiakkaan oma toimijuus ja tavoitteena todellinen sekä vaikuttava yhteistyö. Signs of safety -mallissa viranomaiset asettavat vanhemmille selkeät ja konkreettiset lapsen turvallisuuden takaavat vähimmäistavoitteet ja tarjoavat heille reilun mahdollisuuden vastata heille asetettuun haasteeseen. Menetelmä tarjoaa selkeitä vaatimuksia, mutta samalla tavoitellaan aitoa yhteistyötä asiakasperheiden ja heidän sosiaalisten verkostojensa kanssa.
- Yksi lähtökohta on tehdä sosiaalityöntekijöiden arviointityö näkyväksi ja työskentely avoimemmaksi: Onko turvallisuuden merkkejä? Miten niitä voidaan vahvistaa? Mitä perheessä täytyy tapahtua, että lastensuojelunasiakkuus voidaan päättää?
- Keskeiset asiat:
 - Lähtökohtana on, että työskentely on avointa ja läpinäkyvää.
 - Lastensuojelu on lastensuojelua, ei terapiaa.
 - Turvallisuus on ykkösasia.
 - Keskusteluun pyydetään aina lupa (lupaa pyytävä työote).
- Työkaluina muun muassa kolmen talon malli ja turvallisuussuunnitelma
- Avainkysymykset:
 - Mistä ollaan huolissaan? (kuvataan pelkoa ja turvattomuutta aiheuttavat tilanteet)
 - Mitkä asiat ovat perheessä hyvin? (kartoitetaan vahvuudet ja muutostoiveet)
 - Mitä turvallisuuden tunteen saavuttaminen vaatii? (tehdään turvallisuussuunnitelma pienin askelin eriteltynä)
- Andrew Turnellin & Steve Edwardsin ”Turvallisuuden merkit” (Signs of Safety) työmuotoihin voi tutustua mm. Signs of Safety sivustolla: <http://www.signsofsafety.net>

Signs of Safety –menetelmää voi hyödyntää monessa muussakin tilanteessa kuin lastensuojelun työskentelyssä.

Kolme taloa malli

- Elämän mukavat, toimivat ja hyvät asiat
- Asiat, jotka ovat tärkeitä
- Voi kertoa itsestään: millaisia taitoja on, mistä toiset hänessä pitävät, mitä itsessä arvostaa jne.
- Missä olo on hyvä ja turvallinen, kenen kanssa?

- Asiat, jotka huolestuttavat ja tuntuvat ikäviltä
- Voidaan kysyä, kuinka paljon huolestuttavat: vähän, melko paljon, todella paljon
- Mistä olet eniten huolissasi ja miksi? Mitä pelkää tapahtuvan? Oletko huolissasi jostakusta ihmisestä? Millaisissa tilanteissa tunnet vähän tai paljon huolta? Mikä mahdollisesti on vähentänyt huolta? Keiden ihmisten puoleen voit kääntyä, ettei tarvitse olla yksin huolissaan?

- Haaveet, toiveet ja unelmat
- Mitä mukavaa odotat tulevalta lomalta? Mistä ammatista haaveilet? Jos saisit taikasauvan ja sen heilautus saisi toiveesi toteutumaan, mitä kolmea asiaa toivoisit ensiksi?

- ❖ Pyydä lasta piirtämään tai piirtäkää yhdessä paperille kolme taloa: hyvien asioiden talo, huolien talo ja toiveiden talo. Lapsi voi esimerkiksi piirtää ja värittää ne sellaisiksi, joita ne hänen mukaansa ovat.
- ❖ Hyvien asioiden talossa on kaikkia kivoja ja tärkeitä asioita, joita elämässäsi on. Kerro minulle näistä asioista. Esimerkiksi: Milloin täällä talossa on mukavaa ja turvallista? Mitä silloin tehdään ja kenen kanssa? Mitä sinä teet tässä talossa mieluiten? Missä asioissa sinä olet taitava? Missä sinä olet ____ mielestä taitava? Entä ____ mielestä?
- ❖ Huolien talosta löytyvät kaikki sellaiset asiat, jotka sinua huolestuttavat tai pelottavat. Mitkä asiat sinua huolettavat (vähän, melko paljon, todella paljon)? Mistä tai kenestä olet eniten huolissasi? Mitä pelkää silloin tapahtuvan? Millaisia tällaiset tilanteet ovat? Mikä silloin auttaa? Kenelle silloin voisi asioista kertoa?
- ❖ Toiveiden talosta ovat kaikki sellaiset asiasta, joista sinä haaveilet ja toivot. Mitä hyviä asioita toivoisit perheessäsi tapahtuvan tulevaisuudessa? Mitä te silloin teette? Ketä kaikkia on mukana? Mitä silloin syödään? (tässä voi esittää lisäkysymyksiä)
- ❖ Keskustelu aloitetaan aina hyvien asioiden talosta.
- ❖ Lapsen kanssa työskentelyn jälkeen jatketaan vanhempien kanssa.
- ❖ Keskustelussa pohditaan yhdessä sitä, miten ja mistä asioista perheen turvallisuuden tunne (lapsen ja aikuisen) jatkossa muodostuu ja miten sitä vahvistetaan?
- ❖ Avainkysymykset:
 1. Mistä ollaan huolissaan (turvattomuutta ja pelkoa aiheuttavien tilanteiden kuvaaminen)?
 2. Mitkä asiat ovat perheessä hyvin (vahvuuksien ja muutostoiveiden kartoittaminen)?
 3. Mitä turvallisuuden tunteen saavuttaminen takaisin vaatii (turvallisuussuunnitelma pieniin askeliin eriteltynä)?

❖ Keskustelu vanhempien kanssa:

- Hyvien asioiden talo: lapsenne _____ kertoi, että nämä asiat ovat kotonanne hyvin. Miten toimimalla nämä asiat on saatu kuntoon? Miten varmistetaan, että ne ovat jatkossakin kunnossa? Mitkä muut asiat ovat mielestänne kunnossa? Miten ne pysyisivät jatkossakin kunnossa?
- Huolien talo: lapsen esiin tuomien huolien kautta vanhempien kanssa mietitään, miten perheen elämäntilanteeseen voitaisiin palauttaa turvallisuudentunne. (Kun toimenpiteet huolta aiheuttavien asioiden voittamiseksi tulevat perheeltä itseltään, he myös sitoutuvat niiden toteuttamiseen.)
- Toiveiden talo: haaveissa näkyvät ihmisen arvot ja ihanteet. Lasten kuvaamat haaveet haastavat vanhemmat pohtimaan samoja asioita. Huolien työstäminen ja perheen ongelmien ratkaiseminen lisäävät ja vahvistavat turvallisuuden tunnetta ja edesauttavat haaveiden ja toiveiden saavuttamista.

❖ Kyseessä on puheeksi ottamisen menetelmä lasten ja perheiden kanssa työskentelyyn, jossa asiakas on aktiivisena toimijana mukana. Tavoitteena on riskien kartoittaminen yhdessä sekä vahvuuksien ja voimavarojen hyödyntäminen. Kyseessä ei ole vain menetelmä, jolla saadaan perheestä lisätietoa, vaan vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä tapahtuva muutostyöskentely.